

UNIVERSITETET
I OSLO

Masteroppgave

Globaliseringen av Militant Islamisme 1928-2001

Haukar Ismail Ali

Master i Historie
60 stp

Vårsemester 2023

Institutt for arkeologi, konservering og historie
Det Humanistiske Fakultet

Globaliseringen av Militant Islamisme 1928-2001

Illustrasjonen antyder hvordan yttergående jihadister romantiserte seg selv som hellige krigere i kampen for autonomi mot kolonimakter og sekulære regimer. Illustrasjonen er skapt gjennom kunstig intelligens programvaren Midjourney, hentet 20.10.2022.

Innholdsfortegnelse

Globaliseringen av Militant Islamisme 1928-2001	2
Forord	5
Sammendrag	6
Innledning	7
Problemstilling, begrep, to teorier og framgangsmåte.....	7
Problemstillingen.....	7
Begreper.....	9
Begrepsdiskusjon.....	11
To teoretiske innspill for oppgaven og strukturen.....	14
Materialistisk historieopfatning.....	14
Imagined Communities/Forestilt felleskap.....	15
Litteraturutvalg og framgangsmåte.....	16
REDET	18
1 Qutb.....	19
2 Brorskapet.....	23
Seks kjernepoeng om hvordan forstå Brorskapet og Haugianerne.....	25
Levde Brorskapet opp til idealet sitt?.....	30
3 Sammenstøtet « <i>The village woke up terrified</i> . . . ».....	33
1952-Kuppet.....	34
Islamistenes mareritt.....	37
4 Øye for Øye.....	40
Qutbs litterære kontinuitetsbrudd: Økt toleranse for vold.....	42
FØNIKS	45
5 Azzam.....	47
Fra skolearenaen til slagmark og profilbygging.....	48
Fedayyin.....	49
6 Maktab al-Khadamat.....	50
Preacher Superstar.....	51
Afghansk Tjenestebyrå (<i>Maktab al-Khadamat</i>) og « <i>Jihadi Culture</i> ».....	55
Det universelle idegrunnlaget.....	64
7 Blodbadet « <i>Right now, am I afraid of death?</i> ».....	65
Afghanistan.....	65
Hemmeligheter: ‘ <i>Gud velsignet vår hellige streben med våpen!</i> ’ – Pakistan, Gulfstatene, Saudi-Arabia og USA.....	68
Kontinuitetsbruddet: 1983/4.....	73

Azzams litteraturbrudd fra Qutb	78
8 Tann for Tann	85
Pandoras eske er åpnet	86
Kulminasjonen: Den fjerne fienden (<i>al-Adou al-baeed</i>)	88
Konklusjon	92

Forord

Øystein Sørensen var veilederen i løpet av høsten 2022 og våren 2023. Jeg vil spesielt takke ham for den supre veiledningen jeg har mottatt. Oppgaven begynte som en uoriginal lapskaus bestående av mange usammenhengende enkelthendelser og analyser. Hadde det ikke vært for Øysteins ekspertise hadde jeg nok aldri følt meg trygg på å levere inn en interessant oppgave. Julies urokkelige tålmodighet for å lese korrektur fortjener også masse skryt. Hjelpen har fjernet en lang rekke med pinlige grammatiske tabber. Mange mange tusen takk.

- Alt godt, Haukar

Sammendrag

De viktigste forskningsresultatene i oppgaven er at jeg samlet en rød tråd for hvordan og hvorfor fremmedkrigerdoktrinen har endret seg i perioden 1928-2001 hvor jeg fremmer felles lidelser som motivasjon. Felles lidelser i denne oppgaven definerer jeg som opplevelsen av undertrykkelse islamister opplevde sammen om sosial urettferdighet og politisk forfølgelse. Temaet militant islamisme er et veldig bredt tema og historielitteraturen er ofte stykkevis og delte fortellinger med mange teoretisk tunge fremstillinger. I oppgavens viktigste forskningsresultater viser jeg hvordan en sammenhengende fortelling kan se ut om hvordan militant islamisme med verdensomspennende konsekvenser ble formet. Det består av en kartlegging av den moralske drivkraften blant radikale islamister og hvordan den ble ytterligere radikalisert i tidsrommet 1928-2001. En av de to faktorene som forsterket det, var en religiøs og moralsk overbevisning om at den eneste redningen fra undertrykkelse er å innføre et religionsstyrt ordenssamfunn. Undertrykkelsen som radikale islamister opplevde var ekstreme klasseskiller, sosial urettferdighet og brutale forfølgelser. Den andre faktoren var sekulære regjeringers forfølgelser av radikale islamister, særlig i arabiske republikker. Den uforutsette konsekvensen regjeringene medvirket var at radikale islamister dannet et nettverk under regimenets radar. Islamistene etablerte relasjoner på tvers av landegrenser som baserte seg på religion og troen på religiøs rettferdighet.

Da den blodige borgerkrigen slukte opp Afghanistan, og Sovjet Unionen invaderte landet i 1979, forkynte opportunistiske radikale imamer for hellig krig (*jihad*) til støtte for opprørsbevegelsen mot Sovjet. Den afghanske opprørsbevegelsen tiltrakk internasjonal støtte fra radikale forkynnere, USA, Gulfstatene og Pakistan. I lys av de viktigste forskningsresultatene i oppgaven, har jeg analysert og kartlagt en fortelling om det ideologiske bakteppet for radikale islamister, hva som motiverer de, hvordan fremmedkrigerdoktrinen har endret seg og hvordan et nytt utspring fra doktrinen ledet til terrorangrepene på USA 11. september 2001. Det nye resultatet jeg tolket frem ut ifra litteraturen og appellene forkynnerne holdt, og vitnesbyrdene til fremmedkrigerne var at felles lidelser var den utløsende faktoren samt mest gjennomgående motivasjonen for hvorfor de kjemper sin hellige kamp mot ytre krefter (*jihad*). Felles lidelser ble nøkkelordet jeg kartlagte oppgaven etter. Slik kartlagte jeg en historie som kobler sammen de øvrige grunnene om hvordan og hvorfor fremmedkrigerdoktrinen endret seg til å fungere uavhengig av karismatiske forkynnere og reise til væpnet strid på egen hånd.

Innledning

Problemstilling, begrep, to teorier og framgangsmåte

Kort tid etter terrorangrepene på Tvillingtårnene i 2001, ble det avdekket 19 aktører knyttet al-Qae'das innerste sirkel rundt lederen Usama bin Ladin. De fleste var saudiske statsborgere, to fra Gulfstatene, en libanese og en egypter (U. Intelligence 2001). USAs president da, George W. Bush, holdt en kort tale dagen etter angrepet:

«The Attack took place on American soil, but it was an attack on the heart and soul of the civilized world. And the world has come together to fight a new and different war, the first, and we hope the only one, of the 21st century. A war against all those who seek to export terror, and a war against those governments that support or shelter them.» (state.gov 2001).

Ti dager senere, holdt Bush en mer utfyllende tale i Kongressen. Han konkluderte talen med en formell krigserklæring døpt «*The War on Terror*»:

“Tonight, the United States of America makes the following demands on the Taliban. Deliver to the United States’ authorities all of the leaders of al-Qaida who hide in your land. Release all foreign nationals, including American citizens you have unjustly imprisoned. Protect foreign journalists, diplomats, and aidworkers in your country. Close immediately and permanently every terrorist training camp in Afghanistan. And hand over every terrorist and every person and their support structure to appropriate authorities. . . Every nation in every region now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists.” (Archive 2015).

Problemstillingen

Den USA-ledede kampanjen pågått i over 21 år. Konsekvensene er nesten like uklare som kampanjens formål. International Physicians for the Prevention of Nuclear War, Physicians for Social Responsibility og Physicians for Global Survival rapporterte i 2015 til nyhetsmediet Digital Journal at estimatene er imellom 1,3-2 millioner døde i Irak, Afghanistan og Pakistan (Wilkins 2015). Ifølge Costs of War prosjektet ved Brown University's Watson Institute har kampanjen kostet 5,6 trillioner dollar fra 2001 til 2018

(Engelhardt 2018). En av konsekvensene er hvordan de sivile tapene har bidratt til mer rekrutteringsmateriale for væpnede islamistiske grupper. Problemstillingen min er som følger: Hvordan ble militant islamisme globalisert i lys av fremmedkrigerdoktrinen som ble dyrket frem og hva er det historiske bakteppet for det?

Jeg vil i oppgaveteksten kartlegge hva islamisme er og hvordan en slik bevegelse utviklet seg som en folkebevegelse i løpet av første halvdel av 1900-tallet med følgende mål: Strebe for politisk, økonomisk og sosial rettferdighet. Islamistene anså dette som metoden for å forbedre materielle vilkår. I lys av folkebevegelsens framvekst, vil derfor assosiasjonsaspektet være en viktig faktor for å forstå fellesskapsfølelsen ulike islamister opplevde med hverandre og konflikt mot andre utgrupper som sekulære regimer og sosialister. Det innebærer grunnlaget for hvorfor egyptiske muslimer sluttet seg til Det muslimske brorskapets banner. Med det, kartlegger jeg hvordan radikale utstikkere oppstod under konflikten mellom grasrotbevegelsen, statlige aktører og hvordan utstikkerne utviklet seg til å ha global rekkevidde. Da får jeg kartlagt fortellingen om Brorskapets grunnleggelse i Egypt 1928. For å gjøre analysen enkelt, vil fokuset være dets generelle politiske filosofi, dets radikale minoritetsutbrytergruppe og konflikten mellom Brorskapet og den egyptiske regjeringen. Dette blir da del en for å kartlegge grunnlaget om hvordan den radikale utgaven av islamisme oppstod. I del to forklarer jeg de to kontinuitetsbruddene og framveksten av fremmedkrigerdoktrinen.

Deretter drøfter jeg hvordan Usama bin Ladins mentor, Abdallah Azzam, åpnet *Pandoras eske* ved å benytte Sovjet-Afghanistan-krigen 1979-1989 som en utskytningsrampe for såkalt global hellig krig. Som framgangsmåte for kartleggingen og drøftingen, gjør jeg dette til et litteraturstudium og kildestudium: Et litteraturstudium er kritisk undersøkelse og sammenligning av litteratur. Jeg tror det viktig for å kontekstualisere globaliseringen av militant islamismens tre viktigste grasrotaktører: Sayyid Qutb, Azzam og bin Ladin. I kildestudiet gransker jeg deres primærkilder i lys av fremmedkrigerdoktrinens to kontinuitetsbrudd aktørene påvirket på grasrotnivå (Berg 2012, 4).

Teologi vil ikke bli diskutert i oppgaven. Om de yttergående aktørene følger 'sann' religionstolkning er en hengemyr jeg ikke vil tre inn i ettersom 'alle' følger 'sann' religion i sin religiøse sjåvinisme. Målet er å analysere den materielle virkeligheten. Siden Qutbs, Azzams og bin Ladins ideer og strategier for religiøs utfoldelse sammensmelter det materielle og idemessige, vil deres ideologiske utvikling være relevant for litteraturanalysen. Dermed

vil litteraturanalysen ekskludere abrahamsbøkene som koranen ettersom yttergående islamister produserte mye litteratur selv. Jeg tror at deres litteratur er relevant som forskningsmateriale siden de ble produsert i en aktuell samtid. Slik får jeg kontekstualisert utviklingen. Oppgavens sentrale aktører Qutb, Azzam og bin Ladin, skrev i sum hundrevis av dikt, artikler, politiske kronikker og manifeste. Primærkildene benytter jeg for å forklare yttergående islamisters motiver innad samtidshistoriens rammeverk.

Begreper

Islamisme er oppgavens mest sentrale begrep. Det er en vid politisk ide som handler om å organisere samfunnet på grunnlag av religion. Grunnlaget for dette er abrahamsreligionen Islam. Forventningen er at historisk islamske fortellinger fra koranen (*hadith*) skal bli brukt som basisen for de politiske institusjonene. Jeg skiller mellom tre former for islamisme: Hovedstrømningen, de radikale og de militante islamistene. Fellesmålet er å bevare kjernefamilien slik at muslimske plikter som de fem søylene blir tilrettelagt for å bygge muslimsk solidaritet for politisk, økonomisk og sosial rettferdighet. Hovedstrømningen kjennetegnes som en politisk bevegelse som benytter etablerte politiske institusjoner som middel for gradvis reform framfor voldelige omveltninger. Midler for dette er fredelig aktivisme i form av misjonsbevegelser og politisk organisering¹. Eksempler på land som praktiserer demokratisk islamisme er Tunisia og Marokko; land som praktiserer autoritært islamisme er Saudi-Arabia og Iran. Den ideologiske friksjonen er stor (Nesser 2011, 16f; Rubin 2010, 8).

Radikal islamisme kan forstås som en radikaliseringsprosess. Det innebærer en gradvis prosess der – mest unge – muslimer aksepterer, kondolerer og deltar i proklamasjoner for voldelig aktivisme. Midler for dette er voldelige demonstrasjoner, proklamasjoner for voldelige omveltninger og andre empatiske uttrykk for militante grupper. Eksempler på slike grupper i Norden er Islam Net, Profetens Umma, og Hizb al-Tahrir. Dette regnes som mellomstadiet før aktørene kan bli militante.

At en form for islamisme er militant, betyr at skrittvis endring gjennom politikk ikke lenger er aktuelt. Uinnskrenket vold blir dermed et middel mot statlige aktører og sivilbefolkning. Statlige aktører og sivile mål er ikke gjensidig avhengige for at islamismen kan være militant. Det kan også være geriljakamp mot en okkuperende militærstyrke. Begrepet fungerer som et

¹ Brorskapsledere har gjentatte ganger kommet ut offentlig og fordømt terrorhandlinger av al-Qae'da og I.S (*Daesh'*) for å tydeliggjøre avstanden hovedstrømningen tar til militante aksjoner som rammer sivile mål.

paraplybegrep for flere varianter. I utgangspunktet, var selve utøvelsen av militante aksjoner gjennomført som såkalt *clean jihad*. Det vil si at militante aksjoner var rettet mot statlige aktører som militære styrker, slik militant islamisme-forskeren Thomas Hegghammer beskriver det (C. Intelligence 2020; Nesser 2011, 18).

Begrepet «globalisert» i oppgavens kontekst betyr at en bevegelse har etablert og opprettholdt kontakt på tvers av kontinenter. Kontinuitetsbruddet er hvordan den mellommenneskelige kontakten gikk fra å foregå på en lokal scene i Midtøsten til en global scene. Utviklingen foregår i en «*verdensomspennende målestokk*» (Fosshagen 2022). I lys av globaliseringen av militant islamisme, analyserer jeg hva som inspirerte og kulminerte denne verdensomfattende bevegelsen. Kjernen i det er hvordan folk på tvers av ulike samfunn og landegrenser dannet felleskap (*umma*) om sine felles lidelser ut ifra forestillingen om et utopisk samfunn. Historiske analyser om framveksten av felleskap (*umma*) knyttet felles lidelser er lite forsket på, derfor vil jeg tillegge denne oppgaven som et nytt bidrag til forskningslitteraturen om militant islamisme.

Fordelen med at jeg benytter litteraturstudium og kildestudium som framgangsmåte er for å begrense meg selv fra det ideologiske. Jeg skal få frem hva som motiverte aktører som Qutb, Azzam og bin Ladin ved å samtidskontekstualisere primærkildene deres. I kontekstualiseringen, får jeg kastet lys på hvorfor de ønsket å bygge den religiøse utopien. Utopien de forestilte seg var felles ønsket blant muslimer, men metodene de ulike strømningene praktiserte varierte dramatisk. Qutb ønsket islamiseringen av politikken gjennom radikale endringer på kort tid, mens Det muslimske brorskapet ønsket skrittvis endringer. Den egyptiske regjeringen tolererte ikke opposisjonell politisk mobilisering. Masseforfølgelsen og fengslingsprosessene ble en katalysator for uforutsett radikaliseringsprosessen.

Azzam var både lærd og en kriger mot ikke-muslimske krefter som Israel og Sovjet i Afghanistan. Han trodde på at bekjempelsen av okkuperende krefter kan bringe frem en arena hvor en islamistisk utopi kan blomstre. Han var også fremmedkrigerdoktrinens mest kjente stemme i den militante islamistiske verdenen. Gjennom hans verdensomspennende reiser, holdt han seminarer om hvorfor det er en muslimsk plikt å reise til strid for å beskytte historisk muslimske områder fra okkupasjon. Dette åpnet *Pandoras eske* for bin Ladins tro på uinnskrenket vold mot både statlige aktører og sivile som et pressmiddel mot statlige aktører. Drømmen til bin Ladin var det samme som sine forgjengere Qutb og Azzam, men metoden var det voldeligste kontinuitetsbruddet ettersom det kulminerte globaliseringsprosessen.

Med etableringen av al-Qae'da, ble organisert og storskala kollaterale masseskader med global rekkevidde introdusert innad militant islamisme. Al-Qae'das doktrine utgjør kulminasjonspunktet for globaliseringen av militant islamisme. Doktrinen tar lite hensyn til sivile og fremtrer opportunistisk i hvordan sivile tap kan propagandaseires. Hensikten med dette er å forstå militant islamismens historiske bakteppe og hvordan det ble globalisert. Målgruppen er ment for de som ønsker en oversiktlig innføring i militant islamistisk historie som et tilskudd til et oversiktsemne i 1900-tallshistorie. Ofte ble jeg fortalt at temaet virker utrolig spennende, men vanskelig å sette seg inn i. Grunnene deres var som oftest manglende samlet rød tråd og noen få faktorer å forstå hele prosessen ut ifra. Med denne oppgaven kartlagte det viktigste jeg mener man burde vite om islamisme, hvordan radikalisererte utstikkere oppstod og samspillet mellom globalt omfattende politikk og militante aktører i globaliseringsprosessen der mitt nye bidrag – felles lidelser – spiller en sentral rolle.

Felles lidelser er mitt nye bidrag til forskningslitteraturen. Det er opplevelsen av undertrykkelse islamister opplevde i felleskap som følge av sosial urettferdighet og politisk forfølgelse. Hensikten er å syntetisere en gjennomgående reaksjon og motivasjon i utviklingen blant islamistene fra 1928-2001. Hovedstrømningen av islamister i Egypt og radikale aktører koblet urettferdighetene som en direkte årsak til lidelser. Der 'sann' islamsk ordensstyre (*sharia*) ikke eksisterer vil folket forbli undertrykket, var konsensusen deres. Med betegnelsen «*felles lidelser*» knytter jeg problemstillingene til de ulike islamistene. Det vil derfor fungere som en oversiktlig måte å forstå de felles opplevelsene deres. Jeg tror også at felles lidelser blir for lett oversett av forskerne jeg benytter. Derfor er felles lidelser en sentral årsak til at fremmedkrigere dannet et felleskap i solidaritet mot felles fiender: Kolonimakter, sekulære regimer, militære okkuperanter, Israel, Sovjet og NATO-land som USA. Samlebetegnelsen «*felles lidelser*» analyserte jeg på grunn av at det var et av temaene som gjentas oftest blant Qutb, Azzam, fremmedkrigere og bin Ladin. Eksempler på dette viser jeg gjennomgående i kapitlene.

Begrepsdiskusjon

Øystein Sørensen og Brynjar Lia har to ulike tilnæringsmåter til begrepet islamisme. Sørensen setter søkelys på totalitære trekk i ideologien og Lia har et aktørfokus. Sørensen definerer islamisme med islam som utgangspunkt. Det benytter gudsbegreper, hellige skrifter, teologisk funderte trosforestillinger og ritualer. Islamisme legitimerer seg med islam og fungerer som «*Religionen er politikk, politikken er religion*». Det betyr at politikken skal omfavne hele samfunnet under et religiøst ordensstyre. Sørensen bemerker at det er store

sprik mellom voldelige og ikke-voldelige, revolusjonære omveltninger og skrittvis reformer og sammenligner det med sosialismens interne ulikheter. Sørensen benytter eksiliraneren Mehdi Mozafarris varsku om at en av målene i ideologien er å «erobre hele verden» (Sørensen 2011, 171ff). Han definerer ideologiens totalitære kjennetegn i lys av Qutbs syn på personlig moral og politikk. Qutb mente at religion er nødvendig dersom samfunnet ikke skal bli en « . . . eneste moralsk dekadent hengemyr» som vestlige samfunn (Sørensen 2011, 181f). Målet er personlig frigjøring og Sørensen kobler det til Qutbs utsagn om at siden islamske samfunn ikke eksisterer «lenger», må et «guds herredømme over hele verden og frigjøring av alle mennesker» til for å unngå den eksistensielle hengemyren. Kjernen i islamisme bygger dermed på en utopisk forestilling om et fullkomment samfunn basert på religiøs rettferdighet (*sharia*) (Sørensen 2011, 194).

Jeg tror at Sørensens analyse etter totalitære kjennetegn i islamisme er innholdsrikt, men mangelfullt etter materialistiske tilnærminger. Lias aktørfokus får frem de grunnleggende ideologiske kjennetegn og materielle forhold som motiv til endring. Der Sørensen og Lia møtes på midten er synet på hva den islamistiske hovedstrømningens mål er: «*En universell erklæring om å frigjøre mennesker fra det å tjene andre mennesker*» (Sørensen 2011, 190). Begge får også frem den politiske og sosiale kraften bevegelsen hadde, men Lia plasserer det i sentrum i sin analyse om hva islamisme er. Han får mer frem hva islamistenes brede politiske arbeid handlet om gjennom et grunnplanperspektiv². Slik får jeg diskutert hvorfor islamistene ble så populære framfor sosialistene i Brorskapets fødekrybbe, Egypt. I lys av assosiasjonsaspektet, hovedgrunnen til hvorfor sosialistene ikke fikk hovedoppslutningen hos arbeiderklassen³ og bondestanden⁴ – majoritetssamfunnet – var at de ble ansett som fremmede og utenlandske med sine sekulære holdninger. Brorskapets kjente religiøse ansikt vekket derfor større grad av tillit.

Lias aktørfokus tar utgangspunkt i organisasjonen, samfunnsstrukturen, motiver, reformprogrammer og hvordan Brorskapet appellerte bredt i Egypt, inkludert de fattigste. Siden jeg benytter materialistiske innspill i oppgaven min, kaster jeg lys på hvordan Brorskapets appell ble så sterk hos Egypts bondestand og arbeiderklasse (Lia 2006, 3). Sørensen bruker mye tekst av Qutb for å fremme de totalitære aspektene ved islamisme som

² Grunnplanperspektiv i historiefaget fremmer aktørenes eller grasrotens syn og opplevelser i det politiske landskapet.

³ Industrierbeidere som oftest uten eget eierskap over eiendom – ikke-eiendomsbesittere.

⁴ Jordbruksarbeidere med egen eiendom de jobber med – eiendomsbesittere.

ideologi og anti-vestlige sentiment. Lia beskriver hvordan Brorskapet førte en moderniseringskampanje. Brorskapet mente at moderniseringen av Egypt ikke burde blindt følge vestlige modeller, men heller analysere teknologiske gjennombrudd for hva som er best for muslimer. Brorskapets mål er å organisere markedsøkonomien til fordel for de fattige, bondestanden og arbeiderklassen framfor borgerskapet. Med det, startet Brorskapet sin politiske kampanje som en veldedighetsorganisasjon.

Gjennom sin folkelige appell, stod Brorskapet for økonomisk omfordeling og skepsis til utlandet. Skepsisen er forankret i Egypts historie. Landet har vært dominert av korsfarere, Det osmanske riket, etterfulgt av vestlige kolonimakter. Motstand til utenlandsk dominans har vært en stor motivasjon for islamister. Det innebåret at de legitimerte seg med religion som middelet for motstand til utenlandsk dominans og proklamerte for en islamsk rettstat. Rettstaten skulle også drive økonomisk omfordeling for å bygge en sterk bondestand og arbeiderklasse. Brorskapets metode er styrke i manntall gjennom et bredt maktfordelingssystem tillagt distriktene i Egypt framfor bare maktsetet i Kairo. Gjennom omfordeling mente Brorskapet at man kan finansiere samfunnsnyttige funksjoner som utdanning, helsetjenester og nødhjelp. Lia fremmer også at Brorskapets islamistiske kjerne handlet om å frigjøre individet fra å tjene andre, til å tjene Gud i stedet. Ettersom det å tjene andre forbindes med å være i fangenskap under koloniherskere, blir religion legitimert som frigjøringen. Brorskapet proklamerte et tre-stepsprogram for hvordan frigjøringen oppnås:

1. Frigjøringen av Egypt gjennom en islamsk ordensbasert regjering
2. Forkynne islamsk enhet framfor arabisk enhet for å transendere folket fra å tenke sekterisk ettersom kolonimakter utnyttet etniske grupper mot hverandre
3. Avslå rase- og etnisitetsteorier. I abrahamsreligionene og islamisme er alle menneskers sosiale identitet definert som «*Guds barn*» framfor alt (Lia 2006, 31, 35, 38, 80).

Brorskapets islamisme er nasjonsorientert med preg av langsiktige mål for å støtte muslimske samfunn utenlands gjennom internasjonal solidaritet (*umma*) som Palestina fra ikke-muslimsk okkupasjon. De fleste islamister er nasjonsorienterte, det vil si at de er orienterte om problemstillinger i sitt eget hjemland (Tønnessen 2015, 38). Jeg oppfatter Lias analyse som mer helhetlig ettersom han fremmer arbeiderklassens og bondestandens undertrykkende materielle forhold, bitterheten knyttet dårlige leveforhold og folkets voksende tillit til Brorskapet. Siden jeg tror at materielle tilnærminger gir nærmere innblikk i årsaksforholdene

under globaliseringsprosessen av militant islamisme, vil jeg bruke Lias tilnæringsmetode om hva islamisme er og hvorfor radikale utstikkere oppstod.

To teoretiske innspill for oppgaven og strukturen

Hvordan ble militant islamisme globalisert? Dette besvarer jeg todelt i «Redet» og «Føniks». I del en, skal jeg benytte materialistisk historieoppfatning for å forklare hvorfor islamistene ble populære i Egypt. Jeg vil kaste lys på diskursen mellom moderate og yttergående revolusjonære islamister og konsekvensene av den egyptiske regjeringens forfølgelse. I samme takt skal jeg også forklare hvordan de yttergående islamistene gjennomgikk en prosess for økt toleranse til vold som en konsekvens av forfølgelsen. I del to, benytter jeg Bassam Tibis versjon av Benedict Andersons teori om Forestilt felleskap. Med fokus på hvordan felles lidelser bandt fremmedkrigere sammen og økende aksept for vold, vokste viljen for å kjempe mot sekulære regimer. Teorien vil også være fruktbar for å forklare hvordan fellesskapsfølelsen vokste frem i forkant av dannelsen av islamistiske fremmedkrigere. Jeg tror summen av de to teoriens innspill vil gi et enkelt overblikk over globaliseringsprosessen.

Materialistisk historieoppfatning

Ifølge Store Norske Leksikon: «*Materialistisk historieoppfatning er et fellesnavn på historiesyn som går ut på å tillegge «materielle» forhold avgjørende betydning for samfunnsutviklingen.*» (Damslo 2019). I del en, vil det være hvordan arbeiderklassens og bondestandens dårlige levestandard var den største pådriveren for politisk opposisjon. Jeg vil bruke teorien for å forklare hvilke politiske, økonomiske og sosiale forhold som muliggjorde en populær islamistisk grasrotbevegelse i Egypt. Ved å redegjøre for fattigdommen, politiske uroen, og den enorme avstanden mellom rike og fattige, kan jeg kartlegge en rød tråd for hvorfor islamisme ble populært og radikale utstikkere oppstod. Med materialistisk historieoppfatning kan jeg strukturere de ulike partenes motivasjoner og kontekstualisere motivene deres i sin samtid.

Materialistisk historieoppfatningens mest kjente analysemetode er den marxistiske. Det innebærer å se historisk- og samtidsutvikling i lys av klassekamp. Det innebærer dragkampen mellom de mektige kapitaleierne som lever av arbeidernes verdiskapning og de mer kapitalløse verdiskapende arbeiderne. Framfor å kaste lys på utviklinger og konflikter i lys av et homogent nasjonssyn, får jeg med materialistisk historieoppfatning kartlagt et nyansert grunnplanperspektivet. Slik får jeg også transendert analysen fra en

nasjonsfortellingsnarrativ, til et klassenarrativ. Målet mitt med teorien er å vise til noe sammenlignbart med andre utviklinger og konflikter i verden. Kjernen i klassekampsnarrativet er at arbeiderklassen og bondestanden i en nasjon har mye mer til felles med de samme klassene i andre land, framfor sine nasjonsopprinnelige borgerskap. To klasser som arbeiderklassen og bondestanden – de som lever av arbeidet sitt – og borgerskapet – de som lever av andres arbeid – er derfor i konflikt mot hverandre ettersom forholdet er støpt i økonomisk ulikhet, derfor urettferdighet. Derfor vil jeg også sammenligne den islamistiske grasrotbevegelsen i Egypt med haugianerne i Norge i kapittel to.

Imagined Communities/Forestilt felleskap

Anderson forklarer nasjonalisme og nasjoner som sosialt konstruerte forestillinger. Det er bygget rundt sentrale symboler og ideer. Det er forestilt av deltagere som forestiller seg selv som en del av et felleskap (Anderson 1983, 5). Vanligvis brukes teorien for å forklare nasjonalistiske opprinnelser. Det handler om hvordan nasjoner blir skapt: Folk som aldri har møtt hverandre, men oppfatter seg i samme lag gjennom felles symboler, ideer og territorier. Jeg tror at teorien kan forklare det jeg tror er den viktigste faktoren som bandt sammen en hel verden av fremmedkrigere til Afghanistan under Sovjets invasjon 1979-1989: Felles lidelser. Felles lidelser er også det nye jeg frembringer til forskningslitteraturen om militant islamisme. Den sosiale *bonding*-en om felles lidelser mellom fremmedkrigere og viljen for å etablere utopien som motvekt vokste forutfor og i Afghanistan. Teorien vil være nyttig for å forklare det transnasjonale aspektet ved globaliseringen av militant islamisme gjennom Tibis handlingsimperativ: Streben (*jihad*). Dette knytter jeg til anti-kolonialistisk motstand. Streben (*jihad*) er en sentral del av kampen mot felles lidelser. Å strebe for en islamsk stat (*Kalifat*) som kroppsliggjøringen av utopien, blir ideen om idealstaten forstått som et alt-overskridende konsept (*nizam shamil*) fra koranen og kuren til de lidelsene. Koranen er derfor muslimenes mest sentrale verk for sentrale symboler og ideer. Muslimsk fellesskapsfølelse (*umma*), i lys av assosiasjonsaspektet, blir derfor nyttig for å forstå islamistenes opplevelser med utenlandske krefter. Med det vil jeg forstå hvorfor islamistene dannet lag med praktiserende muslimer framfor fremmede aktører som sekulære regimer og sosialister. Definisjonen av assosiasjonsaspektet i oppgavens sammenheng, er hva islamistene relaterte en aktørgruppe til. Dersom islamistene opplevde aktørgruppen som folk de kjente seg igjen i og positive i lys av religiøs dyd, anså de aktørene som tillitsverdige og bør derfor samarbeides med for å bygge utopien (*Kalifat*).

Den islamske idealstaten blir derfor et middel for religiøs rettferdighet (*sharia*) som motvekten til de felles lidelsene som militante islamister føler seg undertrykt av. Jamfør globaliseringsprosessen av militant islamisme, det forestilte felleskapet ble et globalt felleskap med '*the world as an oyster for sharia*'. I lys av materialistisk historieforståelse, blir teorien nyttig for å utelukke teologisk diskurs: I stedet, får jeg fremmet aktørenes vilje i den materielle verdenen. Dette kan jeg gjøre ved å vise til deres troskap til guden og handlingsimperativene som løsningen de felles lidelsene.

Summen av de to teoriene vil være nyttig for meg i forsøket å bringe frem et grunnplanperspektiv innad temaet militant islamisme. Slik unngår jeg følgende feller:

- Utelukkende personfokuser framfor fokus på større økonomiske, politiske og sosiale krefter.
- Manglende oppmerksomhet rundt staters maktinteresser, i lys av forestillingen om '*min fiendes fiende er min venn*' hvor statlige aktører er egennyttige.
- Undervurdere grasrotaktørers motiver i lys av sitt samtidspolitiske rammeverk.

Litteraturutvalg og framgangsmåte

Grunnen til hvorfor jeg vil redegjøre fremveksten av global militant islamisme, er tilgjengeligheten av forskningslitteratur og litteraturutvalgets volum. Det er et bredt utvalg av forskningslitteratur og primærkilder tilgjengelig for å gi et sammenhengende overblikk om globaliseringsprosessen av militant islamisme og annet historielitteratur jeg benytter med hensyn til historisk samtid. Samtiden benytter jeg som en del av drøftingsgrunnlaget for hvorfor hele prosessen skjedde. Litteraturutvalget mitt deler jeg i to bolker: Primærkilder av islamistiske aktører og forskningslitteratur skrevet av fagfolk. Framgangsmåten for hvordan jeg drøfter problemstillingen er en litteraturstudie og kildestudium hvor jeg belyser den historiske utviklingen de to kontinuitetsbruddene foregikk under. Kontinuitetsbruddene er omdefineringen av fremmedkrigerdoktrinen og kulminasjonen i form av ekspandert angrepsmål. Det innebåret en overgang i motstandskamp mot egne regimer i Midtøsten til både regimene regionalt og utad som NATO-land, dets allierte, særlig USA. Målet mitt er å granske årsaken til overgangen.

Primærkildene jeg benytter er av Qutb, Azzam og Usama bin Ladin. Av Qutb: *A Child from the Village (Tifl min al-Qarya)* og *Milepæler (Ma'alim fi al-tariq)*. Litteraturen til Qutb er nyttig for å forstå den generelle regionale grasrotmotivasjonen for å avkaste sekulære regimer. Qutb fokuserte ikke utelukkende på Egypt, men starten av hans politiske karriere

fokuserte i første rekke på hjemlandet hans Egypt. Av Azzam: *Defence of the Muslim Lands*, *The Ruling on Meat Slaughtered in the West* og *Join the Caravan*. Målet er å vise kontinuitetsbruddet fra Qutbs økende revolusjonære tankegods, til Azzams forkynning (*umma*) for væpnet global kamp mot muslimsk undertrykkelse og mer vestvendt fiendebilde. Kulminasjonen er ledet av bin Ladins inkorporering av Vesten i fiendebildet og angrepet på Tvillingtårnene. Av bin Ladin, vil jeg benytte dikt og videomateriale som bryter fra Azzams omdefinering av fremmedkrigerdoktrinen og *clean Jihad*. Dette var uttrykt i form av en religiøs-juridisk erklæring (*fatwa*) om en ny hellig streben (*jihad*). Forskerne jeg benytter mest er Qutb-eksperten John Calvert, Azzam-eksperten Hegghammer, politisk jihad-eksperten Gilles Kepel, Midtøst-ekspert Bassam Tibi og islamisme-eksperten Bjørn Olav Utvik.

Grunnen til hvorfor jeg vil bruke fagfolk som har jobbet med dette temaet i mange år, er deres arabiske språkferdigheter og at de har forsket på temaer knyttet militant islamisme før 9/11. Den største utfordringen i temaet militant islamisme er oversetting og narrativ mindre preget av politisk etablerte forestillinger. Når man oversetter litteratur og begreper mellom tre ulike språk som arabisk, engelsk og norsk, råder risikoen at man feiltolker litteraturen. Hensikten er å ikke tape sin kontekstoppriinnelige mening ved å benytte arabisktalende forskere.

REDET

Materialistisk historieoppfatning

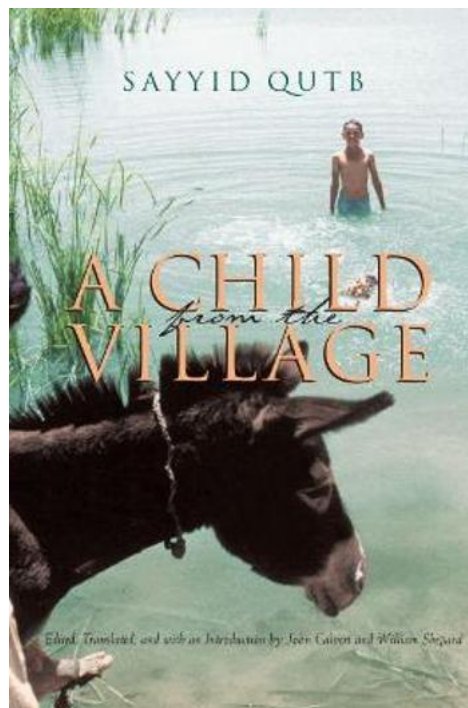

«Burning Man» av Bear and Owl. Henten 16.08.2022 <https://bear-and-owl.com/our-burning-man-art/>

1

Qutb

« . . . their hearts almost stopped, their bones turn to water, and their mouths dried up so that they could not even move their tongues. They swallowed what saliva they could to relieve the dryness of their throats while their eyes stared at this fearsome and terrifying man. Then he began to move . . . » (Qutb 2004, 4)

Hentet 16.08.2022 <https://www.bokkilden.no/afrikansk-historie/a-child-from-the-village-sayyid-qutb/produkt.do?produktId=508512>

Utdraget er fra en av Qutbs første utgitte bøker, *A Child from the Village* (*Tifl min al-Qarya*). Selvbiografien inneholder kronikker om hvordan det var å vokse opp i perioden 1912-1918. Gjennom hans barndom, illustrerer han en tøff oppvekst på bygda i Egypt hvor undertrykkelser som fattigdom og manglende oppover økonomisk mobilitet gjennomsyret samfunnet. Qutb mente at årsaken var moralsk korrumperte politiske ledere. Fordi de valgte en sekulær framgangsmåte å regjere, framfor en religiøs slik Qutb argumenterte for, var det

uunngåelig at regjeringen ble et kleptokrati⁵. Fattigdom og politisk undertrykkelse var Qutb mest opptatt av, med et religiøst engasjement. Jeg vil bruke hans liv og virke for å forstå de politiske og sosioøkonomiske strukturene i Egypt som bakteppe for islamisme og den økte toleransen for vold som staket ut fra den populære grasrotbevegelsen. Perioden jeg skal analysere er fra hans fødsel 1906 til henrettelsen i 1966. Det vil også innebære sammenstøtet mellom Det muslimske Brorskapet og regjeringen. For å forstå prosessen enklest, vil jeg benytte innspill fra materialistisk historieoppfatning.

Slik som min videregående historielærer sa da jeg gikk VG3: Qutb kan forstås som den muslimske Marx. Qutb mente at islam er den eneste redningen fra det autoritære – deriblant fattigdom. Dersom staten er representert av et populært folkestyre med religiøs forankring, vil staten være i stand til å motstå utenlandsk dominans samt intern korrupsjon. Islamistenes aktivisme oppstod som motreaksjon til politisk korrupsjon og ekstreme klasseforskjeller. Det er verdt å bemerke at Qutb levde hele livet under autoritære regimer. Britisk okkupasjon

<https://www.booksontrial.com/milestones-by-qutb/>

endte i 1920, partiet Wafd under et konstitusjonelt monarki tok over det påfølgende året. Han mente at nasjonalisering av landets naturressurser er nødvendig for å styrke lokalindustrien, iverksette et økonomisk omfordelende skattesystem mot ekstreme klasseforskjeller og en robust sosialsikkerhetsnetting for å oppløfte befolkningen – med en religiøs forankring (Calvert 2009, 1f).

Sayyid Qutb. Han var utdannet lærer fra lærerhøyskolen Dar al-‘Ulum i 1933. Hentet 18.08.2022

⁵ Et kleptokrati er en arbeiderklassefiendtlig styreform hvor myndighetspersoner er forankret i samme interessesfære med borgerskapet og lever av å holde befolkningen fattig og seg selv overdådig velstående (NAOB 2023).

Denne økonomiske modellen har mange fellestrekk med nasjonsbyggingsprosjektene som tok sted i Vesten også (Piketty and Goldhammer 2020, 17, 32, 195, 260, 637). Islamisme er et gjennomgående begrep for å forstå hvordan den radikale utgaven sprang frem. Utvik ser islamisme som et komplekst begrep; kontekstualiseringen tegnes ofte hånd-i-hånd med fundamentalisme. Det er en ufullstendig forestilling (Utvik 2020, 27). Islamisme er en politisk ideologi som benytter religionen islam som et moralsk kompass for hvilken retning politikken skal lede samfunnet til, for mer rettferdighet (Utvik 2020, 21f). Det innebærer at den overordnede samfunnsmorale for individer og statens politiske institusjoner skal være modellert etter koranen og profeten Muhammeds tradisjoner (*sunna*).

De grunnleggende prinsippene statsmodellen og samfunnsstrukturen skal smies etter, er de fem søylene i islam, som er rettet for å bevare kjernefamilien i den fysiske verdenen. De fem søylene er trosbekjennelsen (*shahada*), den rituelle bønningen (*salah*), den rituelle avgiften (*zakat*), fasten (*sawm*) og dernest pilegrimsferden (*hajj*) (Zorgati 2019). Herfra er det ulike tolkninger innad i Islam som har kreert utgangspunktet for ulike islamistiske retninger. Derfor vil jeg sette søkelys på det politiske programmet Hassan al-Banna forankret Det muslimske brorskapet på, og den radikale utgaven Qutb inspirerte videre (Zorgati 2019). Man kan forstå islamismens kjerne og utvikling i lys av debatten som fulgte fra populariseringen i Egypt på 1920-tallet. Den konservative siden av diskursen stod imot de moderate *bannistene* ettersom de konservative stod ved tradisjonsforsvar. De moderate ville modernisere via nytolkning av islam, mens de konservative stod for en ortodoks utgave (Utvik 2020, 23ff). Tradisjonsforsvarsargumentet gikk ut på at familieverdier var under press fra Vestens dominans og modernitet. Derfor mente de konservative at moderniseringsforsøk vil besudle deres bokstavtrotolkning som er perfekt fra før av.

De mest konservative islamistene argumenterte for at modernitet var en direkte trussel. De konservative tolket hele koranen, Hadithene og andre hellige skrifter bokstavelig. Eksempelvis, mente de at dersom man brukte den moderne tannbørsten framfor sterke kvister (*miswak*) utsatte man seg og sine nærmeste for hedensk fare (Shata 2013). Kjernen i tradisjonstroen mente at for å beskytte familieverdiene måtte antikke skikker opprettholdes. Modernisering ble dermed ansett som et hult vestlig konsept som hadde blitt brukt for å utøve kolonialt herredømme. Qutb var aldri imot modernisering som vitenskapelig framgang, men stod fast ved at religion som basis er ufravikelig for at maktfordelende prinsipper skal fungere rettferdig.

Nasjonalismen til Qutb i form av hans kjernesaker – omfordeling, utdanning og nasjonal autonomi – oppstod ikke tilfeldig når man benytter materialistisk historieforståelse. Hans bakgrunn fra øvre jordeiende middelklasse Musha, Egypt, skjermet ikke han og hans familie fra lidelser. Da industrialiseringen var i gang for fullt i Vesten på 18-1900-tallet, var det en direkte korrelasjon mellom bønder som mistet jordegodsene sine i konkurransen mot tungindustrien og selvmord (Durkheim, Østerberg, and Roll 1991, 131-135, 149, 151ff). Egypt var ingen unntak. Konsekvensene i lokalsamfunnet rundt Qutb gjenspeiler det egyptiske samfunnslivet: Folk flest på bygda kunne ikke lese, tilgang til religiøse skoler (*Madrassa*) var svært begrenset, forventet levealder var kortere enn industrialiserte land, det var lite tilgang til helsevesenet som ikke er frisørkirurg, det var høy barnedødelighet og nesten ingen oppover sosioøkonomisk mobilitet. Dersom en i familien ønsket å ta høyere utdanning, måtte man ty til enda mer lån eller selge store deler av jordegodsene til en kynisk jordeier som bodde langt unna i byer som hovedstaden Kairo. Qutb fortalte at det skapte en ond sirkel hvor fattigdommens nød fratok barn skolegang. De måtte ut i arbeid framfor ta utdanning for å ha nok inntekt til livsnødvendige behov (Qutb 2004, 6ff; Calvert 2009, 10ff, 27f, 55).

Qutb bemerket i kronikkene hans at slike forhold holdt religion, samfunnsutvikling og økonomisk utvikling undertrykt og at bitterhet gjennomsyrt samfunnet:

«He was a tall man with a dark complexion, harsh features, and piercing eyes. He seemed always to be angry at something, snarling and full of rage. As an inspector of the ministry, he inevitably assumed that his visit was of more importance than the visit of the other inspector. Therefore he would appear graver and more violent and rougher in his movements, words, and expressions than was necessary. The jubba and quftan that covered his tall body made him all the more awesome and terrifying. The teachers were terrified of him and their fear infected the students, so that the hours he spent at school seemed to be an eternity, and time slowed to a crawl.» (Qutb 2004, 27).

Qutbs inntog for å bli et av Brorskapets 500 000 medlemmer i løpet av 1940-tallet var et uttrykk for hva Brorskapet beskrev som unødige lidelser. De felles lidelsene motiverte islamister som Qutb til å delta i den populære grasrotdemonstrasjonen mot problemene de ekstreme klasseforskjellene bidro til.

2

Brorskapet

Logoen. Partiet ble grunnlagt 1928. Hentet 19.08.2022

https://no.wikipedia.org/wiki/Det_muslimske_brorskap#/media/Fil:Muslim_Brotherhood_Emblem.jpg

« . . . if our young friend had owned this book, everything in his life would have been different, but his relative was stingy with this book. It was the source of imaginary but tempting wealth. And although the wealth was not immediately available, it was nevertheless inevitable that a Maghbrib would bring the needed incense from dangerous tracts and deserts. His relative continued to wait while embarking upon some procedures that he could do with his book, until he wound up in a beautiful imaginary world of his own, free of all restrictions, and there he found his treasures without incantations or talismans and without incense or a book. He now lives in this beautiful free world and fully enjoys this rich treasure.» (Qutb 2004, 91).

«*A Child from the Village*» (*Tifl min al-Qarya*). Hentet 22.08.2022 <https://universitybookshopjordan.com/products/34-266>

Utdraget illustrerer barnets søken etter kunnskap. Barnet fremstår som urokkelig i sin søken etter høyere viten. Tross fattigdommens nær-ugjennomtrengelige barrierer mot materielle forbedringer, dyrket barnet det mest sentrale frøet for veien til personlig rikdom i sitt syn: Bøker. I lys av materialistisk historieforståelse: Dette kan forstås som at staten må være aktiv i utbyggingen av et velfinansiert skolevesen som metoden for å oppløfte folk fra undertrykkelse gjennom ferdighetsbygging. Brorskapet argumentert for at allmenn utdanning er en kjernestyrke for at Egypt skal modernisere seg og stå sterkt imot koloniherrdømme. Lærerutdannede som både Qutb og Brorskapslederen al-Banna proklamerte for at en lærd befolkning er den viktigste ressursen. Målet er å bygge en kompetent arbeiderklasse for å kulminere et alt-omfattende system (*nizam shamil*):

«It is our conviction that the rulings and precepts of Islam are comprehensive and organize the affairs of this life and next. Whoever believes that those precepts are only concerned with worship and spirituality is mistaken. Islam is creed and worship, country and nationality, religion and government, action and spirituality. Book and sword.» (Rubin 2010, 40).

Hassan al-Banna, 1906-1949. Hentet 24.08.2022

<https://tightforlearner.wordpress.com/2012/11/03/hasan-al-banna-peace-in-islam/>

Det muslimske brorskapet var Egypts første store og populære islamistparti. Med enorm grasrotstøtte, spilte de sin kampanje på følgende slagord: «*Islam er løsningen*» som svar mot koloniherrdømme, fattigdom og intern korrupsjon i form av en islamsk idealstat. På starten var motpolene Qutb og partiets leder al-Banna på god fot med hverandre. Kjerneverdierne var de samme gjennom den største delen av den politiske utviklingen: For å modernisere Egypt måtte Brorskapet strebe for politisk enighet internt for å ikke kollapse under press utenifra. Brorskapet visste at dersom de skulle regjere Egypt, må de som parti være forent for å lede det store landet med landegrenser diktert av kolonimakter som skjærer gjennom hundrevis av ulike etniske grupper, svak infrastruktur, politisk ustabilitet og intern sosial uro. Å komme frem til politisk kompromiss mellom sekulære byborgerskapet og bygdekonservative aktører virket som en umulig oppgave (Utvik 2020, 77-81).

I lys av materialistisk historieoppfatning, råder det lite tvil om hvorfor Brorskapet ble så populært. Medlemmene kom fra de brede samfunnslagene, både fattige og rikere distrikter. De hadde et aktivt engasjement for å drive veldedighet og forkynnte politisk endring. Konsekvensene ekstreme klasseskiller påførte samfunnet forente konsensusen om islamistene blant fattige, bondestanden, arbeiderklassen og middelklassen. Selv om sosialistene hadde en signifikant tilstedeværelse i Egypt, manglet de oppslutning. Jeg diskuterer hvorfor mot slutten av kapittelet. Denne populariteten kom ikke uten konsekvenser. Wafd-regjeringen tolererte ikke en demokratisk transformasjon av landet. Studentdemonstrasjoner, hvorav sosialister, islamister, konservative og markedsliberale deltok i universitetsbyene, økte presset på Wafd-regjeringen. Antall Brorskapsmedlemmer økte. Kjernen i ledelsen utgjorde kompetente aktører med ingeniør, medisinsk, jus, pedagogisk og selvstendig næringsdrivende bakgrunn (Utvik 2020, 44). Dette har mange fellestrekk med andre politiske grasrotbevegelser som de rødgrønne Norden og Latin-Amerika (Utvik 2021). Wafd-regjeringens frykt for revolusjon økte.

Seks kjernepoeng om hvordan forstå Brorskapet og Haugianerne

Det er seks punkter jeg vil belyse om Utviks artikkel «*Hans Nielsen haug har et moderne motstykke i Det muslimske brorskap*» for å sammenligne fellestrekkene mellom Brorskapet og Haugianerne. I lys av materialistisk historieforståelse: Økonomisk initiativ, folkelig organisering, arbeid for lesekyndighet, sosialt arbeid, individuelt ansvar, inderliggjøring av troen og pionerer for folkelig politisk engasjement er viktig for å forstå mer av det universelle idegrunnlaget. Utviks poeng er at begge bevegelsene har mange fellestrekk. Bevegelsene kombinerte religiøs vekkelse med omfattende sosialt, utdanning og etablere mer lokalindustri for å styrke lokalsamfunnene.

Utviks kjernepoeng: «Går vi bak overskriftenes stereotypier finner vi mange fellestrekk mellom islamister i Midtøsten og kristne vekkelsesbevegelser i Europa . . . islamistiske demonstranter holder opp et bilde av Hasan-al-Banna, Det muslimske brorskapsgrunnlegger.

T.h.: Adolph Tiedemands maleri av et vekkelsesmøte med haugianere, tilhengere Hans

Nielsen Hauges kristne lekmannsbevegelse.» [https://forskersonen.no/kronikk-meninger-politikk/hans-nielsen-hauge-har-et-moderne-](https://forskersonen.no/kronikk-meninger-politikk/hans-nielsen-hauge-har-et-moderne-motstrykke-i-det-muslimske-brorskap/1861111)

[motstrykke-i-det-muslimske-brorskap/1861111](https://forskersonen.no/kronikk-meninger-politikk/hans-nielsen-hauge-har-et-moderne-motstrykke-i-det-muslimske-brorskap/1861111)

1. I lys av materialistisk historieoppfatning, er «økonomisk initiativ» det viktigste kjennetegnet. Siden hvem som besitter produksjonsmidlene er sentralt i marxistiske analyser, er nye virksomheter innen jordbruks-, industris- og handelssektoren interessante. Brorskapets og haugianernes ønske var å effektivisere de mest grunnleggende produksjonsmidlene som majoritetssamfunnet kan dra mest nytte av. Siden eierskapet burde returneres tilbake til arbeiderklassen og bondestanden framfor et lite borgerskap, er det færre barrierer mot fornuftige jordbruksendringer organisert etter lokale forhold. Dette er også en metode for å fremme lokalkunnskapen. For islamistene, var det største forløpet for dette tankegodset Egypt som britisk koloni under Første verdenskrig⁶. Det var en katastrofal periode for den koloniserte Globale sør⁷ og Egypt var ingen unntak. Storbritannia omstilte alle sine koloniers økonomier til krigsøkonomi rettet til Europa. Enorme mengder ressurser var sendt til den Allierte krigsinnsatsen, med lite hensyn til den tappende belastningen det hadde i koloniene. Egypt var hardt rammet av hungersnød, etterfulgt av epidemier og dødstallet oversteg 56 000 – Spanskesyken var ikke medberegnet. Fødselsraten i Egypt var på sitt laveste på 25 år (Rose S. 2018, 5-13).
2. «Folkelig organisering» er det andre kjennetegnet. At grasrotgrupper som kristne haugianere i Norge og muslimske arbeidere i Egypt begynte å organisere seg i beskyttelse mot borgerskapet, uroet dem ettersom borgerskapet følte seg utfordret. Det som begynte som en vekkelsesbevegelse for å kunne lese og skrive religiøse tekster selv, utviklet seg videre. Det ble etterfulgt av meningsdannelser om hvordan de hellige tekstene skal praktiseres og proklamasjoner for en organiseringsmodell som skal løse samfunnsproblemer. Verken Hauge eller al-Banna var utdanna teologer, men

⁶ Egypt var en britisk koloni frem til 1920.

⁷ Det globale sør er "land i verden som har hatt relativt lite nytte av den enorme framgang i velstand og velferd som skjedd i noen av verdens land de siste par hundre år". Vanligst er betegnelsen knyttet historisk koloniserte land, utviklingsland, tidligere og utdatert kalt "den tredje verden" (Eggen 2021).

appellerte til populære grasrot interesser, deriblant forsvar av religion, religionsfrihet og hvordan en form for religiøs ordensregjering er det beste verktøyet for det. Begge regjeringene responderte med massefengsling som for å kue opprørske krefter. I marxistisk syn, er den slags deltakelsesarbeid som aktivisme en sentral del av streben for utopien. For å kue maktmonopolet til borgerskapet må det være rom for folkelig organisering der arbeiderne gjør deltakelsesarbeid for hvordan samfunnet skal organiseres for religiøs rettferdighet.

3. «Folk begynte å lese» er det tredje kjennetegnet. Folkeopplysning var drevet av «puritanske religiøse oppfatninger». Det spilte en avgjørende rolle for at religiøse ledere på bygda praktiserte opplysningsarbeid som lese- og skrivekyndigheten. Qutb forkynte følgende i «*The Nature of the Qur'anic Method*»:

«They knew that uluhiah means 'soverignty', and they also would be taken away from the priests, the leaders of tribes, the wealthy and the rulers, and would revert to God. It meant that only God's authority would prevail in the heart and conscience, in matters pertaining to religious observances and in the affairs of life such as business, the distribution of wealth and the dispensation of justice – in short, in the souls and bodies of men.»

Han mente at å kunne lese og skrive selvstendig er veien til den største friheten: Religionsutøvelse. For å tilrettelegge det, må folk ha tilgang til et godt levebrød og velfinansierte offentlige tjenester finansiert av økonomisk omfordeling.

”Hver kristen, hver muslim, måtte vie sitt liv til å arbeide for troens sak – i sin egen sjel, men også overfor sine neste.

Bjørn Olav Utvik

Hentet

25.08.2022. <https://forskersonen.no/kronikk-meninger-politikk/hans-nielsen-hauge-har-et-moderne-motstykke-i-det-muslimske-brorskap/1861111>

Ved å allmenngjøre ferdigheter som lesing og skriving, kunne en slik grasrotbevegelse bli ytterligere forsterket. Som oftest var lese- og skrivekyndigheten konsentrert blant de med høyere kapital. Dersom arbeiderklassen og bondestanden kunne motta allmenn grunnskoleutdanning, ville dette forsterke evnen til samfunnsdeltagelse, dermed grasrotorganiseringen.

4. «Sosialt arbeid» er det fjerde kjennetegnet. En del av å oppløfte arbeiderklassen og bondestanden er nødhjelp til fattige som en av søylene i dette religiøse tankegodset. Det er også uttrykt som Nestekjærlighetsprinsippet ved å ta ansvar for sine medmennesker. Egypts topografi er nådeløs. Flom, jordskjelv og tørke skapte katastrofer. Brorskapet og Haugianerne anså fattigdom som et systematisk problem som trenger varig finansiering for å skape et varmere samfunn. Det regjerende borgerskapet i Egypt, slik som vestlige land, fryktet sosialistisk revolt nedenfra og trappet opp enkelte tiltak. Hauge var mer markedsliberalistisk orientert i krise- og nødtiltak. Han mente at næringsvirksomhet må bruke en-tiende av avkastning for å dekke folk behov. Senere ble de med omfattende veldedighetsarbeid i mange former. I lys av materialistisk historieforståelse, er fattighjelp en sentral byggestein i veien for et varmere samfunn med mer utjevnet klasseforskjeller. Varme-aspektet er definert som en positiv kulturutvikling hvor man bevisstgjør og forsterker kulturen om nabohjelp, men på et nasjonalt skala. Tankegodset lyder som følger: *‘Dersom vi skal oppløfte landet vårt, må vi utrydde fattigdom’*.
5. «Individuelt ansvar og inderliggjøring av troen» er det femte kjennetegnet. Det innebåret et kollektivt samarbeid hvor de religiøse verdiene skal internaliseres. Det kan forstås som en treenighet: Rettferdige arbeidsplasser, sunne hjem å bo i og et beskyttet trossamfunn. Al-Banna og haugianerne proklamerte for at *«Troen måtte fylle hjertene»*. Bevegelsen måtte både være intellektuelt og følelsesmessig drevet gjennom sin spiritualitet. Dersom *sjelen* ikke er tilfreds, vil opprørstilstander alltid være et steinkast unna. Derfor var poenget deres at ansvar og tro må sammensmeltes slik at majoritetssamfunnet kan bedre sikre samfunnsmessig stabilitet og utvikling. Det ble ansett som nødvendig slik at det religiøse samfunnet kan stå sterkere imot kriser.
6. «Pionerer for folkelig politisk engasjement» er det sjette kjennetegnet. Politisk deltagelse i form av radikale reformer for sosioøkonomisk utvikling. Mens haugianerne var mer marginale i norsk politikk, var de like dedikerte som Brorskapet i å støtte populære rødgrønne grasrotkampanjer. I sum var både Brorskapet og haugianerne i sin samtid sosialdemokratisk orientert i sine syn på økonomisk omfordeling. Rettferdig maktfordeling var et gjennomgående tema og det var ansett som ett med fordelingen av materielle forhold. I lys av materialistisk

historieforståelse, var folkelig politisk engasjement både kulminasjonen av de nevnte punktene og middel for å oppnå de. Mens de religiøse anså sin kamp som hovedsakelig religiøst forankret, kan dette tolkes som klassekamp: En kamp med målet for å ta tilbake arbeidernes verdiskapning. Brorskapet og haugianerne var klar over at de kan bare få det til dersom de er med på politiske beslutninger. De mente at det var galt at et lite borgerskap besatt det meste av velstand⁸ når de lever av andre arbeidernes slit. Derfor forkynte aktørene blant Brorskapet og haugianerne viktigheten med politisk engasjement: Dersom man skal forbedre samfunnet sitt, må man selv bære ansvarsmantlet (*mantle of responsibility*).

Bevegelsen var radikal siden verdiene og bevegelsen utfordret dagsordenen. De yttergående voldelige tendensene var marginale, men de tendensene løst knyttet til Brorskapet spilte en større rolle etter 1952-kuppet til De frie offiserene. Qutb og andre konservative islamister fikk økende ideologiske uenigheter med både den brede Brorskapsfronten og særlig de sekulære Frie offiserene. Samarbeidet var midlertidig i håp om at maktfordelingen kan gå i de konservatives retning. I 1946 varslet de konservative at tross den midlertidige samarbeidsvilligheten, kan dette raskt kollapse. De mente at nasjonalisme er massenes opium dersom religion ikke trer inn som den politiske basisen raskt nok. Nasjonalisme ble ansett som korrumpert siden det er menneskeskapt og naivt uten religion som motvekt:

«The poetry collection was made up of patriotic poems, which the boy now realized were extremely weak and naive verses. But at the same time he regarded them as a literary marvel because they were superior to the bits of poetry he had already memorized. . .

*Follow, my son, the paths of the noble ones,
and embrace the most honorable customs*

Be kind to a people and you will captivate their hearts

For, as is known, humans are captured by kindness

He found in this poetry words that nourished in his soul the spirit of patriotism, a spirit that had been awakened by the family atmosphere in which he lived and the general atmosphere that was as if charged with electric currents ready to explode . . .

⁸ Også kjent som økonomisk kapital. Jo mer økonomisk kapital en klasse har, jo mektigere blir de ettersom de har mer midler å forme samfunnet etter sin vilje.

*My homeland is dear, I would have no other,
however sore beset by its foes.*

*I sleep and awake, my whole being ablaze,
its anthem proclaims its cause to the crowd . . .*

My homeland is dear, I would have no other!»» (Qutb 2004, 93f).

Levde Brorskapet opp til idealet sitt?

Det korte svaret om Brorskapets politiske hovedstrømning levde opp til idealet sitt er ja, men i begrenset grad. Ettersom de hadde lav grad av politisk innflytelse over regjeringen, har Brorskapet spilt en viktig rolle i frivilligheten. I lys av materialistisk historieforståelse består det av fire sammenhengende faktorer: Folkelig appell, utdanning, helsehjelp og fattighjelp. Forbedre materielle vilkår var sammenflettet med religiøs rettferdighet med muslimer i kjernen for verdenssynet framfor det sekulære borgerskapet (Lia 2006, 80-84, 111, 204).

Folkelig appell var Brorskapets største styrke for å nå ut til det brede arbeiderlaget, fra by til bygd. Ettersom de aller fleste Brorskapsmedlemmene hadde høyere utdannet middelklasse- og arbeiderklassebakgrunn og omgikk blant likesinnede klassemedlemmer, fremstod de som aktører med bakkekontakt. De fleste bodde ikke i vestkant-distrikter, men heller nært folk og holdt sine appeller i mindre privilegerte plasser. Brorskapet hadde et tydelig og religiøst forankret språk som forkynte sosial rettferdighet og klassesolidaritet. Det regjerende borgerskapet som kontrast, så ut som fremmede og lignet med på koloniherskere med dobbeltlojale holdninger.

Utdanning i form av etter-skoleprogrammer og etableringer av privatskoler i de mest underfinansierte bygdene var også en viktig oppnåelse for Brorskapet og lokalsamfunnene. Etter-skoleprogrammer som fysisk aktivitet og leksehjelp var mest forbeholdt for borgerskapet og øvre middelklassefamilier. Ettersom Brorskapet var avhengig av å motta private donasjoner var tiltakene deres begrenset til de fattigste distriktene som hadde lite eller ingen offentlig utdanningssatsing.

Helsehjelp i form av Brorskapsfinansierte apoteker og frivillig helserådgivning skildrer Lia som imponerende tiltak i forsøket for å strebe etter Brorskapets ideal. Målet med dette var både helsehjelp for de med dårligere råd og en kampanje for å kaste lys på hvor viktig det er for staten å ekspandere på dette området. Brorskapet var begrenset til å gjennomføre slike helsehjelpsprogrammer i byene der pengekonsentrasjonen – donasjoner – var størst. Til tider

kunne de også tilby gratis medisiner og tilby andre tjenester som, ambulansetjenester, rekrutterte leger og sykepleiere blant sine rekker. Apoteket i al-Mansura behandlet 50-100 personer om dagen innen 1938. Fattighjelp gjennom moskeer var Brorskapets velferdsansikt. Der forsterket Brorskapet den religiøse plikten om donasjoner med politisk bevissthet. Den bevisstheten bestod i at samfunnet i lys av Gud blir dømt ettersom hvordan samfunnet behandler de med aller minst. Fattighjelp ble dermed en politisk plikt i Brorskapet, likesom en religiøs plikt. Brorskapets største hindring for mer økonomisk omfordelende utfoldelse kartlegger jeg i neste kapittel.

Tibis plassering av Brorskapet i en større sammenheng lyder slikt:

«Fordi reformert islam kan gjøres kompetabelt med demokrati, er det absolutt nødvendig å understreke at påstanden om at politisk islam er en totalitær ideologi, bare kan gjelde i dens manifestasjoner som en politisk religion og ikke refererer til forholdet mellom islamsk åndelig tro og ideologien jihadisme.» (Steine, Hagtvet, and Sørensen 2012, 230).

Tibi understreker at totalitære kjennetegn i islamisme kan kun oppstå i enkeltlandets politiske sammenheng, framfor sitt forhold til åndelighet. Han er veldig kritisk til at radikalisme oppstår i tette ideologiske gnisninger – slik hovedstrømningen i Brorskapet distanserte seg fra. Tankegodset om et globalt gudsstyre (*Hakimiyyat Allah*) stammer fra Qutbs ide om islamsk streben (*jihad*) for verdensrevolusjon. Derfor er det ikke overraskende at yttergående aktører som Qutb ble utstøtt og omtalt med bitter ettersmak av hovedstrømningen i Brorskapet. Dette var dels for å bevare balansen mellom gradvis islamistisk samfunnsreform og offentlig politisk integritet. Tibi understøtter at svingdøren mellom radikalisme og Brorskapet er forankret i det globale islamiseringsmålet i Brorskapets politiske program. I min analyse, er påstanden feilvurdert. Hovedstrømningen av Brorskapet brydde seg mest om Egypt og problemene *her framfor der*. Gnisningene for radikalisering ble en katalysator i sammenstøtet mellom regimet framfor interne uenigheter (Steine, Hagtvet, and Sørensen 2012, 232; Utvik 2020, 74, 83).

Assosiasjonsaspektet

Hvorfor sluttet ikke arbeiderklassen og bondestanden seg til sosialistene? Sosialistene i Egypt hadde en signifikant tilstedeværelse, støttet Brorskapets omfordelingskampanje, fattigdomsbekjempelse, nasjonaliseringsønsker, motstand til utenlandsk dominans og støtte likesinnede brødre i utlandet. Likevel, hadde sosialistene marginal oppslutning. Det korte

svaret er assosiasjon: Hvordan islamistene anså aktører i forhold til sine egne folk de hadde mer positive relasjoner til.

Sosialistenes sekulære ansikt ble ansett som altfor vestlig. Når det egyptiske majoritetssamfunnet har opplevd utenlandsk dominans, sekulære regimer og økende fremmedgjøring i arbeidslivet⁹, var tilliten til sekulære aktører lavt. Derfor ble sekulære aktører som sosialister også ansett som *elitiske*. De bodde som oftest i storbyer, hadde høy grad av utdanning og lite omgått i de fattigste strøkene. Sosialistene ble ansett som en politisk gruppe med lite bakkekontakt blant bøndernes lidelser. Etersom det sekulære ble ansett som fremmed, ga dette sosialistene lite tillit blant de hardt rammede gruppene.

Islamistenes tillitsituasjon var derimot det omvendte. De forkynte løsninger for samfunnsproblemene gjennom en muslimsk forståelseshorisont – et tankegods som var svært godt kjent blant egyptisk arbeiderklasse og bondestand. Brorskapets omfattende moralske entreprenørskap og ydmyke klassebakgrunn ble oppfattet som folkelig. Deres medlemmer bestod av både yrkesarbeidere og akademikere. Gjennom omfattende grasrotarbeid, ble islamistene bedre kjent blant majoritetssamfunnet med sitt religiøse, dermed relaterende, ansikt. Graden av den tillitsbaserte nærheten arbeidere som bønder opplevde i lag med islamistene, var et fortrinn som sosialistene og De frie offiserer aldri oppnådde. Derfor hadde islamistene høyere grad av tillit, mens sosialistene ble ansett som utenlandske med sin gudløse forståelseshorisont (Kourgiotis 2018, 471-475; Røstum 2007, 38ff).

⁹ Det største eksempelet er bøndernes tap av jordegodsene sine i form av tvangssalg til store langt-vekk boende landeiere eller ta opp mer bunnløs gjeld. Tvangssammenslåinger var også en konsekvens i forsøket å overleve borgerskapets maktekspanjon.

3

Sammenstøtet

«The village woke up terrified . . . »

Gamal Abdel Nasser, Egypts nye president etter 1952-kuppet, vinker seirende til en optimistisk folkemengde. Ventet det bedre tider? Hentet 22.08.2022.

<https://www.wsj.com/articles/SB10001424053111903927204576570921448275448>

« . . . by the neighing of horses, the clatter of weapons, and the heavy steps of soldiers who were occupying the whole area, including the fields, and noisily searching everywhere. The village had never experienced a visit by soldiers in such numbers and with such tumult . . . Some of those who had lived during the Turkish rule were still alive.» (Qutb 2004, 106f).

Det er uklart om sitatet handler om leiesoldater knyttet de store landeierne eller soldater knyttet Wafd-partiet. Gjennomgående i *A Child from the Village* referer han til væpnede menn i uniformer med « . . . hollow origins, neither of this land, nor the next . . . ».

Konsekvensene av slike angrep mot sivilbefolkning økte misnøyen. Demonstrasjonene økte og Wafd-regjeringens brutalitet trappet opp. Kombinert med harde økonomiske tider, økte

Brorskapets popularitet. Selv om Brorskapet forkynte kolonimotstandskamp, vestlig modernitet og moralsk hule institusjoner, var de svært moderne for sin tid. Ledet av en utdannet middelklasse, proklamerte de hvileløst for en byråkratisk stat med høyt utdanna ferdighetsnivå fra prestisjeyrkene: Helse, medisin, lærer og ingeniør ettersom de glorifiseres som de mest respekterte samfunnsbyggerne i Midtøsten. Dette var også en kulturkamp for å endre den politiske kulturen fra å være en gerontokrati¹⁰ for få maktfordelende institusjoner (Utvik 2020, 311f).

Moskeene og skolearenaen ble møteplassene for planleggingen av opptøyene. Målet var å forsterke folketilliten til Brorskapet ved bruke et kjent kulturspråk og kultursymboler som appelleringsmåte. I hovedsak, fremstod Wafd-regjeringen som et autoritært og sekulært regjering med lite folkelig appell. Brorskapet aksjonerte på sitt budskap «sann islam» og «islam er løsningen» (*al-islam huwa al-hall*) (Utvik 2020, 315ff). Med stor suksess, fikk de malt regjeringen som sekulære kleptokrater. Lokale presser som var sympatiske til Brorskapet og grasrotbevegelsen roste bevegelsen som «mujahid»¹¹. Bevegelsens legitimitet som trussel mot regjeringen vokste ustanselig, men det var ikke Brorskapet som avkastet Wafd-regjeringen.

1952-Kuppet

Store deler av det egyptiske militæret var lojale til Nasser. Da de konspirerte mot kong Farouk I og wafd-regimet, rådet det lite tvil innad militæret om at endringen var nødvendig. Hentet 29.08.2022

<https://alchetron.com/Egyptian-revolution-of-1952>

Kairo 1952 grep opportunistiske
De frie offiserer muligheten. De

har i årevis som en del av det egyptiske militæret organisert seg og fulgte nøye med på den politiske utviklingen. De delte de samme sentimentene som rådet blant de brede befolkningslagene: Egypt har dyptgående og voksende korrupsjonsproblemer og de politiske

¹⁰ Gammelmannsstyre. Det er en form for oligarki. De eldste, ofte et råd av elder økonomisk mektige menn regjerer gjennom et statsapparat tilrettelagt for borgerskapet (Schackt 2022).

¹¹ "En som strever" eller "de som utøver hellig streben" under Guds nåde (Zeidan 2022).

institusjonene var for korrupte for å løse de. Kongefamilien levde et overdådig liv. Det var ikke et uvanlig syn å se kongen råde rundt i Kairo i en av sine sportsbiler. Kongen vedtok å eie røde biler ulovlig med unntaket av han slik at politiet kunne se vekk fra hans trafikkforbrytelser (McLeave 1969, 128, 189f, 192f, 202).

I lag med en befolkning, som allerede var inspirert til opprør av Brorskapet, rullet De frie offiserer ut stridsvognene mot Tahrir-plassen: Revolusjonen var i gang 23. Juli. Den dagen kuppet militæret monarkiet og avsatte Wafd-partiet. I skjul støttet CIA De frie offiserene kuppet mot Kong Farouk under Operation Fat Fuck. I lys av å forstå statlige aktører som egenrådige, grep USA muligheten – *Min fiendes fiende er min venn*: USA håpte på at dette ville vinne De frie offiserenes allianse i Den kalde krigen mot Sovjet Unionen¹². Gamal Abdel Nasser ble lederen organisasjonen kulminerte seg rundt. For folk flest var endring ønsket. Selv om det ikke var det populære Brorskapet som stod i spydspissen, stod både Brorskapet og Offiserene solidarisk sammen om kuppet. Regimeskifte var også støttet av de konservative kreftene knyttet Brorskapet (Utvik 2020, 82f).

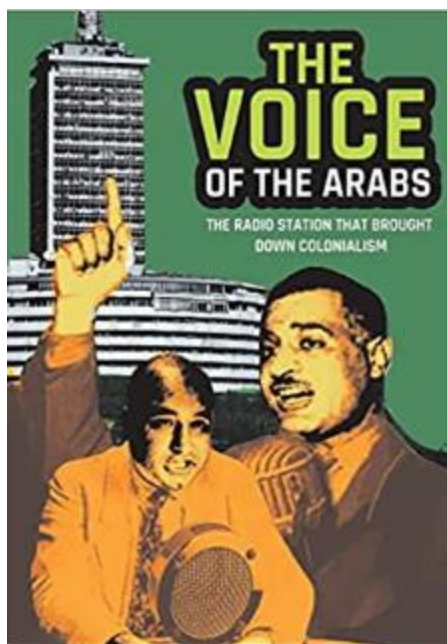

Kong Farouk I av Egypt til venstre og Storbritannias statsminister Winston Churchill.

Hentet 29.08.2022 <https://peashooter85.tumblr.com/image/87654533362>

Nasser og offiserene ble bannerførerne for et arabisknasjonalistisk felttog som islamistene. Begge bevegelsene hadde som mål å avkaste kolonial undertrykkelse til fordel for å oppløfte folkets materielle vilkår, dermed landets velstand. De frie offiserenes politiske kampanje spilte på mye av det samme som Brorskapet, men med visse unntak. De frie offiserer dominerte politikken gjennom et militært regime og en sekulær forståelseshorisont. Den nyinnsatte Presidenten Nasser ble panarabismens mest respekterte leder for å lede kampen mot kolonimaktene og nasjonal selvvråderett. Regjeringen hans hadde preg av sosialisme, men udemokratisk og lite tålmodighet for uenigheter. Nassers mål var politisk samarbeid og enhetspolitikk mellom alle arabisktalende land, hvor forestillingen om en arabisk nasjon skal råde en felles politisk kultur (Jensehaugen 2018). Troen bygde på at den arabiske verdenen

¹² USAs tilstedeværelse i regionen økte ettersom de gamle kolonimaktene ble avsatt. Dette var en del av USAs større kamp for globalt hegemoni etter Andre verdenskrig, dermed anså de Sovjetisk og sosialistisk innflytelse som en trussel siden de motsatte seg USAs imperialisme.

kan stå sterkere sammen mot utenlandsk dominans. Egypt leverte en rekke av folkets etterlengtede ønsker. Den nye regjeringen igangsatte Egypts mest omfattende økonomiske utvikling: De ekspanderte helsetjenester, bygde skoler, utvidet kvinners rettigheter, nasjonaliserte en rekke industrier og næringer – deriblant Suez-kanalen, et av verdensøkonomiens blodårer. Nasser ble panarabismens ansikt ettersom Egypt vant stor mengde prestisje. Den nyfødte republikken erklærte følgende i det som ble Midtøstens mest populære radiokanal med mange millioner lyttere, Voice of the Arabs (*Sawt al-Arab*)¹³. Der forkynte han panarabisk enhet, anti-

kolonialisme og anti-sionisme. Vanligvis, startet han talene med utsagnet: «*Rett opp i ryggen, min bror*» (*Irfa' ra'sak ya khuya*):

«*They say heaven is for the poor. But these poor people, don't they deserve a share in this world? They need a small share in this world, and then they can give you a piece of heaven!*» (Films 2016; Cull, Culbert, and Welch 2003, 16ff; James 2006; Buzz 2020; Sharara 2019, 86-90; Abdel-Nasser 2017).

Hentet 30.08.2022 <https://www.amazon.com/Voice-Arabs-Station-Brought-Colonialism/dp/1543927254>

Nassers popularitet i Midtøsten var nesten ubestridt. Regjeringen innførte agrarreformer¹⁴, nasjonaliserte Suez-kanalen, bygde vannkraftproduserende demninger, skoler, velferdstjenester og helsetjenester. Administrasjonen hans satte panarabisk sosialisme på det geopolitiske maktkartet og inspirerte flere militærkupp i andre land. Nasser kan bli forstått som den arabiske verdenens Lenin i sin eksport av revolusjoner. I sum: Egypts industrialisering fra 1957-1970 vokste med 5,7% årlig. BNP-en fra 1952-1970 vokste fra 15,3% til 23,2%. Den årlige BNP-veksten var på 9% samt noe økonomisk omfordeling i form av offentlige tjenester. Historieprofessoren Robert Pascoe beskriver denne veksten som faraonisk. Folks materielle forhold ble merkbart forbedret ettersom veksten av

¹³ Radiokanalen ble den sjette største radiokanalen i verden og den største i den arabiske verdenen.

¹⁴ Alle jordeiere med mer enn 800 kvadratmeter med dyrkbar jord, ble omfordelt til mindre åker og gitt til mindre bønder. Dette var utrolig populært blant bøndene på bygda. Bøndene hadde i nesten 100 år blitt dominert av store og fremmede langt vekk-boende jordeiere som stadig kjøpte opp mer jord eller beslagla bøndene mer større renter på lånet.

bruttonasjonalproduktet ble organisert på en omfordelende måte som gagnet den egyptiske arbeiderklassens og bondestandens kjøpekraft. Nassers appell fremstod som folkelig. Med sin vanlige arbeiderklassebakgrunn, regelmessige offentlige demonstrasjoner og taler, sikret regimet seg legitimitet og stabilitet (Pascoe 2015, 172; War 2022; Divine 1999, 48-51; Shechter 2018, 18, 52, 60, 62, 213; Joya 2020, 43).

Nasser deltok regelmessige i demonstrasjoner og talte ofte offentlig. Hentet 29.08.2022 <https://www.egyptoday.com/Article/6/3347/Egyptian-Revolution-of-1952>

Islamistenes mareritt

Nasserismen var en inspirasjon for andre arabiske stater som fulgte lignende politisk utvikling. Egypts raske utvikling var lovende, men den menneskelige kostnaden var dyr. Demokrati, slik Brorskapet håpte på, ble ikke innført. Frie valg og partideltagelse ble bannlyst. Med en stor grasrotbevegelse, følger det en bred meningsopinion. Regimets sekulære politiske framgangsmåte ble for usmakelig for den islamistiske opinionen. Den folkelige appellen til Nasser-regjeringen smuldret opp blant islamistene som ikke fikk del i den politiske maktfordelingen de håpet på. Egypt, til tross for sin vekst, var det politiske landskapet anspent igjen.

Det betente forholdet nådde sitt bristepunkt etter attentater mot politiske aktører. Flere av attentatene ble gjennomført av aktører som tilhørte Den særskilte organisasjonen (*al-Nizam al-Khass*) – en uoffisiell etterretningsavdeling løst tilknyttet Brorskapet. De frie offiserer ble mistenksomme til Brorskapet og dets massive størrrelse. Al-Banna hadde lite reell makt over

de ytterste fløyene i partiet. Den særskilte organisasjonen opererte selvstendig. Al-Banna fornektet og fordømte flere angrep, men siden mennene var sympatiske til Brorskapet mistet De frie offiserene sin tålmodighet for Brødrene.

Nasser var aktiv i å konfrontere motstandere sympatisk til Brorskapet. Jamfør den brede meningsopinionen i Brorskapet, ønsket de at hodeslør for kvinner (*hijab*) skulle bli innført i det offentlige. Nassers svar var følgende: *«I told him, «you have a daughter in the school of medicine, and she's not wearing a veil, if you are unable to make one girl – who is your daughter – wear the veil, you want me to impose the veil on 10 million women all by myself?»»* (Buzz 2020). Regimet oppfattet Brorskapet med sine yttergående aktører som Qutb som usmakelige. Administrasjonen kategoriserte Brorskapet som en nasjonal sikkerhetstrussel, særlig etter 1954-attentatforsøket på Nasser. Brorskapet og politiske avvikere var siktet for dette (Nordenson 2019).

Planen om å demokratisk etablere en islamistisk rettstat mislykket i Egypt. Regimet var for mektig for Brorskapet. Mystiske forsvinninger, nedstengte nyhetsbyråer og politiske kontorer, brutalt nedslåtte islamist-studentdemonstrasjoner og politisk forfølgelse ble den nye dagsordenen. Det var ikke det etterspurte velferdsarbeidet Brorskapet forkynte som provoserte det egyptiske regimet, men oppfordringen om å etablere et politisk program som involverte en grad av maktfordeling med tydelige demokratiske kjennetegn.

Polariseringen innad Brorskapet utvidet seg ytterligere ettersom hovedstrømningen av islamister stod fast ved at Brorskapet må fortsette kampanjen for islamiseringen av Egypt gjennom demokratiske virkemidler. Andre deler Brorskapsledelsen var i frykt og avviste dette midlertidig og mente at for nå burde de holde lavere offentlig profil. Faren for fengsling var for stor. Qutb var rasende på Brorskapet. Han og flere yttergående aktører begynte å distansere seg fra Brorskapsledelsen og handle på eget initiativ. En av Qutbs siste skildringer i *A Child from the Village* varslet om at enhver stat som er forankret i sekulærisme blir tyrannisk uten religiøse forankring. Han varslet at konflikt er unngåelig.

«Every house in the village was in silent mourning. This person's head was cut open, that one's ribs were bruised, another's skin was red with welts, and still another's jaw was smashed . . . These were the poor . . . the poor had no power like the wicked scoundrels and had no influence like the wealthy.» (Qutb 2004, 111f).

Selv om utdraget er fra 1946, seks år før De frie offiserenes 1952-kupp, vedvarte den politiske undertrykkelsen som islamistene og andre politiske dissidenter fryktet. Til tross for

bedre økonomiske tider for arbeiderklassen og bondestanden, følte islamistene seg utenfor dette felleskapet. De var enten i skjul fra myndighetene, i fangenskap eller begravd i konsentrasjonsleirenes mange massegraver. For islamistene, mistet de sin mulighet for revolusjon: Optimismen var lagt død.

4

Øye for Øye

Antyder islamistenes opplevelse av fortapelse.

Illustrasjonen er skapt gjennom kunstig intelligens programvaren Midjourney. 15.09.2022.

«The time came for him to leave the village, for he could no longer remain there. There was a task that awaited him, and he was like a soldier prepared for the struggle, drafted for his task, which his mother had both prepared him for and hidden from him from the first day he was taken to school. Then she had revealed it to him the day he came in and saw her crying! He had to restore to the family the prestige and money it had lost!» (Qutb 2004, 135).

Grunnen til hvorfor regimet var så brutalt var at Egypt, som andre arabiske stater, oppfattet sin geopolitiske situasjon som fastlåst i et kappløp mot tiden. Denne tiden var dominert av nasjonalistiske frigjøringskamper mot koloniherrdømme og kolonimaktene ville ikke gi slipp. Selv om de vant frigjøringskampene, lurket alltid presset utenifra enten det var Israels voksende militærmakt, grensekonflikter med nabostater eller tidligere kolonimakter som forsøkte å beholde naturressursene. Oppfatningen til Nasser kan forstås slik: *‘Det er ingen tid*

å *miste*' og mente at den brutale regjeringsmetoden var den mest effektive veien for å oppnå total autonomi. Attentatforsøkene mot Nasser – uavhengig om var Brorskapet – skapte en politisk situasjon som strammet regimets jerngrep.

Regimet igangsatte en omfattende politi-kampanje mot alle politiske dissidenter. Islamistene utgjorde den største målgruppen i forfølgelsen. Alt som minnet en lovende allianse mellom Brorskapet og Offiserene var begravet. Flere islamister endte i eksil, deriblant legeutdannet Ayman al-Zawahiri, en av bin Ladins lærere. Det er uvisst hvor mange tusen islamister og politiske dissidenter som døde i fangenskap, men det bidro til langsiktige og uforutsette konsekvenser. 1948-Israel-arabisk krigen var en ydmykelse på kort sikt for folk flest, men Egypt fikk snudd Suez-krisen til en prestisjeseier. De mest yttergående islamistene, var ikke tilfredse. De fordømte tapet 1948-tapet og klandret regjeringens sekulære og gudløse tro som årsaken til arabisk nederlag mot Israel¹⁵.

I 1954 ble det gjort et mislykket attentatforsøk på Nasser. Det råder fortsatt bred uenighet om hvem som stod bak. Var attentatforsøket falskt iscenesatt av Nasser selv? Var det egyptiske kommunister som stod bak? USA som ønsket å kuppe enda et land ettersom Egypt allierte seg med Sovjet? Yttergående aktører knyttet Brorskapet og Qutb ble de hovedmistenkte. De påfølgende konsekvensene var nådeløse. Det ble holdt offentlige rettsaker mot attentatmennene. Ettersom Qutb var en kjent regjeringkritiker, ble han også arrestert og sendt til rettsak. Bevismaterialet som ble holdt mot Qutb i retten var hans eget litteratur. Hva var det litteraturen inneholdt som fikk han fengslet? Qutb hadde allerede radikale sentimenter før første fengsling. Han antydte til at væpnet revolt er den eneste løsningen for politisk endring. Jo mer negativ oppmerksomhet Qutb fikk i mediene, jo mer distanserte Brorskapet seg fra han. For de fleste medlemmene ble Qutb som *Voldemort* – et bittert navn man unngikk å snakke åpent om. Hovedstrømningen av islamister slapp fortsatt ikke unna Nassers masseforfølgelse.

Forholdene i konsentrasjonsleirene i Egypt var elendige. Det var leirepidemier, massehenrettelser og tortur som dagsordenen. Det er uklart hvor mange titusener islamister som ble sendt til de beryktede fengselsleirene sammen med andre politiske motstandere. Massehenrettelsenes hensikt var å redusere revolusjonært grobunn (Calvert 2009, 201ff).

¹⁵ Den egentlige årsaken til arabernes tap kan oppsummeres i to punkter: Dysfunksjonelt samarbeidsvilje med andre arabiske stater og manglende kampvilje blant arabiske soldater: *'Hvorfor skal vi dø mot et brutalt regime for en annen?'*

Tortur ble brukt for å skremme dissidenter til lydighet. Mange radikale islamister, deriblant Qutb, nektet å dempe retorikken sin og ble derfor dømt til fengsel.

Qutbs litterære kontinuitetsbrudd: Økt toleranse for vold

Det var omtrent med utgivelsen av Milepæler i 1964 jeg mener at det er brudd i Qutbs retorikk i form av en drastisk eskalering. Qutbs hovedfokus før første fengsling, til tross for de harde forholdene, var sosial og økonomisk rettferdighet gjennom islam i Egypt først og verden i neste instans. Torturen Qutb var utsatt for i fangenskap ble en katalysator for hans radikale sentimenter i form av økt toleranse for voldelige aksjoner. Dette kan kartlegges etter Qutbs tre mest sentrale begreper innad hans skarpere revolusjonære budskap: *jahiliyya*, *hijra* og *jihad* (Utvik 2020, 84ff).

1. *Jahiliyya* oversettes til en tilstand av uvitenhet. Uvitenhetsbegrepet er en referanse til den før-religiøse tiden forut for islam på den arabiske halvøy. Qutb skildrer det i lys av den sosiale tilstanden i Midtøsten før profeten Muhammed forkynte sine åpenbaringer. Han poengterer hvordan uvitenhetens tid likevel fortsatte å bre seg som et skyggeaktig mørke hvor enn religiøs åndelighet undertrykkes.
2. *Hijra* betyr migrasjonen vekk fra «*syndenes pøl*». Det innebærer tre ulike dogmer: en fysisk *hijra* hvor man flytter til geografisk avgrenset områder – som fjell og huler – for å beskytte seg fra en forestilt hedensk utgruppe, eller ved å inngå en spirituell nydannelse. Nydannelsen kan innebære en disiplineringsprosess hvor man utøver konkrete muslimske dogmer som de fem søylene. Disse kan praktiseres i vidt forskjellige retninger som jeg vil vise i eksempelet med Azzam. Det kan være de vanlige islamske dogmene eller å utøve den siste samlingsbetegnelsen: *jihad*.
3. *Jihad* i denne konteksten betyr *struggle* eller streben mot ytre korrupperende krefter. Qutb politiserte begrepet: Han rettet det mot lokale ledere på statlig nivå som utgir seg for å være muslimer mens handlingene deres tilsier det motsatte. *Jihad* som en handling for frihet fra «*syndenes pøl*» ble referert jevnlig til hvordan profeten Muhammed kriget mot hedninger som styrte fødebyen hans Mekka. Qutb trekker den jihadistiske ideverdenen opp til et nytt nivå hvor han påstår at hvem enn som ikke utøver milepælene fortsatt, er i *jahiliyya* og aktivt sprer det. Qutb skjulte ikke at han innhentet mye inspirasjon fra den indo-pakistanske fundamentalisten Abdul Ala Mawdudi. Det er verdt å bemerke hvor mye lenger Qutb videreutviklet ideene hans. I 1964 ble Qutb sluppet ut av fengselet, kun for å bli gjenarrestert. Anklagen var

identisk som den forrige: Å planlegge et komplott for å styrte regjeringen. Denne gangen var det tilknyttet innholdsmessige utsagn i Milepæler:

«At the time of the Prophet's call to risalah (troen på profetene og deres budskap), Arab society was devoid of proper distribution of wealth and devoid of justice. A small group monopolized all wealth and commerce, which increased through usury. The great majority of the people were poor and hungry. The wealthy were also regarded as noble and distinguished, and the common people were not only deprived of wealth but also of dignity and honour.» (Qutb 1964, 14).

Etter Qutbs syn, var samfunnsomveltning uttrykt som nødvendig for å avkaste despotiske regjeringer: *«Either Islam or jahiliyya»* krevde han (Rubin 2010, 42).

Hans litterære verker er knyttet til begreper som *jahiliyya*. Han mente dette var årsaken til hvordan moralsk hule institusjoner ble skapt og ledet til urettferdige samfunn, gjennomsyret av ekstreme klasseskiller. Calvert mente at Qutbs klassebakgrunn som sønn av en økonomisk vanskeligstilt jordgodsbonde, bidro til Qutbs empatiske perspektiv for de sosioøkonomisk utsatte. Han oppfordret omfordeling av overdådig velstand for å løse lidelsene gjennom et skattesystem (*zakat*). Qutbs utsagn var svært samfunnskritisk og fengselsleirenes uforutsette radikaliseringsforsterket seg ytterligere:

«Oppression was the rule of the day, as the famous poet Zuhayr Salmah has described: "one who does not defend himself with weapons will perish, and one who does not oppress will be oppressed.» (Qutb 1964, 15).

I påfølgende kapitler som *Jihad in the Cause of God* konstituerte han en handlingsplan for å utrydde *jahiliyya* fra samfunnet:

«The reasons for Jihad which have been described in the above verses are these: to establish God's authority in the earth; to arrange human affairs according to the true guidance provided by God; to abolish all the Satanic forces and Satanic systems of life; to end the lordship of one man over others since all men are creatures of God and no one has the authority to make them his servants or to make arbitrary laws for them. These reasons are sufficient for proclaiming Jihad.» (Qutb 1964, 45).

Regjeringen tolket utsagnene som direkte trusler, ettersom Qutb uttalte disse i samme kontekst som profeten Muhammed hadde brukt i krigene mot såkalte hedninger. Nasser nektet å tillate mulighetene for revolusjonære holdninger å bre seg. August 1966 ble Qutb derfor dømt til døden ved henging (Utvik 2020, 85). Henrettelsen stanset ikke militant islamisme. Martyrdom hadde hittil ikke blitt glorifisert som et sentralt kjennetegn blant islamistiske aktører, men Qutb – i kraft å være en intellektuell skikkelse – ble en slagkraft for fremtidige generasjoner av islamister som en ikonisk martyr.

Qutb i fangenskap. Hentet 01.09.2022

<https://m.eramuslim.com/tahukah-anda/perjalanan-sayyid-qutb-ke-amerika-8-habis.htm>

*« . . . I have not surrendered my weapon
If the armies of darkness encircle me,
I believe that the sun will still rise
I will avenge my Lord and my Religion
I will stand firm on my way to victory
Or I shall return to the Paradise of God.»*

(Calvert 2009, 203f).

FØNIKS

Imagined Communities

«Covered in Dust» av Domonik Mayer. Hentet 18.08.2022 <https://www.artstation.com/artwork/Y6Rov>

I del en argumenterte jeg for hvordan islamistisk grasrotoprør for politisk, økonomisk og sosial rettferdighet motiverte frem massebevegelsen. Jeg benyttet materialistisk historieforståelse for å forstå det jeg mener er den viktigste årsaken bak: Strebe for bedre materielle forhold med religion som motvekt mot moralsk korrupsjon og utenlandsk dominans for rettferdighet. Frustrasjonen arbeiderklassen og bondestanden opplevde var knyttet elendige materielle vilkår og vanlige folks manglende muligheter for å bedre de. Dette var en kampsak yttergående islamister som Qutb også brant for. Nasser-regjeringens forfølgelse mot islamistene skapte uforutsette radikaliserende konsekvenser. Qutbs henging i 1966 var en av dem ettersom han ble en ikonisk martyr i etterkant for yttergående islamister. Under Qutbs levetid var verken martyrdom eller en global krigføringsdoktrine noen gang proklamert for i stor skala som tiltrakk seg krigere. Qutbs originale revolusjonstankegods handlet om regional politisk motstandskamp mot egne sekulære regjeringer i første rekke. Det som endret seg, var den økende aksepten for vold. Dette vokste i takt med politiske sammenstøt med regjeringen og økt meningspolarisering i Brorskapet.

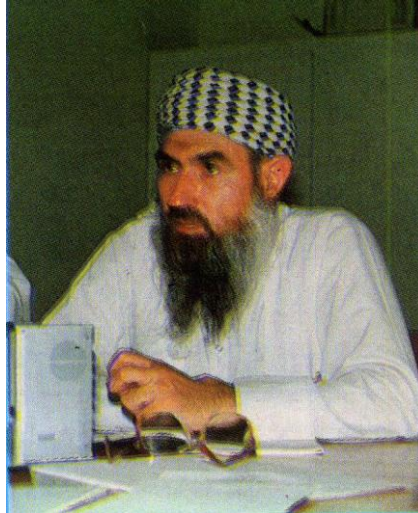
I del to fortsetter jeg å kartlegge hvordan kontinuiteten – globaliseringen av militant islamisme – nådde et kontinuitetsbrudd: Endringen av fremmedkrigerdoktrinen med stor tiltrekningskraft av frivillige og statlige aktører. Derfor vil den første teorien – materialistisk historieforståelse – være mindre relevant for å forklare bruddet som tok sted under Sovjets

krig i Afghanistan fra 1979-1989. Enkeltland som Egypt blir uinteressant for resten av utviklingen etter Qutbs henrettelse i 1966. Grunnen for det er at globaliseringsprosessen transenderer nasjonalstaters landegrensener: Relasjonsdannelsene blant yttergående islamister blir globale. Jeg mener at Forestilt felleskap – Imagined Communities – er den mest fruktbare teorien for å enklest forklare hvordan menn som ikke kjenner hverandre, forlate hjemmene sine og reise fra hele kloden for å krige sammen mot en felles fiende. Akkurat som Qutb, vil jeg bruke Azzams liv for å illustrere prosessen for hvordan den ideologiske og sosiale prosessen utviklet. Dette forløpet er viktig å kartlegge for al-Qae'das innerste sirkels opprinnelse. Azzams oppvekst og politiske karriere vil være interessant for å kaste lys på hvordan konflikten mellom grasrotaktivismen, formingen av ideologi, politiske konflikter og militante aksjoner ledet til den nye fremmedkrigerdoktrinen. Dette er det viktigste leddet før al-Qae'das kulminasjon av militant islamisme i form av internasjonale angrep på tvers av kloden. Radikale islamisters kamp mot felles lidelser fortsatte uten tegn til at sekulære regjeringers nedslag oppløste bevegelsen.

5

Azzam

«*Luxury is the first enemy of Jihad.*» (Hegghammer 2020b, 68).

Lærerutdannede Abdallah Azzam hadde doktorgrad i islamsk jus, skrev dusinvis av essayer, artikler og var den afghansk-arabiske mujahedinens ansikt som ledet den største rekrutteringsinnsatsen. Hentet 08.09.2022 <https://azzambook.net/pictures-of-abdallah-azzam/>

Hegghammer bemerker at yttergående islamister er en forfulgt politisk samfunnsgruppe – de er «*hunted men*». Det er få trygge havn og ingen permanente oppholdsplasser. De lever på ‘*lånt tid*’ og må regelmessig flytte oppholdene sine. Det innebærer at regjeringer verdenover har trengt ned revolusjonære islamister til samfunnets undergrunn. Med framveksten av sekulære militære regimer i Midtøsten, ble islamisters tilgang til ressurser ytterligere innskrenket. De overlevende i Brorskapet havnet i enten skjul eller eksil. En av de eksilerte islamistene var den palestinske flyktingen Azzam (1941-1989) (Hegghammer 2017, 1f).

Azzam var født i en jordeiende bondefamilie al-Sila al-Harithiyya Vestbanken i 1941. Han og hans familie var blant de 700 000 palestinske flyktingene som ble drevet vekk fra den første arabisk-israelske krigen i 1948-1949. Opplevelsen hans som flykting skapte lengselen etter hjemlandet sitt. Dette ble sentrum for hva som motiverte Azzams fremmedkrigerdoktrine. Etter Palestina, ble Azzam med i Brorskapet i 1953 og forankret seg i et nettverk av yttergående islamistiske aktører. Med press fra sin familie studerte han først jordbruksskolen i Tulkarm i Vestbanken i 1957. Den slags press er vanlig i Asia og Afrika der barna

oppfordres til å helst bli enten lege, lærer eller ingeniør¹⁶. Azzam var dypt ideologisk drevet. Han byttet over til å studere i universitetet i Damaskus i 1962 (Knutsen 2003, 130).

Azzam i 1961. Hentet 14.09.2022 <https://azzambook.net/pictures-of-abdallah-azzam/#jp-carousel-135>

Etter Syria, flyttet han familien sin til Baha i Saudi-Arabia i 1967 før han påbegynte sin doktorgrad i islamsk jus i universitetet i Kairo i Egypt i 1971. Det ryktes at det var omtrent da Azzam møtte både prinsen bin Ladin i Baha og Mekka, legeutdannede Ayman al-Zawahiri i Kairo og den fremtidige nære samarbeidspartneren og mujahedinlederen Abd Rabb al-Rasul Sayyaf i hans reiser (Hegghammer 2020b, ix ff). Egypt ble trygg nok for at yttergående islamister som Azzam kunne reise der etter Anwar Sadat – den nye liberalistiske presidenten etter Nassers plutselige død i 1970 – inntok maktsetet. Der skrev Azzam sin doktoravhandling i instituttet De islamske vitenskapelige prinsippenes rettsvesen (*Usul al-fiqh*). På under 16 måneder, skrev han en avhandling på 600 sider og oppnådde høyeste akademiske prestisje (*first rank of honor*) (Hegghammer 2020b, 71f, 78f).

Azzam var en av de største pådrivende faktorene for fremmedkrigerdoktrinens grasrotaktivisme og framvekst. Som Brorskapsmedlem, var han en karismatisk kosmopolitt med et stort politisk engasjement som Qutb. Han delte mange av Brorskapets klassiske verdier som økonomisk omfordeling og stort offentlig eierskap i motstand til utenlandsk dominans. Til forskjell fra Qutb, var Azzams profil mer offentlig og reiste mye på tvers av landegrenser. Mens Qutb holdt seg til skrevet litteratur, drev Azzam mer offentlig moralsk entreprenørskap som taler og offentlige debatter. Han var svært usjenert i å kritisere regjeringer, mens Qutb unngikk navngiving i sin kritikk om moralsk korrumperte institusjoner som gjennomsyrrer samfunnet. Azzams usjenerte profil ga ham konsekvenser som lignet hva andre islamister led. Strenge advarsler fra regjeringsaktører og eksilering var Azzams mest gjentatte flytteårsak før hans kampanje i Afghanistan i 1981 – to år etter Sovjets invasjon (Knutsen 2003, 131).

Fra skolearenaen til slagmark og profilbygging

Etter han fullførte sin doktoravhandling i 1973 flyttet han til Jordan, etter trusler fra Sadat-regjeringen. Monarkiet Jordan var imidlertid litt mer tolerant til yttergående islamister. Azzam fremstod som en ubestridt respektert skikkelse blant islamistiske intellektuelle, men

¹⁶ De tre yrkene anses for å være respektable yrker ettersom lønna er levedyktig og arbeidets verdi respektert for dets samfunnsbyggende funksjon.

manglet en like sterk grasrotpopularitet. Da han begynte å jobbe i Universitetet i Jordan som pedagog, forkynte han mantraet sitt: 'Om ikke regjeringer tar opp kampen for Palestina må folket selv gjøre det'. Azzams mantra om selvstendig tiltak begynte mange år før Sovjets invasjon inn i Afghanistan. Elever og kollegaer av Azzam anså ham som en karismatisk leder – en '*pep talker*' – og appellerte til ungdom og unge voksne. Å bli en kriger for anti-Israel militsen Fedayyinen ble Azzams neste steg for å bygge profilen sin som en tillitsverdig leder med høy status blant yttergående islamister. Han rykket raskt opp i rang som Fedayyin-kommandør (*emir*) for sine lederferdigheter (Hegghammer 2020b, 59).

Fedayyin

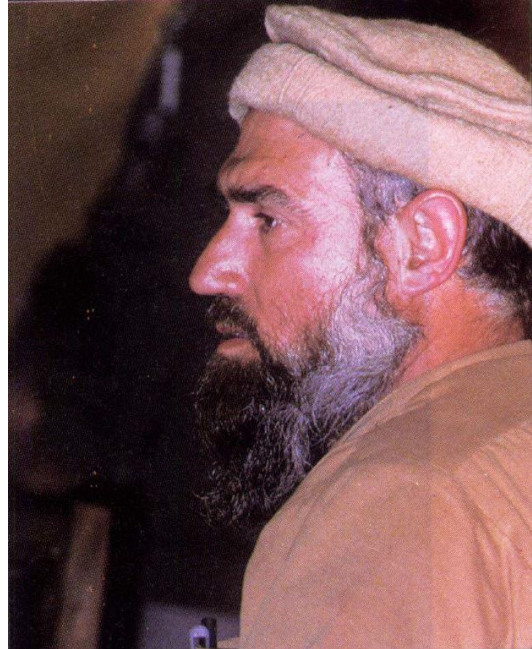
Fedayyinen var en mangfoldig gruppe bestående av ikke-muslimske sosialister og islamister. Militsgruppen spesialiserte seg i skog- og markgeriljatakter. Hovedbasen var i Dibbin-skogen i nordlige Jordan. Treningsforholdene var spartanske. Mellom toktene mot pansrete israelske patruljer, trente de i leirene fra soloppgang til solnedgang. Religiøse rutiner som fellesbønnen var et sentralt virkemiddel for å forsterke gruppeidentitetsfølelsen. Jamfør Forestilt felleskap-teorien, var sosiale ritualer sentrale for å skape nødvendig kampmoral for å krige over lengere tid med snaue ressurser og et uforutsigbart politisk landskap.

En av konfliktmomentene var Azzams forakt mot sosialistene i Fedayyinen. Dette ble en kilde til desorganiserende gruppeskiller. Han mente at de ikke var drevne nok for frigjøringen av Palestina og trosbasen deres var feil siden de ikke var religiøse. Azzam anklagde sosialistene for å spise hunder, hørte på vestlig musikk og hadde «*uinnskrenkede*» kvinnelige soldater blant seg. Han var ikke sjenert i å vise sin avsky: «*My religion is islam and Guevara is under my foot!*». Brorskapsfraksjonene PLO og Fatah distanserte Azzam for hans skarpe holdninger. Enda en grunn til hvorfor Azzam ble tvunget til å bytte karriere kom også hjemmefra: Kona var svært misfornøyd med hans fravær fra huset og barna. For denne gang vendte Azzam hjem (Hegghammer 2020b, 61).

6

Maktab al-Khadamat

«Today, you are in the early years of your life, the years of your youth. The time of youth, O brothers, is the time of struggle. It is the time in which you are supposed to exert yourself and sacrifice! It is the time in which you are not tied down with many responsibilities, as you are alone, or have just a wife and child. Tomorrow, as the years pass, the responsibilities pile up, the problems of the world catch up to you, and you wish to solve the problems of your family, children, and relatives – this will take much of your time.» (A Azzam 2008, A Message to Every Youth, 9f).

Azzam. Hentet 04.11.2022 [Pictures of Abdallah Azzam – The Caravan \(azzambook.net\)](https://www.azzambook.net)

Etter sin hjemkomst, fortsatte Azzam sin akademiske karriere som lektor for universitetet i Jordan i Amman. Lokalsamfunnet knyttet Azzam tok ham imot som en krigshelt for å ha kjempet mot Israel – en stat ansett som et kolonialt biprodukt som okkuperer muslimsk land. Livet hans fortsatte ikke som normalt. Azzams stridsopplevelser gjorde ham ytterligere usjenert i å ytre sine politiske meninger i skolearenaen. Han kritiserte deriblant den jordanske kongefamilien for å være tiltaksløs mot Israel og islamiseringen av skolevesenet. Religiøse studenter imøtekom Azzam med nysgjerrighet, men skolestyret fryktet konsekvenser fra regjeringen.

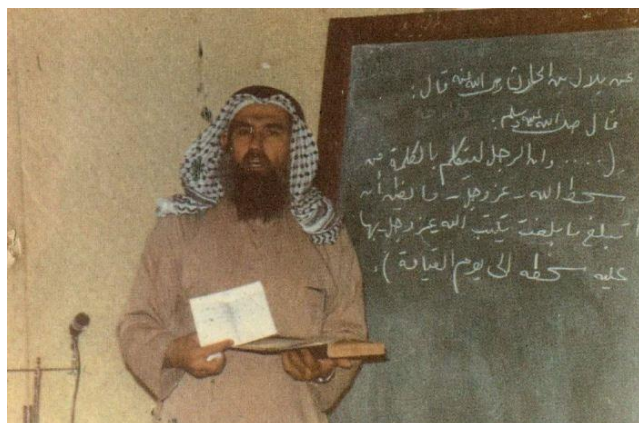
Azzam skilte ikke mellom jobb og fritid. I tillegg, tok han imot kvinnelige studenter og ekspanderte organiseringsevnen sin. Etter hvert som Brorskapet ble mer tolerant for Qutbs tekster, fikk Azzam kallenavnet den jordanske Qutb. Qutbs skrifter ble mer populære, hvilket økte polariseringen mellom qutbistene og bannistene. Azzams deltagelse i Fedayyinen og politisk aktive akademiske karriere i Amman satte ham på Brorskapskartet og Midtøstens etterretninger. Toleransen for yttergående islamisme økte parallelt med qutbistenes toleranse

for politisk vold, regjeringenes forfølgelser og økende klasseskiller (Hegghammer 2020b, 80-91).

Den jordanske regjeringens toleranse for yttergående islamisme nådde sin flaskehals da Azzam forkynte anklagelser om at de hadde et hemmelig samarbeid med Israel. Azzam nektet å reise seg opp fra setet da kongefamilien besøkte universitetet Azzam jobbet i (Hegghammer 2020b, 100). Selv om Azzam trodde uhemmet på anti-semittiske konspirasjonsteorier, hadde regjeringen ikke-offentlige forhandlinger med den israelske regjeringen. Regjeringens frykt for revolusjon økte, slik som Qutb i Egypt. Dette ble et stort dilemma for den jordanske regjeringen. Staten ville unngå å lage martyrer ettersom politisk bitterhet fra offentligheten økte etter regjeringens nedslag mot 1970-opprøret. Derfor eksilerte de Azzam for å unngå offentlig uro. Azzam ble en omstreifer igjen mot slutten av 1970-tallet (Hegghammer 2020b, 88).

Preacher Superstar

Azzam som holder et seminar. Hentet 21.09.2022 <https://azzambook.net/pictures-of-abdallah-azzam/#jp-carousel-139>

Allerede i 1977 – etter Azzams eksilering fra Jordan – ble han tatt imot som en senior – en stormann blant yttergående islamistiske aktører. Den drastiske opptrappingen av Azzams seminarer utenfor den arabiske verdenen var både en bekreftelse av hans kapitalmakt og sosiale status for å tiltrekke sympatisører.

Religiøse aktørers evne til mobilitet var sentralt for å kunne nå ut til folks oppmerksomhet ettersom internett ikke har fått en sentral rolle i rekrutteringen av fremmedkrigere.

Fellessosiale møteplasser som moskeer, religiøse skoler eller skoleprogrammer (*madrassa*), hjemmene til forkynnere eller pilgrimsteder var de vanligste områdene yttergående aktører kunne etablere nettverk. Hegghammers funn om hvordan Azzam møtte bin Ladin for første gang er i strid med etablert konsensus om at de møttes først under pilgrimsferden (*hajj*). Bin Ladins kone mener at de to møttes for første gang i Indianapolis i USA i 1977 under et av Azzams seminarer. Andre gang var i Mecca mens bin Ladin studerte forretningsadministrasjon ved Kong Abd al-Aziz universitetet. Saudi-Arabia var landet Azzam flyttet til etter Jordan-eksilen for å undervise før han reiste til Peshawar i Pakistan,

Azzams siste stopp før Afghanistan. Møtene mellom Azzam og bin Ladin brakte dem nærmere sammen på veien til Afghanistans slagmarker (Hegghammer 2020b, 97).

Seminarenes innhold – Azzams militante ideverden

Azzams seminarer gjenspeiler litteraturen hans og samtidens økende yttergående islamistiske holdninger. Seminarene fulgte som regel en rutine. Det første temaet var moralsk fromhet. Reflektert av Azzams asketiske ritualer, forkynte han hvor viktig de fem søylene er som grunnlag for familieverdier. Dette var gjerne fulgt opp av innslag om Qutb. Azzam forkynte at umoralsk livstil vil lede samfunnet til en dekadent hengemyr som minner Qutbs illustrasjon om den før-islamske verdenen (*jahiliyya*). Dersom et samfunn skal unngå korruperte politiske institusjoner må koransk lov (*Sharia*) bli iverksatt. Azzams varsku refererte til skandinaviske skilsmisserater fra 1950-1960-tallet. Azzam frynset over dette og siterte den franske sosiologen Paul Bureaus bok *Toward Moral Bankruptcy: «Statistics show that one in seven marriages in Sweden end with divorce, and in Norway one in every six marriages end. It is not uncommon in Denmark to find women in their thirties who have been married two or three times.»*. Azzams frykt var at vestlige verdier vil svekke kjernefamilien, dermed mente han at muslimer burde ty til islamske verdier som motvekt for å beskytte den islamske verdenen (Hegghammer 2020b, 126).

Israel var en sentral gjenganger i Azzams militante ideverden. Azzam forkynte at væpnet kamp mot Israel er et langsiktig mål for å gjenerobre Palestina fra okkupasjonen. Hans bakgrunn som flyktning og Fedayyin-kriger gjorde ham ofte emosjonell i denne delen av seminarene og talene. Dette var en sentral del ved Azzams appell. Ved å gråte og benytte kunstpauser under talene malte han seg selv som en tapper og lidenskapelig kriger for publikum. Gråting i jihadistisk kultur er ikke stigmatisert på samme måte som hvordan seminarholdere i Vesten forventes å føre leksjonene «objektivt», med kun harde fakta. Azzams fremstilling av «*the soft dimension of military life*» viste heller ydmykhet ovenfor Gud og ble hyllet av publikum for å være heder, dermed fikk han tillit fra yttergående islamister. Dette forsterket den yttergående islamistiske appellen i publikummet (Hegghammer 2017, 2f; Laut 1979-1989; Abdallah Azzam 1979-1989).

Å gjenerobre Palestina fra Israel, tolker jeg som i tråd med det islamistiske budskapet om å «*gjenopprette noe som er gått tapt*» (*Islah*). Tradisjonelt sett, har denne historiske nostalgien vært forankret i den islamske gullalderen fra 800-1258 evt. under Abbasid-dynastiet (Bangstad 2020; Utvik 2020, 41f). Dette er arven fra Brorskapet, men Azzam hadde en annen

vri på nostalgien. Han forankret den i det osmanske riket. Han kalte det for «*The high state*» (*al-dawla al-ulya*). Det var ikke alltid han var tydelig i sitt grunnlag om sin teologi. Dette var et slikt tilfelle ettersom han kunne snakke seg selv vekk i selvfølgeligheter. Det ironiske om hans glorifisering av Det osmanske riket var at arabiske opprørsgrupper, deriblant den sittende saudiske kongefamilien Azzam ble forankret med, kjempet frigjøringskamper mot den samme ansette okkupasenten. Jamfør Azzams essay om Defence of the Muslim Lands, tolker jeg at det er det mulig at Azzam brukte Det osmanske riket for å fremme panislamisme på en måte hvor islam skal være den forenende faktoren for å bryte ned sekteriske forestillinger:

«*One of the most important lost obligations is the forgotten obligation of fighting. Because it is absent from the present condition of the Muslims, they have become as rubbish of the flood waters. Just as the Prophet (saw) said: "it is expected that the nations will call each other from all horizons, as diners calling each other to feast from a platter of food in front of them.*» (Abdallah Azzam 1979, 2002, 14)¹⁷.

Azzams romantisering av Det osmanske riket er et stort brudd fra Qutb. Qutb og Brorskapet var svært kritiske til utenlandske innflytelse grunnet dominansen Egypt var underlagt i mange hundre år. Azzam ønsket derfor å styrke panislamistisk solidaritet med en bredde som dekket hele den historisk muslimske verdenen. Dette trodde han var mulig ettersom Vestens tilstedeværelse i Midtøsten ble stadig synligere for muslimer. Derfor spilte han på assosiasjonsaspektet gjennom en hvitvasking av fortiden om Det osmanske riket og forsterke oppmerksomheten på Vestens tilstedeværelse i Midtøsten. Det innebåret Israel som en manifestasjon av vestlig dominans.

Anti-sosialisme og anti-vestlige sentiment er det tredje kjennetegnet i Azzams militante ideverden. Han brukte begrepene ofte uklart over hverandre ettersom han omtalte Vesten og sosialisme som en sammenhengende konspirasjon. I boken hans *The Red Cancer* mente han at «*all communist revolutions in the world is Jewish*». Siden Israel er ansett som en «*puppet of the West*», forbindes landets eksistens som Vesten fysiske militære tilstedeværelse i Midtøsten og ukulturen Vesten undergraver området med for å gjøre regionen sårbar for okkupasjon. Slike anti-semittiske konspirasjonsteorier er vanlig innad yttergående islamistiske kretser.

¹⁷ Originalversjonen fra 1979 var gjennomsyret av skrivefeil, dermed måtte jeg benytte Adviceforparadise.com sin korrekturversjon for å gjøre oversettingsarbeidet.

Red Cancer av Abdallah Azzam. Hentet 28.09.2022

«*The Bolshevik revolution was Jewish in ideology, planning, funding and execution. Its philosopher and thinker was Marx, the grandson of the Jewish rabbi Mordechai Marx, and likewise with Lenin, who changed Marx's words into reality and revolution [...] As for the funding (of the revolution), it was Jewish; the Brooklyn area of Eastern New York was the plotting base for the revolution; Trotsky was from there, and this area is still the center for the Jewish plotting to destroy mankind. [...] All communist revolutions in the world are Jewish.*»

Han mente også at sosialisme var giften Vesten og Israel hjernevasket arabiske ledere med:

«*The Jews orchestrated the organization and formation of communist parties in the Arab world; they are its leaders and planners [...]. We have seen that all the communist organizations in the Arab world were controlled by the Jews [...] as for communist leaders of Arab origin, they were trained by Jewish leaders after their minds had been changed and become Jewish.*» (Hegghammer 2013, 26f).

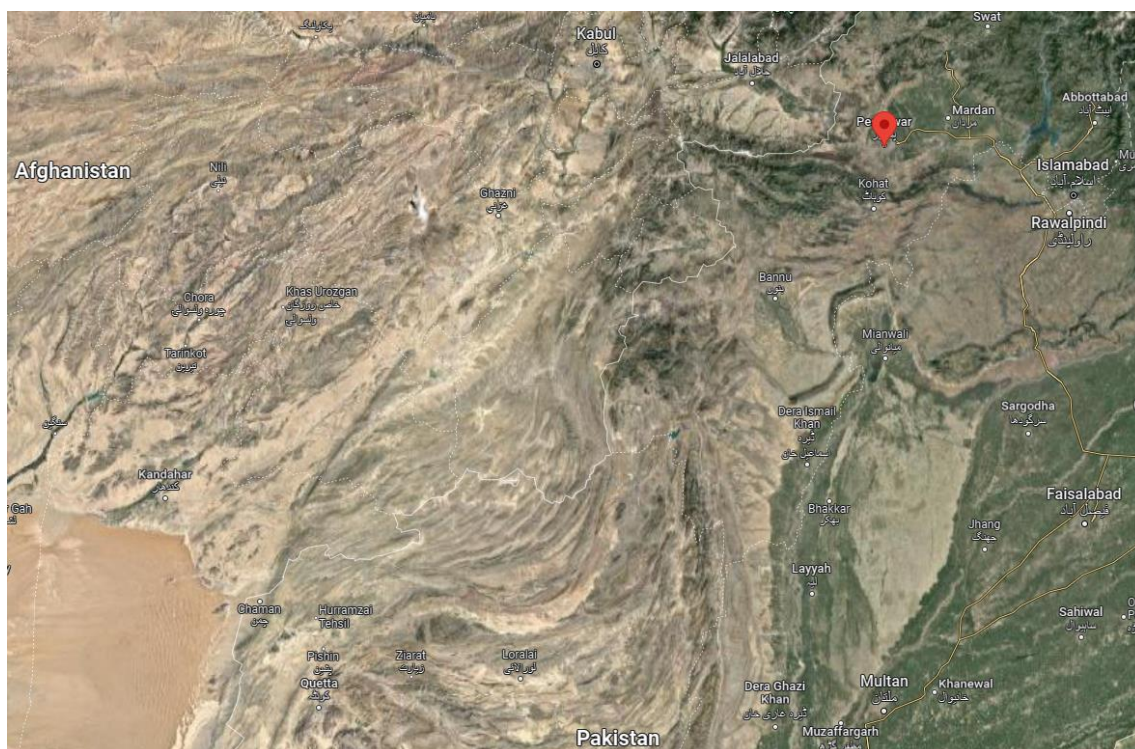

Azzams bitre fortid med panarabiske regimer, sosialistene han kjempet i lag med i Fedayyinen i Jordan i 1970-tallet og krigen mot Sovjet i Afghanistan i 1980-tallet, dyrket hans forakt mot sosialisme likesom sekulærisme og Vesten. På banneret han talte foran, er det en karikatur av en neve som knuser kommunismen, Israel og USA som ett. Hentet 29.09.2022 <https://azzambook.net/pictures-of-abdallah-azzam/#jp-carousel-152>

Azzams karismatiske appell oppløftet underliggende frustrasjon blant undertrykte muslimer under de panarabiske regimene. Hans innflytelse var også attraktivt for anti-sosialistiske statlige aktører, deriblant Pakistan, Gulfstatene og USA.

Afghansk Tjenestebyrå (Maktab al-Khadamat) og «Jihadi Culture»

Julaften i 1979, brøt ut krigen i Afghanistan. Det nyetablerte kommunistiske regimet i Kabul var under stort militant press fra landets konservative bondestand. Islamistiske aktører fra den arabiske verdenen – såkalte afghan-araberne – var den største frivillige gruppen som reiste til Afghanistan for å kjempe. Azzam anså dette som muligheten han ba for. I november 1981 ankom Azzam Islamabad, med Peshawar i sikte. Der etablerte han foretaket Afghansk Tjenestebyrå (*Maktab al-Khadamat*) som skulle støtte opprørerne i Afghanistan. Afghansk Tjenestebyrå drev logistikk, omfattende mediekampanje og støttet rekrutteringen av tusenvis av frivillige. Foretakets mest unike støtte var al-Ma'sada-prosjektet. Det var fellesprosjektet Azzam deltok i som ledet til skapelsen av al-Qae'da med ingeniøren og mangemillionæren bin Ladin på toppen. Det er fristende å se på Afghansk Tjenestebyrå som et velsmurt maskineri for hellig krig (*jihad*). Virkeligheten bestod av mange konflikter som så vidt klarte å samarbeide internt og med andre grupper. De skjøre relasjonene var betinget under politisk desperate omstendigheter. Summen av Afghansk Tjenestebyråets virksomheter utgjorde en viktig organisatorisk del av grasrotaspektet ved globaliseringsprosessen (Hegghammer 2020b, 143, 297).

Markert med rød pil er Peshawar i nordlige Pakistan, Vest for Pakistans hovedstad Islamabad. Plassen vokste raskt i 1980-tallet som konsekvens av tusenvis av frivillige, krigere og afghanske flyktninger. Hentet fra Google Maps 29.09.2022

Min største overraskelse om temaet militant islamisme var da jeg leste forskningslitteratur om dette for første gang. Antagelsen min var at all tiden militante aktører tilbrakte var kyniske militære øvelser. Istedenfor, lærte jeg følgende i *Jihadi Culture The Art and Social Practices of Militant Islamists*:

«Jihadis are usually hunted men; they are sought by their enemies and dispose of limited time and resources. We should expect them to spend all their time honing their bomb-making skills, raising funds, or studying the enemy's weaknesses.» (Hegghammer 2017, 1f).

I stedet investerer de mesteparten av tiden sin til å dyrke kultur:

«Yet they «waste» time on poetry recitation, hymn singing . . . And it is not just that they do it – they do it a lot, which suggests it is significant to their whole enterprise . . . This is especially true of groups operating in high-repression environments . . . But even in war zone and training camps we see jihadis spend hours each day praying, listening to hymns, telling stories, watching jihadi videos, and interpreting dreams. Moreover, the products and practices feature prominently at the earliest stages of the recruits' introduction into jihadi groups.»

Afghansk Tjenestebyrås hovedoppgave var å drive *mykt* arbeid. Det innebåret støtteamarbeid til mujahedinen som logistikk, utdanning og humanitært arbeid. Afghansk Tjenestebyråets produksjon av kulturobjekter skapte et av de største forbrukermarkedene for militante islamister. Det var også det første store foretaket som drev et rekrutterende program med global rekkevidde. Kontinuitetsbruddet Afghansk Tjenestebyrå brakte var storskala rekruttering og glorifiseringen av martyrdom eller «*Lionizing Martyrs*», det forklarer jeg mer om i kapittel syv under «Kontinuitetsbruddet».

Kulturobjektene og kulturpraksisen kan forstås som gjensidig sammenhengende og det er 15 kjennetegn som fanger opp de aller viktigste kjennetegnene som Afghansk Tjenestebyrå benyttet for å appellere til målgruppen sin. Mange kjennetegn inneholder kjente muslimske kulturelementer. Katalysatoren er dyrkingen av utopien (*Kalifat*) og idealkrigeren som kroppsliggjøringen for dette med religiøs fromhet som basisen for streben (*jihad*). De mest romantiserte fortellingene er om Afghanistan under Sovjets invasjon (1979-1989) krigen i Bosnia (1992-1995). Kulturutviklingen afghan-araberne brakte til den nye fremmedkrigerdoktrinen Azzam forkynte omfavnet bønn, vaske rutiner, koran seminarer og opplesninger, gråting, fasting, eksorsisme, A Capella korsynging, poesi, video kiking, historiefortelling, drømmetolkning, festarrangementer, kleskode, slagord og manerer (Hegghammer 2017, 178-201).

1. Bønn (*salah*)

«*From sunrise, the rhythm of the day is defined by prayer,*», fortalte en arabisk frivillig under krigen i Bosnia i 1995 (Hegghammer 2017, 178ff). Bønn fungerer som et utgangspunkt for dagsrutinen i treningsleirene og eksterne plasser. Den former dagene dogmatisk og varer 10-30 minutter. Som sunni-muslimer, ber de om morgen (*fair*), formiddag (*dhur*), ettermiddag (*‘asr*), solnedgang (*maghrib*) og kveld (*‘isha*). I Afghanistan, var sovjetiske styrker klar over disse rutinene. Ifølge en arabisk kriger ble de oftest angrepet av sovjetisk luftvåpen på formiddagen, men påstod at «*Thanks to Allah, none of us left the prayer although the bombs fell close to us and we were showered with fragments.*». Krigstilstander tillater forkorting av bønnene, men de yttergående krigerne insisterte på å fortsette bønningen. Pragmatiske krigere benyttet muligheten til å kombinere morgen- og formiddagsbønningen eller kvelds- og nattbønningen. Afghansk Tjenestebyrå viste til slike fortellinger fra slagmarken for å skryte om den religiøse fromheten som legitim. Dette appellerte til et stort publikum av troende der Azzam forkynte.

2. Vaske rutiner (*wudu* og *tayammum*)

Det består av regelmessig stell inntil fem ganger om dagen før bønner. Det vanligste er å vaske føttene, armene og ansiktet med vann (*wudu*). Dersom vann ikke er tilgjengelig, sand eller rent jord er tillatt (*tayammum*). Full kroppsvask (*ghusl*), var sjeldent et alternativ på slagmarken. Den rituelle vasken opprettholdes som plikt i strid også.

3. Koran-seminarer og opplesninger

Seminarene ble gjennomført med historiefortellinger og drømmetolkning. Seminarene – med koranen som referansen – gikk ut på å skildre islamske prinsipper, moralske plikter, dagsaktuelle utfordringer og hvordan man kan konfrontere de. Azzam var kjent for å holde engasjerende seminarer hvor publikummet var inkludert, enten det var deres personlige anekdoter eller direkte utfordringer til hvordan 'du' tror du vil løse utfordringene. Utfordringene de diskuterte var deres lidelser knyttet mangel på rettferdighet som moralsk korrupsjon, kolonialisme og ulikhetsregimer. Seminarene ble gjennomført som små gruppeaktiviteter. De to hovedtypene var en mann som drev høytlesning eller sang hentydninger til kjent tekst eller hendelse (*tajwid* – allusjoner). Den andre hovedtypen innebærer mer aktiv deltagelse fra gruppen der de bytter på hvem som leder høytlesingen og syngingen. Seminarene behøver ikke å ta sted i et klasserom, hjemme eller i moskeen, men på slagmarken også. Et interessant eksempel jeg fant om hvordan slike seminarer ble gjennomført var i Afghanistan under Sovjets invasjon (1979-1989): «*Several of the groups did Qur'an recitation sessions every day, regardless of the circumstances. In times of hardship, some would intensify the practice, as they did with prayer.*». Flere kilder peker på krigernes yttergående dedikasjon. Dedikasjonen setter jeg parallelt med hvordan klassiske musikere og toppidrettsutøvere tilbringer tusenvis av timer i året på drilling av ferdigheter (Hegghammer 2017, 183f).

4. Gråting

Jihadister gråter mye. Gråting er ikke ansett som et u-maskulint trekk. Gråting er ansett som en ydmyk praksis. I krigerkulturen er gråting gjennomført både individuelt og som en gruppeaktivitet for å dyrke religiøst engasjement med historiefortelling og poesi. Sufistene kultiverte gråting som en kunstform ment for hengivenhet for gudsdyrking mens yttergående islamister tillagte gudsfrykt i synet. En teolog fra middelalderen kalt al-Ghazili (d.1111) inkluderte gråting som en av ti regler for høytlesningen av koranen. I jihadismiljøer er

gråting vanligst under høytlesning og bønn. Ifølge et førstehåndsvitne vitnet han dette i en afghansk treningsleir:

«*The al-Jum'a prayer was always the most intense of the week . . . sometimes, a brother would be so overcome by faith that tears would well up in his eyes. I was overcome too. Standing amidst these mujahidin, I could feel the spirit of God fill me completely. I was swept up as the others by the feelings of love and fellowship and brotherhood. I was part of a community, a community of complete devotion to God.*» (Hegghammer 2017, 185).

Vitnet bemerket at mens de færreste gråt, beundret resten av deltagerne de gråtende. I Afghansk Tjenestebyråets mediekampanje, brukte de dette kjennetegnet for å vise til kvaliteten på teologitimene og krigernes kampdedikasjon.

5. Fasting (*sawm*)

Fasting – å spise og drikke mellom soloppgang til solnedgang – er en av islams fem søyler. Jihadister følger denne skikken i tillegg til alternative fastedager. Det innebærer fasting på mandag og torsdag hver uke. Prominente Mujahedinledere gjorde enda mer. Eksempelvis, bin Ladin fastet på mandager og onsdager (*sic*) og de første ti dagene etter Eid og de seks første dagene etter Ramadan. Blant krigerne i Afghanistan var det ikke uvanlig å se mujahedinen praktisere Davidsfasten – fasting annenhverdag. Erich Breininger (1987-2010), en tysk fremmedkriger, vitnet at det var de samme krigerne som stod opp to timer før soloppgang for å be. Afghansk Tjenestebyrå mente at tross logistikkutfordringer som å forsyne alle stridsfrontene med mat, var slike praksiser en «velsignelse» som fremmet den høyeste formen for religiøs fromhet. Foretaket snudde om utfordringer til velsignelser som symboliserte mujahedinens stridsdyktighet (Hegghammer 2017, 186f; 2020b, 218f).

6. Eksorsisme

Eksorsistiske ritualer er ganske vanlige i jihadistiske miljøer. Praksisen er identisk som evangeliker- og pinsevennmiljøer, hvor målet er å rense kropp for onde ånder gjennom fysiske *twitch*-bevegelser. Dette er en gruppeaktivitet hvor en eller flere innrømmer et problem som plager dem. Gruppen – helst ledet av en religiøs lærd mann – skal forsøke å bedømme om dette er forårsaket av onde ånder. Grunnen til at tilstedeværelsen av en lærd mann er foretrukket, er at de har kompetansen til å vurdere årsaken også. Jihadistenes praksis har to hovedtyper: Spyting og eksorsisme (*ruqya*). Spytteritualet gjennomføres etter at vedkommende har fortalt om sin uvanlige opplevelse. Deretter skal gruppen spytte tre ganger

mot venstre, der hvor djevelen befinner seg. Det er vanligst å gjøre slikt etter at personen har fortalt om en syndig tanke eller drøm hen har hatt. Eksorsismeritualet (*ruqya*) innebærer at en person jager vekk de onde åndene fra en annen persons kropp. Jihadister tror at noen kan være født med helbredende ferdigheter.

7. A Capella korsynging (*anashid*)

Korsyngingen foregår uten musikk. Ikke bare av praktiske grunner i slagmarken, men fordi det skal ligne den asketiske livstilen som er materielt minimalistisk. Dette kjennetegnet er identisk som det amerikanske militæret ettersom syngingen foregår under bønn og under fysisk trening. En afghan-arabisk rekrutt beskrev sine opplevelser slik: «*every morning we would start running enthusiastically while Abu Harith chanted Palestinian anashid.*». De sang også for å meditativt slappe av etter trening, feire avslutningen på fredagsbønnen og etter en seier på slagmarken.

8. Poesi

Poesi foregår ganske likt som korsyngingen. Da jeg lette etter primærkilder for det, har nettsider som adviceforparadise.com og kalamullah.com vært de mest besøkte plassene. Poesi-videoene hadde A Capella syngende i bakgrunnen mens en mann leste diktet høyt og ofte syngende. Mens Azzam var mest opptatt av å skrive artikler, var bin Ladin en svært kjent poet blant fremmedkrigere. Symbolikk er den mest sentrale gjengangeren og metaforene behøver ikke alltid å være gud-dyrkende, men heller hylle høye verdier (*high values*) som Edens Hage, natur og familie. Utøvelsen av poesi kan også foregå individuelt.

9. Video kiking

Afghansk Tjenestebyrå var pioneren som satte såkalt *jihadi Hollywood* på kartet. Antall filmer har mangedoblet siden 1980-tallet. Måten videoene ble benyttet var i felleskap. Temaene omhandler dagsaktuelle problemer for muslimer som imperialistiske tilstedeværelser i den muslimske verden. De første populære videoene viste Afghanistan og utenlandske invasjoner. Innledningen begynte med å vise Afghanistans langstrakte natur etterfulgt av videoens problemstilling: Sovjets invasjon. De var illustrert som aggressive korsfarere med mål om å utrydde muslimene fra landet. Den egyptiske forfatteren Khalid al-Berry bemerket at

«... *in the summer of 1987, I started going to movies shown by the Jama'a at the Jam'iya Sgar'iya mosque. There were pictures of children disfigured during the war against the*

Muslims in Afghanistan that would have wrung tears from a stone.» (Hegghammer 2017, 190).

Målet med videoene var å illustrere og forsterke troen på felles streben ved å provosere publikumets sympati for saken, men også romantisere den hellige kampen (*jihad*). Selv om herliggjøring av helgener er forbudt i alle former for islam, var romantisering av martyrer et nytt og gjennomgående tema.

10. Historiefortelling

Historiefortelling kan forstås like enkelt som hvordan turgåere samles rundt bålet for å dele historier. I den militante feltkonteksten skal alle deltagerne lytte til en talsperson. Temaene er lik videokikkingen: Personlige opplevelser forankret i felles lidelser. En av de vanligste temaene er hvordan krigerne ble frelst, reiste til Afghanistan og ble med en militant bevegelse:

«On the first night after the attack, we were seated around the fire in one of our positions. It was a cold night. One of the brothers suggested that each of us should tell the story of how he became guided to the right path and joined jihad. Some agreed to do so while others were too embarrassed. The young men began to tell their stories one after the other. The third person to do so was Umar al-Adani . . . His story greatly moved the brothers that night, to the point that they wept.» (Hegghammer 2017, 191f).

11. Drømmetolkning

Drømmetolkning er vanlig i muslimske kulturer. Det har en lang tradisjon fra ibn Sirin (653-729 evt.), pioneren bak islamsk drømmetolkning. Jihadister tolker drømmer som mulige meldinger fra Gud. Jihadister er spesielt opptatt av drømmetolkning. Det var ikke uvanlig at stridsplaner ble endret og nye allianseforsøk ble dannet i Afghanistan ut ifra hvordan de tolket drømmene. Tolkningen foregår alltid parvis eller gruppevis. Krigere forteller at de drømmer svært ofte. Drømmetolkning oppleves som et intimt og sensitivt tema, derfor foregår de helst i mindre grupper. En memoar fra slutten av krigen illustrerer en kriger som lengtet etter sin døde medsoldat:

« . . . I wanted to follow by any means, and he started to have martyrdom visions almost every day. He once dreamt he was trapped in a destroyed house . . . he opened one door and reached a magnificent garden . . . I explained to him that his martyrdom was imminent, and his joy was indescribable.» (Hegghammer 2017, 193).

Tradisjonelt, ble drømmetolkning gjennomført i veiledning av en lærd mann som imamer. Hvem som kan utøve drømmetolkning gjennomgikk et kontinuitetsbrudd i løpet av Sovjets invasjon. Dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel under «Kontinuitetsbruddet».

12. Sport

De mest populære sportene har lange historiske røtter som svømming, hesteridning og bueskyting – ofte erstattet med stridsteknikk med moderne våpen. En populær video blant jihadister er *Diary of Mujahid*. Filmen inneholder mange scener med svømming, ridning og skyting. En arabisk fremmedkriger i Afghanistan fortalte at om morgenen hadde de fellesbønnen, etterfulgt av religiøse leksjoner før frokost. I lys av globaliseringsprosessen av militant islamisme, er sportens rolle en sosial arena. Al-Berry sa at han og vennene hans fra al-Jama'a al-Islamiyya spilte mye fotball sammen. Fotballarenaen var også en arena for rekruttering, mens andre militante aktører ble rekruttert gjennom kampsportklubber.

13. Festarrangementer

Tross yttergående jihadisters rykte for å ha en streng asketisk kultur, spilte festing en viktig rolle. Rollen festarrangementer spilte var en bekreftelse av jihadistenes samhold. I filmen *Diary of Mujahid* ser man mujahedinkrigere smile, spise koldtbord sammen, synger og roper «*allahu akhbar*» mens en annen mann skyter i luften med en Kalashnikov-gevær. Brylluper er en av de mest høytidelige arrangementene som feires med stor iver. Hensikten er å feire kjernen i familiekulturen de streber for. Det er heller ikke uvanlig at bryllup tar sted nær stridsutsatte soner som en appell for fryktløshet, gudfryktighet og en lengsel til paradiset.

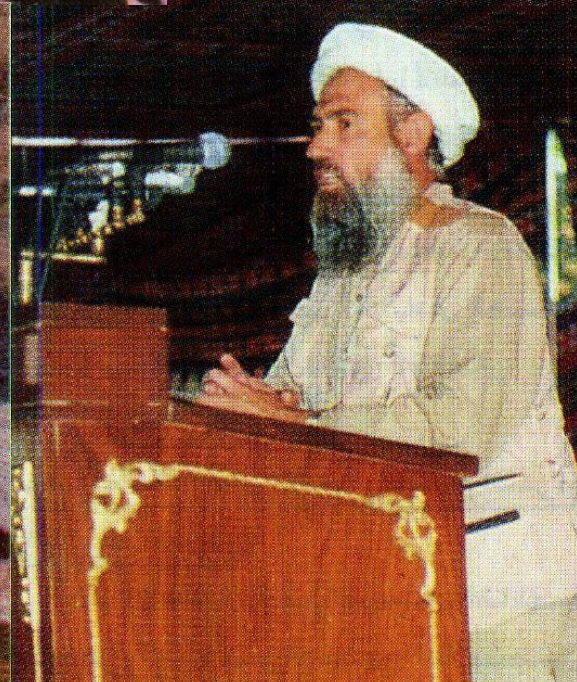
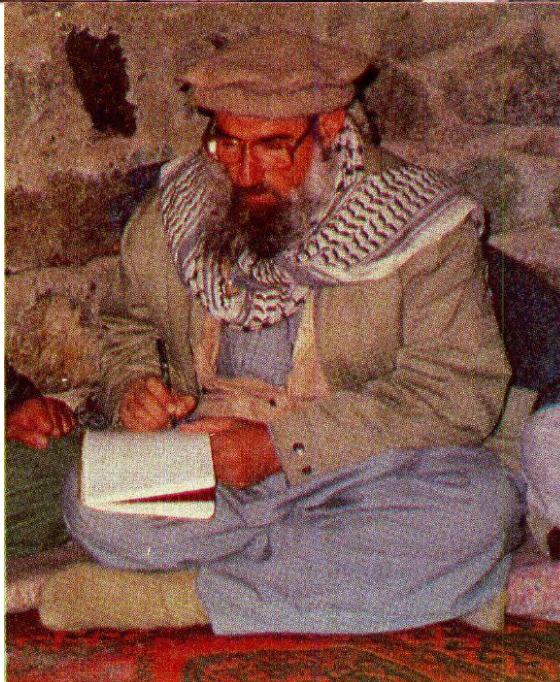
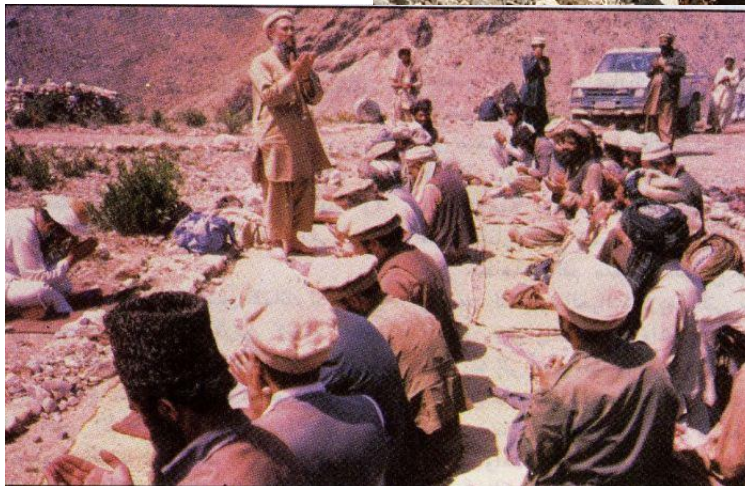
14. Kleskode

Det er ingen fastsatt kleskode, men lokalgeografien og lokalkulturen har stor innflytelse. Måten lokalmiljøet påvirker militant islamistisk kleskode er avhengig av hvordan krigeren kan blende inn bedre inn i naturen og lokalkulturen, så lenge den er smakelig for islamistene. Siden Afghanistans natur har noe av klodens mest varierte naturforhold. Klærne kan være arktisk hvit, skogsgrønt og ørken-besj. Måten lokalkulturen påvirker krigerens kleskode er tilpasset etter lokalbefolkningens tradisjoner. Ettersom de fleste av mujahedinkrigerne var afghanske bønder, adopterte fremmedkrigerne deres klesstil og reiste ofte ut av Afghanistan med de samme klærne eller bare den ikoniske afghanerhatten (*pakol*). Hensikten er å vise solidaritet med lokalbefolkning ved at fremmedkrigerne *går i deres sko*. I yttergående

jiihadistisk kultur er dette romantisert som yttergående dedikasjon. Klærne ble ikoniske for mujahedinens forsvarskamp mot Sovjet i Afghanistan.

Hvordan mujahedin-krigere så ut. De fire nederste bildene ser man Azzam ikledd militære effekter og afghanske klær.

<https://www.bbc.co.uk/programmes/p00xzbqj>

Azzam. Hentet 07.10.2022 <https://azzambook.net/pictures-of-abdallah-azzam/>

15. Slagord

Militante islamister er mye mer aktive i å bruke vanlige muslimske utsagn for å uttrykke Guds storhet (*tahmid*).

- «Det er ingen Gud uten Gud og profeten er hans sendebud.» (*la illaha illa allah*)
- «Gud er stor» (*Allahu akbar*) uttrykt lidenskapelig. I gruppesammenheng blir det sagt i etterkant av en som roper «Gud er størst» (*takbir*) (Hegghammer 2017, 196).

Sekvensen er gjentatt fire ganger. Dette ble spesielt høyt uttrykt iblant de afghan-arabiske mujahedin krigerne under stridskontakt som et uttrykk for 'lykke til!'. Andre sammenhenger er trening, skyting, fiendtlig kontakt, fullført et religiøst eller militært gjøremål, mottok gode nyheter, hilste på medsoldater, setter seg ut på en ferd med mulig fare og militære seiere. Her kunne høytalere også være i bruk under stridskontakt som en del av psykisk krigføring.

Det universelle idegrunnet

Målet med dette brede spekteret av kulturobjekter og sosiale ritualer er å vise til kjernen i Tibis definisjon av Forestilt felleskap: Samle om banneret for religiøst samhold (*umma*) for å bekjempe muslimenes felles lidelser. Kartleggingen av «Jihadi Culture» viser det generaliserbare aspektet om hvordan militante islamister danner kameratskap. Med mitt bidrag om felles lidelser som utløsende årsak i dannelsen av felleskapet, ekspanderer jeg på Hegghammers poeng om enkeltaktørens bidrag til «*Global Jihad*». Det universelle idegrunnet blant militante islamister er en kampanje hvor de streber (*jihad*) for å realisere samfunnsreligiøse (*sharia*) mål for å bygge utopien (*Kalifat*). Jamfør Qutbs, Azzams og bin Ladins litteratur, er dette ansett som den eneste redningen fra de felles lidelsene. I lys av storskalakrigen i Afghanistan, ble væpnet motstand en uadskillelig del av den store streben (*jihad*).

7

Blodbadet

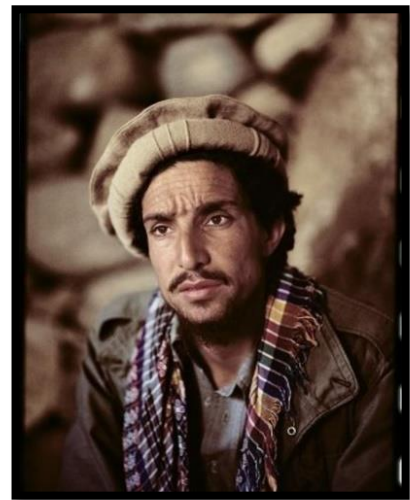
«*Right now, am I afraid of death?*»

«No, definitely not. I swear by God, if I were killed at this moment, I would be satisfied to die, and I have full faith that God would respect His promises and would forgive my sins, greater or lesser, and would grant me eternal life and peace as my portion.

My only worry is my brother mujahideen who are with me in the same base; how would they fare? This is a painful thought, but not so painful as all that – for God looks after all men, and they believe in Him, and He has power over all, and He is stronger than all and more long-lasting and firm. And if one door shuts, a hundred other doors will open.»

- Ahmad Shah Massoud, «Den afghanske Napoleon»

og «Løven av Pansjir» (Gall 2021, 101). Hentet 10.10.2022 <https://massoudfoundation.org/cambridge-conference-on-ahmad-shah-massoud/>

Titusenvis av sovjetiske, dets allierte soldater og afghanske krigere døde på slagmarken fra 1979-1989. Av sivile var 562 000-2 000 000 drept, 3 000 000 såret, 2 000 000 internt fordrevet og mer enn 5 000 000 drevet på flukt fra Afghanistan (Knutsen 2003, 168; Charny 1994, 129ff; Lacina and Gleditsch 2005, 154f; Hegghammer 2020b, 365). Den enorme graden av antall stridende parter, internkonflikter, sekteriske splid og ulike særinteresser fortjener en egen avhandling. Derfor fokuserer jeg på krigens hovedlinje og arabisk-afghanske fremmedkrigernes rolle i globaliseringsprosessen.

Afghanistan

Afghanistan under Sovjets invasjon 1979-1989 var plassen der globaliseringen av militant islamisme skjedde med introduksjonen av den nye fremmedkrigerdoktrinen. Azzams forkynning for den doktrinen tiltrakk kampvillige folk fra hele kloden. Mujahideen-bevegelsen var et stort spekter av ulike krigere.

En Mujahedin-kriger i Kunar-provinsen, 1985. Her er han utstyrt med deres mest brukte våpen, Lee-Enfield, en britisk langrifle fra Første verdenskrig. Bekledningstypen var det vanligste synet blant krigerne: Pakol, bondearbeidsklær og sandaler. Hentet 26.08.2022

<https://folkogforsvar.no/stedfortrederkrig-krig-uten-konsekvenser/>

Da sentralledelsen i Moskva fikk vite at det skjedde et kommunistisk kupp i Afghanistan's hovedstad, Kabul, responderte de med logistisk, politisk og militært støtte til den nye regjeringen. Regimet var brutal og fremmedgjorde de konservative bygdene i Afghanistan. Regimet ønsket å tvangsføre en hurtigmodernisering av landet på bekostning av bøndernes kontroll over egne jordegods. Samtidig ville regjeringen ekspandere likestillingsprosessen¹⁸ fra Kabul ut til bygdene. For de urbane Kabul-politikerne ga dette mening siden de så modernisering som et fornuftig tiltak som vil styrke landet.

De konservative muslimske bøndene utgjorde den største andelen av befolkningen. For dem, var de politiske reformene en invasjon mot deres privatliv. I alle år har Afghanistan som en selvstendig stat fungert med en desentralisert distriktpolitikk. Det vil si at regionene har fungert svært selvstendig fra Kabul. Denne politiske kulturen er forankret i skepsis til store statsmakter. Afghanistan har et populært utsagn for å være det såkalte «*Graveyard of Empires*». Utsagnet indikerer at ingen land har klart å okkupere landet. Det stemmer ikke. Fra

¹⁸ Likestillingsprosessen innebåret utdanning til jenter og sekularisering, skille mellom stat og kirke.

Alexander den Store i antikken til den amerikanske invasjonen i 2001, har de ulike befolkningsgruppene blitt invadert og okkupert av utenlandske stormakter. Stormaktenes okkupasjonstid, unntatt USAs, foregikk også under deres nedgangsperiode. Ettersom krig og okkupasjon er ekstremt kostbart, er det kun våpenindustrien som tjener på slikt. I tillegg har Afghanistan noe av det meste varierte naturmangfoldet på planeten, landet har nær-arktiske landskap, enorme fjellkjeder, ørkenstrøk og skjeder av tettskog. Utsagnet «*Graveyard of Empires*» er dermed en tilfeldig beskrivelse enn virkelighet.

Om Afghanistans generelle kulturlandskap på bygda: Landet er mangfoldig. Det består av pashtunere som er den største folkegruppen, tadsjikere, hazaraere, og flere tyrkiske, persiske og kinesiske grupper (Strand 2022). Ca. 99% av landet er også muslimer, med en stor konservativ andel på bygda. For dem var likestillingsprosessen enda en inngripen mot deres personlige religiøse liv. De oppfattet ekspansjonen på innrulleringen av jenter og kvinner i skoler like invaderende som tvangssentraliseringen av jordegodsene. De følte at de mistet sine produksjonsmidler. Siden regimet ble inngripende i deres konservative og religiøse liv, oppfattet de også sekularisering som religionsundertrykkelse innvevet med fratakelse av kontroll over egne produksjonsmidler. Regjeringen ble dermed oppfattet som like fremmed og okkuperende som de utenlandske maktene. Regimet ble også en katalysator for mange interne konflikter blant afghanerne. Mujahedinen var ikke en forent front, men et *Game of Thrones* av sekteriske konflikter mellom ulike grupper som sviktet hverandre spontant.

Reaksjonen fra den konservative bondestanden i Afghanistan har mange fellestrekk med hvordan den egyptiske bondestanden og arbeiderklassen reagerte under Qutbs levetid. I begge landene ble de voksende sekulære regimene oppfattet som tyrannisk ettersom de påtvang endringer som var i strid med de konservatives kultur. Forskjellen i Afghanistan er at sentralregjeringen hadde svak sentralmakt. Deres evne i å påtvinge de nye sekulære lovene rammet skjævt. Forfølgelsen av regimet var også mye verre enn Egypt.

Estimatene varierer dramatisk om hvor mange som døde, de fleste rapporterer flere hundre tusen omkom under forfølgelsen. På grunn av den svake sentralmakten, var bøndene i stand til å mobilisere seg fra demonstrasjoner i byene, til væpnet streben (*jihad*). For Sovjet, var dette uakseptabelt. Moskva tapte nylig Iran til anti-sovjetiske – og anti-vestlige – islamister gjennom vestlig støtte. De fryktet at lignende vil skje i Afghanistan og anså dette som en mulighet for NATO å isolere Sovjet. USA nølte ikke med å gripe muligheten i Afghanistan. Da borgerkrigen brøt ut i Afghanistan mellom regimet og den nydannede Mujahedinen,

sendte Sovjet inn over 100 000 soldater. For de sovjetiske soldatene som var for det meste fra vestlige deler av Sovjet, var det som om de landet på en ukjent planet full av væpnede fjellkjeder. For Mujahedinen, var dette en kamp for deres hjem og overlevelse (NRK2 2019).

Azzam (forrest) og en rekke andre sentrale mujahedinledere som inspiserer en tropp med mujahedinkrigere. Krikerne på bildet er usedvanlig velutrustet. Hentet 15.10.2022

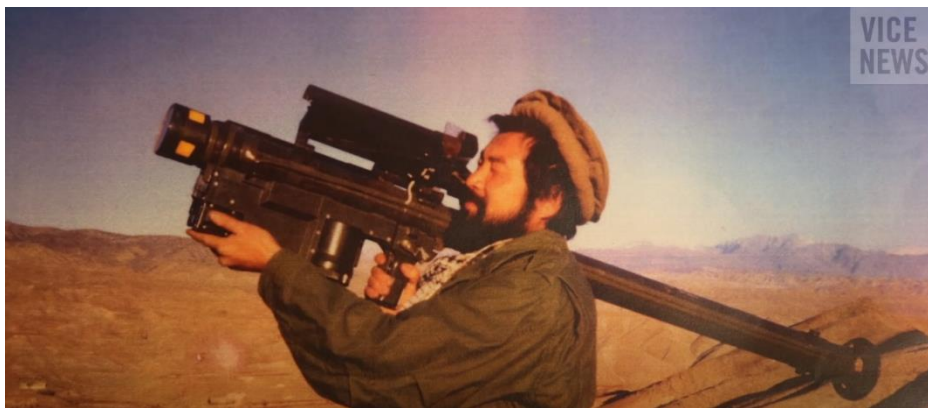
https://www.youtube.com/watch?v=AaU_LdSDzc

Hemmeligheter: ‘Gud velsignet vår hellige streben med våpen!’ – Pakistan, Gulfstatene, Saudi-Arabia og USA

I første halvdel av krigen, var det ingen tydelige vinnere. Det var et blodbad mellom teknologisk overlegne og demoraliserte unge menn fra Sovjet, og svært teknologisk underlegen, men kampvillige afghanere og fremmedkrigere. Tilkomsten av fremmedkrigere, tross Azzam og andre forkynneres var kun noen få hundre de første fire årene av krigen. Azzams populære status som «*islamic warrior-monk*» krevde mange år med reising og forkynning før tilkomsten økte til flere tusen. Det var ikke på grunn av hans moralske entreprenørskap alene tilkomsten av fremmedkrigere økte. Ettersom amerikansk etterretning rapporterte svært usikre tilstander i Afghanistan halvveis inn i krigen, vedtok USA følgende tiltak for å oppløfte mujahedinens sjanser. Dette var en del av USAs særinteresser – en såkalt

containment-politikk¹⁹ for å kvele Sovjets innflytelser. Sovjets invasjon i Afghanistan ble deres egen Vietnam – hengemyr (Hegghammer 2020b, 328; Bjerre-Poulsen 2013).

Hester, esler, muldyr og Stinger-missiler ble flydd fra USA via Pakistan til Afghanistan som en militærhjelpespakke til mujahedinen. USA brukte kun 5-6 milliarder dollar på hele konflikten fra 1979-1989. Siden krig er ekstremt dyrt å delta med egne soldater, var dette en utrolig rimelig avtale²⁰. Med dette, var Afghanistan inkorporert i Den kalde krigens globale konfliktbilde (NRK2 2019; Stenersen 2011, 75).

Koshiro Tanaka som holder en Stinger-rakettskyter, det amerikanskspensede våpenet som bidro til hvordan krigen snudde til fordel for mujahedinen. Region ukjent, Afghanistan. Han var blant de mer enn 8 000 fremmedkrigerne som reiste til Afghanistan under Sovjet-Afghanistankrigen. Hentet 06.10.2022 <https://www.youtube.com/watch?v=ALJpb7wCr2U>

De få øverste afghan-arabiske kommandørene som ble intervjuet, svarte i selvfølgeligheter om hvor våpnene kom fra. De innrømte aldri samarbeid med Vesten. Bin Ladin sa at våpenet kom «Østenfra» (Hegghammer 2020b, 185). Azzam viste så sterk forakt for vestlig tilstedeværelse at han avviste alle slike spørsmål. Han mente at det var «*muslimske brødre*» som donerte alt av penger, våpen og nødvendig logistikk for å drive helsetjenester. Tangentene hans hentydet til påstander om at vestlige aktører ønsker å invadere det kollektive muslimske sinnet med løgner. Mens det er sant at Azzam sørget for at de frivillige helsearbeiderne fra Vesten forble uskadd, var forakten hans mot de høylytt i seminarer og artiklene. Han forkynte at de forsøker å pervertere afghansk ungdom med «*pornografi*»-isk

¹⁹ Etter Suezkrisen i 1956, vedtok president Dwight D. Eisenhower en *containment*-politikk mot Sovjet-vennlige innflytelser. Det innebåret økonomisk og militær støtte til landene i Midtøsten i kampen mot Sovjets innflytelser. Målet var å kvele alle sosialistiske opptøyer utenfor Sovjets landegrens.

²⁰ For å sammenligne, den samme summen er hva det kostet USA for bare en måned med militære tilstedeværelse i Afghanistan i 2019 (NRK2 2019; Stenersen 2011, 75).

atferd og «*lemlestelser*». Anklagen om «*pornografi*» kan være rettet mot at både de mannlige og kvinnelige helsearbeiderne vasket seg sammen dersom de krysset en trygg elv. Anklagen om «*lemlestelser*» kan også ha betydd amputeringer der helsearbeiderne anså som nødvendige for å redde pasienten fra infeksjoner som ikke kan kureres av penicillin. Nedenfor er et klassisk eksempel fra et fundamentalistisk magasin Azzam samarbeidet med fra al-Mujtama'.

Et utdrag fra al-Mujtama' magasinet: « . . . warnings of Crusader aggression . . . ». Hentet 17.10.2022 <https://twitter.com/Hegghammer/status/724694705523429376/photo/1>

Anti-semittiske konspirasjonsteorier om jødisk verdensherredømme er like uoriginalt som Holocaust-fornektelse. Det ble også gjennomført logiske tilpasninger. Azzam benyttet allerede kjente utsagn om jøder i yttergående islamistiske miljøer ved å popularisere dem gjennom større medier. Summen av dette ble en del av en bevisst selvforsvarstaktikk for å lede vekk oppmerksomhet fra egne krigere å stille spørsmål om hvor våpnene opprinnelig kom fra. Noen få militsledere med mulige forbindelser til I.S.I – den pakistanske etterretningen – sa at donasjonene kom både fra «*muslimske brødre*» og enkelte statlige aktører. Gulfstatene og Pakistan ble nevnt. Dette er sant og dekker halve historien om leverandørkjeden bestående av materiell og fremmedkrigere. Gulfstatene opphevet sensur av enkelte militante publikasjoner og begynte å bidra med transport og etterretningsstøtte.

Subsidier, lettere reiseflyt og kontrarevolusjonstiltak hjemme

Saudi-Arabia subsidierte flybilletter til Pakistan for å lette reiseflyten av både fremmedkrigere og veldedighet dit. Som regel, var Pakistan positivt til dette under deres åsyn. I.S.I var varsom for at tilkomsten av revolusjonære og dypt religiøse krigere kan bli

fiendtlige mot flere enn Sovjet. Bekymringen rådet også for kjente forkynnere som Azzam. Da han reiste til Pakistan ble han anbefalt å omtale om oppholdet sitt i flyplassen som «*årlig Tabligh konferansen i Rawalpindi*» – formelle forretningsreiser knyttet Afghansk Tjenestebyrå og veldedighet i regi av Saudi-Arabia. Etterretningene overvåket og fulgte varsomt med på utviklingen for å hindre smitte av en storskala hellig krig på egen hjemmebane. Bin Ladins tilfelle var annerledes. Hans tette samarbeidsforhold til saudisk etterretning bestod av bygging av kritisk infrastruktur som helsestasjoner og veier for tilkomsten av stridsmateriell.

Journalisten Steve Coll bekrefter også at Bin Ladins rolle skilte seg fra Azzam. Bin Ladin fungerte både som en semioffisiell diplomat mellom ulike etterretninger og krigførende grupper. Likheten han hadde med Azzam, var at han deltok i felles internasjonale islamistiske nettverk med saudisk og amerikansk støtte. Hegghammer argumenterer for at Azzams kontakt med etterretninger var mindre enn Bin Ladins, særlig vestlige. Hegghammer bekrefter likevel at det var to etterretningsdelegater Azzam hadde kontakt med: En C.I.A.-operatør og britten Alastair Crooke. Militære instruktører som trente mujahedinen i stridsteknikk var som oftest arabiske, alliert med USA og godt finansiert. Vestlig støtte var for mange afghan-arabiske kommandører viktig å avvise av legitimitetsgrunner blant sine medkrigere. Da Mustafa Hamid ble spurt om kilden til våpenleveransen, trening i stridsteknikker og våpenbruk, svarte han at «*I.S.I kept the C.I.A out*». Det er litt sannhet i påstanden hans (Hegghammer 2020b, 180f, 184; Parnell 1987; Bell 2007, 14; Staff 2001, 1f).

Lett reiseflyt fra Vesten er det andre kjennetegnet i leverandørkjeden bak globaliseringen av militant islamisme. USA ytet ingen motstand til Azzams omfattende forkynning i delstatene. Han fikk drevet rekruttering og bankvirksomheter uhindret. Reiseflyten for fremmedkrigere til og fra Afghanistan i 1980-tallet var også ganske uhindret. Det var flere avhør på flyplasser som registrerte fremmedkrigernes åpenhet om sitt utenlandsopphold. Da fremmedkrigeren Abdurraheem Greens beskrev sin hjemkomst til London, ble han møtt med «*Welcome back sir!*» i tollene. Da tidligere direktøren av USAID Cross-Border Humanitarian Assistance Program Larry Crandall ble spurt om USAs tilstedeværelse i Afghanistan beskrev han forholdet mellom USAID, C.I.A og I.S.I som «*just one big happy family*». For USA, var den viktigste prioriteringen å beholde overtaket mot Sovjet og knuse alle sosialistiske bevegelser (Hegghammer 2020b, 186ff).

Kontrarevolusjonstiltak i form av å eksportere vekk sine yttergående revolusjonære islamister var attraktivt for Gulfstatene. Slik fikk monarkiene beholdt et bra *image* for sine islamister framfor å forfølge de som de sekulære arabiske republikkene som Egypt, Syria, og Irak. Mange av de eksilerte yttergående islamistene – deriblant egypteren Ayman al-Zawahiri fra Egypt, en av bin Ladins mentorer – dannet sine nye felleskap i Afghanistan. Som tidligere nevnt, siden Pakistan ble hjemmet for mange tusen fremmedkrigere, var legitimitetsspørsmålet viktig for den regionale sikkerhetspolitiske situasjonen. Den

Opprørslederen Juhayman al-Utaybi i saudisk fangenskap.

->

Hentet 17.10.2022 <https://www.bbc.com/news/stories-50852379>

I realiteten var det tilfeldig at Pakistan ikke fikk sin egen nesten-revolusjon ledet av en *Utaybi*-skikkelse framfor Hegghammers argument. Han mener at fremmedkrigerne var alt for okkuperte med sin hellige kamp i Afghanistan. Jeg tror at utviklingen i Afghanistan var en delegering av fremmedkriegers slagkraft framfor en krigsmetning for fremmedkrigerne. Amerikansk, pakistansk og saudisk etterretning fulgte nøye med på konsentrasjonen av fremmedkrigere i regionen av sikkerhetsmessige grunner

pakistanske regjeringen ville unngå sin egen revolusjonsforsøk som den Saudi-Arabia ble møtt med i 1979.

Beleiringen av Al-Haram moskeen i 1979 utløste flere muslimske demonstrasjoner. I skrivende stund, var dette hendelsen det saudiske monarkiet ble nesten møtt med sin egen revolusjon. Hentet 17.10.2022

<https://www.bbc.com/news/stories-50852379>

også. Det var viktigere for dem å kanalisere den voldelige slagkraften i retning mot en felles fiende. Av ren hell, ga dette ingen umiddelbare destabilisere konsekvenser for nabolandene (Hegghammer 2020b, 183ff; Radwan 2019; G. Kepel 2002, 91-95).

Kontinuitetsbruddet: 1983/4

Den første store økningen av antall arabiske frivillige tok sted i 1983. Dette leddet til en av de største grunnene til hvorfor Sovjets nedgang i Afghanistan ble eskalert. Med avgjørende stridsmateriell og en svært kampvillig befolkning var spikeren satt i kista for Sovjets nederlag og globaliseringen av militant islamisme (Hegghammer 2020b, 205). Kontinuitetsbruddet består av syv kjennetegn: Forestilt felleskap, demokratisering av fremmedkrigerdoktrinen, demokratisering av drømmetolkning, herliggjøring av martyrdom, opportuniste, aktivisering av underliggende sentimente og litteraturbruddet fra Qutb til Azzam.

Forestilt felleskap i lys av Tibis analyse bruker jeg for å forklare hvordan enkeltindivider som ikke kjenner hverandre dannet et sosialt felleskap basert på felles religiøs oppfatning og rykket ut til aksjon (*umma*) (Steine, Hagtvatn, and Sørensen 2012, 230). Gjennom dannelsen av sosial samhandling der samhandlingen ikke eksisterte tidligere, reiste mange tusen frivillige for å krige i Afghanistan. Estimaterne varierer, men antallet fremmedkrigere var estimert på ca. 8 000 menn i løpet av tiåret krigen herjet. Aktørene kom fra alle sosiale lag, men unge arabiske studenter utgjorde en stor andel og ofte kom de fra diktaturer. I lys av Forestilt felleskap, hvorfor reiste så mange som ikke kjente hverandre, knapt snakket felles språk²¹ og hadde ulike islamske oppfatninger, ut til krig? Hegghammer mener at det var sosial motivasjon fra sine kjente, slippe unna lokale regimer og søke eventyr. Tibi mener at muslimsk fellesskapsfølelse (*umma*) var knutepunktet for folk. Det jeg savner i begge analyse av muslimsk felleskap (*umma*) er hva som utløser følelsen for å strebe (*jihad*): I min kartlegging av utviklingen og islamistenes primærkilder, er det felles lidelser (Hegghammer 2020b, 296f). Gjennom Forestilt felleskap, fikk jeg kartlagt en syntese av Hegghammers sosiale og politiske faktorer og Tibis kulturanalyse ytterligere. Slik fikk jeg illustrert krigernes felles lidelser fra tyranniske hjemland, med Afghanistan som den tilfeldige plassen for å utøve en felles kamp mot tyranni. Streben (*jihad*) for fremmedkrigerne var derfor like mye en forsvarskamp mot Sovjet som en kamp mot felles lidelser.

²¹ Innad den arabiske språkfamilien, er dialektforskjellene så store at flere ord og uttrykk ligner mer egne unike språk enn et språk som er lett for alle arabisk-talende folk å forstå.

Motivasjon fra sine kjente er i kjernen av Forestilt felleskap. Den stimuleres av relasjonsfølelsen som er skapt av sosiale samhandling. I globaliseringsprosessen, innebar det muslimer som deltok i Azzams seminarer verdenover, bekjente av folk som deltok i seminarene og andre felles religiøse møteplasser. Slik som jeg redegjorde i «*Jihadi Culture*», den myke siden av det militante islamistiske livet kaster lys på hvordan samhandling skapte fellesskapsfølelsen (*umma*). Samhandlingen skapte et politisk bevisst samfunn der samhandling ikke eksisterte før. Den opprinnelige analysen av Anderson handler om den islamske verdenen i middelalderen: Til tross for å ikke kjenne hverandre, dannet ulike stammer et felleskap ved å kommunisere sine ønsker til hverandre gjennom felles «*ideografi*», grafiske tegn eller symboler for å betegne et begrep (Bosoni 2021; Anderson 1983, 6ff). På samme vis, kulminerte fremmedkrigerne i Afghanistan dette felleskapet ved å uttrykke sine lidelser og deres vilje for å kurere samfunnet fra den sekulære undertrykkelsen. Følelsen av at religionen var under angrep var i sentrum for denne følelsen. Krigen var ansett som en muslimsk forsvarskamp mot ‘*sjelløse hedninger*’ i lys av mange massakre av sivile Sovjet og dets allierte begikk. Sovjet var derfor malt som blodtørstig for sin invasjon i Afghanistan: De ville utrydde muslimene, ifølge militante islamister.

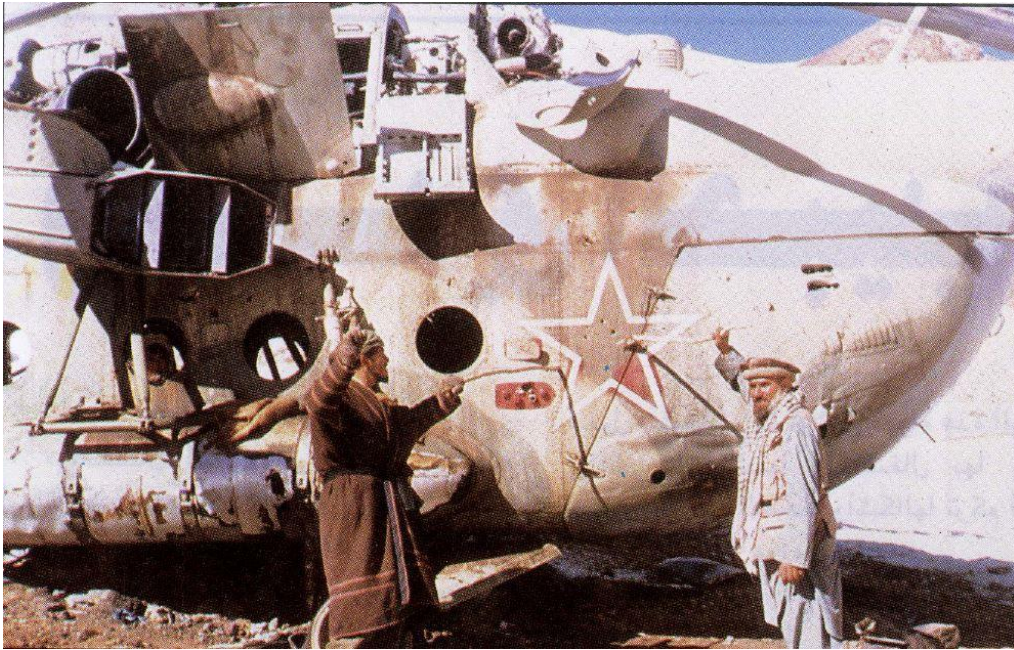
Fremmedkrigenes vilje for å slippe unna lokale regimer er i tråd med fellesskapsfølelsen om undertrykkelse. Slik jeg redegjorde i «Seminarenes innhold», var politisk undertrykkelse et gjennomgående tema i sekulære regimer. Sekulære arabiske regimer var i sentrum for dette med kontinuitet fra Qutbs tid. Azzams litterære bidrag ekspanderte den generelle militante islamistiske bevisstheten om det fiendtlige landskapet til å inkludere et stort fokus på Den globale nord, bestående av Vesten og Sovjet. Israel fikk sin posisjon som en anti-muslimsk fiende forsterket ettersom de vant flere militære seiere mot sine naboland og ekspanderte okkupasjonen sin. al-Zawahiri var også et slikt eksempel for en som ville slippe unna lokale regimer. Al-Zawahiri var fengslet tidligere i Egypt og rømte i 1986. Han endte til slutt i Afghanistan og dannet kameratskap med bin Ladin. Al-Jama'a al-Islamiyya-aktivisten Ali Abd al-Fattah fikk den samme skjebnen også. De var ofte innom Saudi-Arabia ettersom monarkiet ga en trygg havn for radikale aktører, deriblant Muhammad Qutb – Sayyid Qutbs bror – som videre radikaliserer litteraturen hans. Mange andre aktører som også hadde midlertidige opphold i Saudi-Arabia før, under og etter krigen i Afghanistan var Abu Ubayada al-Banshiri, Muhammad Abd al-Rahim al-Sharqawi ettersom flere av deres venner ble jaktet av det egyptiske politiet (Hegghammer 2020b, 296f; 2020a).

Søken etter eventyr og mirakelkrigene

Søken etter eventyr bestod av et ønske for å oppleve *action*. Dette var mest gjeldende blant de unge fremmedkrigerne som reiste til Afghanistan for et kortere opphold. De var som oftest i studentaldersgruppen og kom fra middelklassefamilier i arabiske land utenfor Golfområdene. Søken etter eventyr-følelsen ble forsterket av jihadistiske publikasjoner om hagiografier og krigere som delte sine opplevelser om såkalte mirakelkriger. Temaet mirakelkrig var attraktivt for folk. Dette var drevet av seiersønsker for mujahedinen. Azzams skildringer om slike mirakler (*karamat*) og martyrdom. Ifølge Azzam, ble miraklene forårsaket av to faktorer: Hellig streben (*Jihad*) knyttet væpnet strid og martyrdom. Historiene inneholder mirakuløse seiere hvor manntall og teknologisk underlegne mujahedin krigere knuste sovjetiske styrker fordi krigerne hadde Gud på sin side. Fortellingene ble delt fra leirbålene i Afghanistan, til seminarer i USA. Azzams første bok om Afghanistan, *Signs of the Merciful in the Afghan Jihad*, inneholder den største konsentrasjonen med mirakelkriger (*karamat*) (Hegghammer 2020b, 294-299):

“It told of armies of white-clad angels on horseback chasing the enemy, birds intercepting Russian bombs mid-air to protect the mujahedeen, and vipers that leave the mujahidin alone, but bite the Russians. . . A Russian soldier tried to destroy a copy of the Qur’an by throwing it under the belt of a tank, only to see the tank explode as a result. . . 350 mujahidin held out against 5,000 Russian soldiers and 40 airplanes, losing only 40 men while killing 3,364 Russians. . . here were mujahidin downing Russian fighter planes with pebbles or merely through prayer, ghost armies helping outnumbered fighters, and animals giving advance warning of bombing raids. . . bodies of fallen soldiers: their blood smelling of musk, their bodies not decomposing at all, and rays of light emanating from their graves.”

Azzam forkynte at det rådet ingen tvil om at Gud er på mujahedinens side: «. . . *the Afghan Mujahidin have realized victories that the human mind cannot explain, and we find no convincing explanation for these victories except that God almighty is directing the battle with his hand and watches over it with his eye.*» (Hegghammer 2020b, 294f).

Azzam ved siden av et nedskutt sovjetisk helikopter. En sovjetisk fange beskrev sin opplevelse i disse fartøyene som burer i et slakteri etter at Stinger-missilene nådde slagmarken. Hentet 21.10.2022. [Pictures of Abdallah Azzam – The Caravan \(azzambook.net\)](https://www.azzambook.net)

Demokratisering av fremmedkrigerdoktrinen

Fremmedkrigerdoktrinen er et ordrehierarki (*code of conduct*) som gir retningslinjer for når det er nødvendig for individet å delta i væpnet kamp. Den var tradisjonelt styrt av autoriteter (*established figures of authority*) som lærde eller politikere. Forkynnere som Azzam bidro til et brudd i denne kontinuiteten. Med krigens utbrudd, var tilkomsten av fremmedkrigere stort nok til at doktrinen ble popularisert og at det globale fremmedkrigersamfunnet opererte uavhengig av etablerte autoriteter. Azzam forkynte at det er en selvfølge og forventet at muslimer må ta vurderingen selv. Dette mente yttergående forkynnere at muslimer kan gjøre til tross for at det kan være i strid mot etablerte autoriteter som foreldre, skoler, religiøse lærde, eller regjeringer – *Pandoras eske* er åpnet. Jeg tolker demokratiseringen også som en pragmatisk tilpasning. Det praktiske med demokratiseringen av ordrehierarkiet er at fremmedkrigerdoktrinen ble i mindre grad avhengig av karismatiske aktører som Azzam. Kombinasjonen av begrenset tid og yttergående karismatiske aktører skapte en flaskehals for hvor mange de kunne være i stand til å nå ut til. Arrangere taler eller produsere populærlitteratur gjennom diverse mediekkanaler er en tid- og ressurskrevende virksomhet (Hegghammer 2020a; Durrani 2019, 52).

Tre ringvirkninger av kontinuitetsbruddet i lys av Forestilt felleskap

Demokratiseringen av drømmetolkning trekker jeg opp til Azzams tolkning av fremmedkrigerdoktrinen. Slik som jeg redegjorde i «*Jihadi Culture*», drømmetolkning handlet om å tolke drømmer som visjoner sendt av Gud og hva man burde gjøre i lys av tolkningene. Tradisjonelt, var slikt utført i felleskap, ledet av en religiøs lærd person som spesialiserte seg i drømmetolkning. De ultraortodokse mente også at drømmetolkningen skal helst bli utført av en fra profeten Muhammeds slektslinje og sufister – såkalt mystiker muslimere. Demokratiseringen av fremmedkrigerdoktrinen frigjorde en rekke andre kulturpraksiser fra det tradisjonelle hierarkiet. Dette ga påtroppende ledere som bin Ladin enklere oppnådd legitimitet blant de mest yttergående militante islamistene. I sufisme, er drømmer tolket sin relasjonsutvikling til Gud. Militante islamister deler det samme synet. Kampen mot onde krefter i Afghanistan ble derfor en katalysator for ringvirkninger av demokratiseringsprosessen (Hegghammer 2017, 148ff).

Martyrdom er handlinger som leder til sin død for en sak man kjemper for. Herliggjøring av martyrdom («*Lionizing Martyrs*») er en ny kulturpraksis som ikke var popularisert før lærde som Azzam begynte sin forkynning. Tradisjonelt var herliggjøring av martyr knyttet sentrale historiske aktører fra den islamske gullalderen. Mujahedin-bevegelsen ble *genesis*-en for militante islamister. Kjempet man for en hellig sak til døden, ble man tilgitt for sine synder og martyrens sjel hviler i paradiset. Afghanistankrigen ble ikonisk og illustrert som hellig for fremmedkrigere i ettertid også. Konflikten ble fortellingen mange fremtidige militante sunni-islamistiske grupper forankret sin historiske legitimitet til, som al-Qae'da og I.S (*Daesh*). Betydningen av populariseringen av martyrdom gjorde summen av en persons død til en positiv inspirasjonskilde med bredt appellomfang. Dette ble også brukt som propagandamateriale for videre rekruttering og forsterket krigernes kampmoral. Hegghammer oppsummerte militante islamisters virkelighetsoppfatning om paradiset gjennom martyrdom slikt: For jihadistene, er paradiset like ekte som Australia er for nordmenn (Hegghammer 2017, 98-101; 2020a).

Opportunisme var den tredje ringvirkningen endringen av fremmedkrigerdoktrinen medbrakte. Demokratiseringen av fremmedkrigerdoktrinen dyrket en kapitalistisk fantasi om at *hvem som helst* kan strebe for en hellig sak og oppnå paradiset, likesom hvordan *hvem som helst* kan bli en entreprenør og bli styrtrik. Hegghammer beskriver kapitalmektige aktører som bin Ladin som en «*jihadi venture capitalist*» for måten han støttet mujahedinen i Peshawar våren 1983 og dernest Afghanistan. Han brakte med seg enorm kapital, både

økonomisk og religion som kulturkapital. Som sønn av Saudi-Arabias største byggeselskap, brakte han med seg 200 000 dollar, store årlige sparesummer og et ekspanderende nettverk av innflytelsesrike aktører. Det innebar også etterretning, forkynnere og gjennom Azzam: Nye rekrutter. Dette var sentralt for hvordan Afghansk Tjenestebyrå bidro til globaliseringsprosessen. I lys av Forestilt felleskap, spilte den opportunistiske holdningen om frigjøringen av Afghanistan på sentimentaler militant islamisme relaterte seg til. Forkynnere benyttet følelser knyttet kolonial undertrykkelse og en religiøs fellesskapsfølelse som motstandsmiddel mot felles lidelser undertrykkelsen medbrakte. Jamfør Forestilt felleskap-teorien, aktualiserte forkynnerne kildene til muslimenes undertrykkelser til de nevnte kjennetegnene. Ved å overbevise tusenvis av frivillige til å krige i Afghanistan, fikk forkynnerne, i lag med fremmedkrigerne, kanalisert sine lidelser til religiøst ladet arbeidsvilje til å utøve hellig streben (*jihad*). Sluttsummen av globaliseringsprosessen brakte sammen undertrykte muslimer fra de panarabiske regimene og aktører utenfor regionen. Internaliseringen om at islam og kjernefamilien er under angrep var i sentrum av fellesskapsfølelsen. Derfor ble kallet for væpnet strid – *call to arms* – forsvarlig, legitimt og oppfattet som pliktig blant militante islamister (Hegghammer 2020b, 209-212).

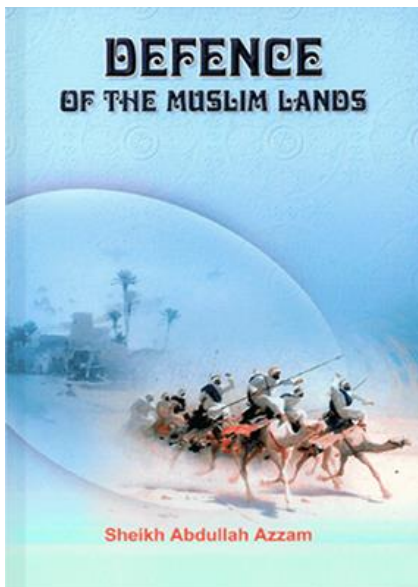
Azzams litteraturbrudd fra Qutb

Proklamasjonene for å delta i konflikten endret også ordlyden. Litteraturanalyse er relevant for å forstå globaliseringsprosessen i lys av Forestilt felleskap. Dette er militante islamisters skriftlige referanseramme. Det kan være fristende å diskutere teologien i koranen som muslimenes referanseramme, men da bommer man på problemstillingen fremmedkrigerne opplevde. Grunnen til hvorfor militant islamistisk litteratur treffer problemstillingens nåløye er at litteraturen diskuterer samfunnsproblemer, muslimsk plikt og hvordan det endret seg i løpet av krigen i Afghanistan. Til forskjell fra koranen, er synet på religiøs dyd i det militante islamistiske miljøet dramatisk annerledes enn religionens hovedstrømning. Qutbs analyser om samfunnet forankret sin referanseramme gjennom en fremmedgjort sekt av Brorskapet, mens Azzam dyrket sine analyser gjennom sine opplevelser som flyktning, islamist, akademiske karriere, sitt sosiale nettverk og slagmarkene.

Azzam dyrket Qutb som et idol. Han refererte til Qutb som *the great* eller *the great one*. Azzam malte også navnet hans på missiler før de skjøt dem mot israelske styrker mens han var i Fedayyinen i Jordan. Qutbs utsagn «. . . *establish God's kingdom. . . As a base to spread to the whole earth*» var en inspirasjon for Azzams mål i Afghanistan. I lys av kontinuitetsbruddet, brøt Azzam fra Qutb litterært og i form av militant gjennomslag.

Hegghammer påstår at Azzam ekspanderte på Qutbs litteratur og skildrer det som en *ny-qutbistisk* filosofi. Jeg tror at Azzams brudd fra Qutb kan presiseres som noe mye større enn hva Hegghammer legger for lite vekt på: Qutb fikk aldri noen politisk gjennomslag, mens Azzam bygde ressurser, nettverk, rekrutteringsmuligheter og ble et verdenskjent navn blant yttergående islamister (Hegghammer 2020b, 89ff, 289, 293, 297f, 316; Qutb 1964, 45).

Hegghammer mener at Azzams litteratur ekspanderer på Qutb og endret fremmedkrigerdoktrinen. Jeg er enig med Hegghammer om at Azzams beundring av Qutb var en inspirasjon for å etterstrebe litterære verk med høyere inspirasjonsevne. Uenigheten min med Hegghammer er skalaen av litteraturendringen. Jeg mener at volumet av militante tankegods er på to helt ulike nivåer. I Qutbs litteratur er de militante tankegodsene hovedsakelig konsentrert i Milepæler (*Ma'lim fi al-tariq*). Azzam har dusinvis av kjente publikasjoner der han eksplisitt oppfordrer til væpnet motstand og opprør. Dermed kategoriserer jeg Azzams litteratur som et brudd fra Qutbs. Bevismaterialet jeg valgte ut er blant de mest refererte i jihadistiske miljøer: *Defence of the Muslim Lands*, *The Ruling on Meat Slaughtered in the West* og *Join the Caravan*.

I *Defence of the Muslim Lands* proklamerer Azzam hva som er muslimesnes plikt dersom krig bryter ut. Boka kan forstås som et regelverk for en islamistisk *NATO* hvor hensikten er å danne en religiøs pakt mot ytre onde krefter. Dersom et historisk muslimsk land angripes, må alle muslimer fra muslimske land ty til væpnet motstand. Boken ble publisert i 1979 under starten av Sovjets invasjon. Det var en ekspansjon av Azzams anti-israelske holdninger. Ved å bruke en ny fremmed og invaderende makt som en del av fiendebilde, definerte han forløpet for hva som ble endeliggjort i fremmedkrigerdoktrinen. Han

beskriver forsvaret av muslimske landområder som en religiøs plikt (*Fard Ayn*).

Forsvarspaktens formål er også å forhindre kollektiv synd (*Fard Kifaya*). Azzam fryktet at dersom ingen muslimer tør å ta opp kampen, vil synd bre over muslimske samfunn gjennom deres apati til å utøve hellig streben (*jihad*) mot onde ytre krefter. Dersom man ikke er kampvillig, er man derfor moralsk hult (*jahiliyya*) og *syndenes pøl* vil bre over (Abdallah Azzam 1979, 2002, 27ff).

Bokens relevans for fremmedkrigerdoktrinen en del av dekonstruksjonen av ordrehierarkiet.

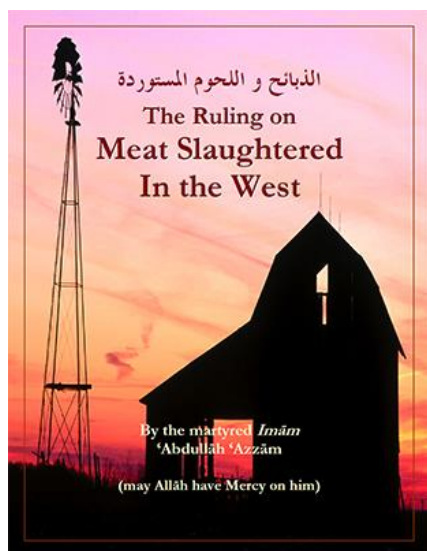
Hans budskap var eksplisitt:

«*The need for permission is related to the status of the enemy:*

1) If the enemy is inside his country, he is not gathering around borders, there is no effect on the Muslim country, and borders are full of soldiers, then jihad in such a situation is only Fard Kifaya, and permission is required. This is because obedience to parents and husband is Fard Ayn and jihad is merely Fard Kifaya. Fard Ayn is advanced over Fard Kifaya.

2) If the enemy attack a Muslim border or enter any Islamic land, then as we mentioned before, jihad becomes Fard Ayn upon the entire population of the country and all around it. In this situation permission is not required. There is no permission for anyone from the other, even the child goes out without the permission of his parents, the wife without the permission of her husband, and the debtor without the permission of his creditor.» (Abdallah Azzam 1979, 2002, 28f).

Familiens status beholder fortsatt sin høye posisjon i militant islamistisk kultur, men Azzam konkluderer med at selv familien kan forbigås dersom det er krig. Dette kan også kobles til det pragmatiske aspektet ved fremmedkrigerdoktrinen. Ettersom spørsmålet om stridsdeltagelse er forkortet til sitt forhold til Gud, ble rekrutteringsprosessen mindre vanskelig. Dette ble gjort ved at kulturellbarrieren mellom stridsplikt og familie ble redusert.

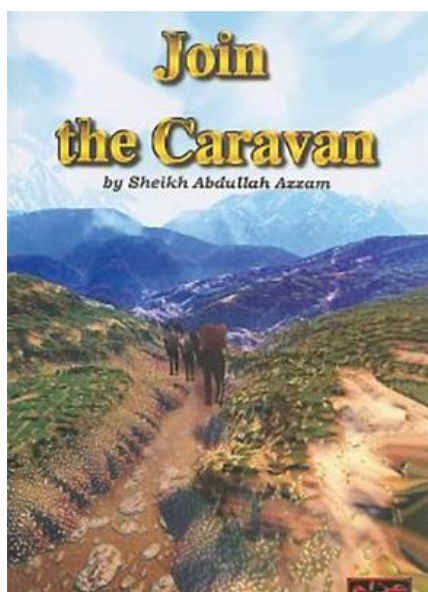
I *The Ruling on Meat Slaughtered in the West* uttrykker Azzam sin kritikk mot Vesten og Sovjet med masseproduksjonen av kjøtt som utgangspunktet. Dette er en del av hans fordømmelsesserie mot moralsk hule institusjoner (*jahiliyya*) som gjennomsyrrer vestlige og sovjetiske samfunn. I reisene hans, bemerket Azzam at samfunn som underprioriterer religiøst-økologisk tilberedning av mat har ingen utgangspunkt for å etterstrebe noe godt for sine verdslige og åndelige forhold:

«. . . Say: «*The enjoyment of this world is short. The Hereafter is better for he who fears Allah, and you shall not be dealt with injustice even as small as the skin of a date seed.*»» (Abdallah Azzam 1981, 2019, 6).

Bokens relevans for fremmedkrigerdoktrinen er likt *A Message to Every Youth* som oppfordret til tidlig religiøs skoling av barn: Et dydig liv er avhengig av basisen for et sunt

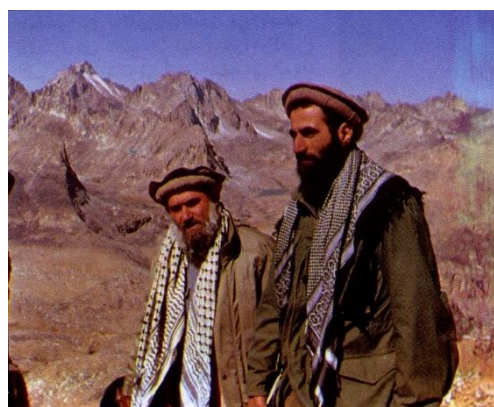
Samfunn som er hvordan produksjonsmidlene er formet. I dette tilfellet, er religiøst-økologisk matproduksjon en avslørende faktor for Azzam om samfunnet tilrettelegger for religiøs dydighet for å unngå kollektiv synd (*Fard Kifaya*). Dermed forkynte Azzam at aktivisme: Sosialt, politisk og væpnet, er pliktig (*Fard Ayn*) for å unngå *syndenes pøl* som referanse til Qutbs kritikk mot sekularismens hule institusjoner (*jahiliyya*) (Abdallah Azzam 2007, 4, 15ff; 1981, 2019, 33f).

Bokforsidene ble hentet 27.10.2022 [Abdullah Azzam - AdviceForParadise](#)

Join the Caravan ekspanderte på Afghanistan-litteraturen hans som Defence of the Muslim Lands. Azzam skrev den som syntesen for væpnet motstand mot Israel og skarper kritikk mot Vesten (*Crusaders*). I boka repeterer han hvorfor det er viktig å være militært handlekraftig ettersom «dagens» politiske tilstand har gjort grasrotaktivismen umulig. Dette forkynte Azzam med Qutbs henrettelse som referanse (Abdallah Azzam 1987, 2001, 25). Join the Caravans betydning for omdefineringen av fremmedkrigerdoktrinen er den mest relevante litteraturen Azzam publiserte i lys av oppgavens problemstilling. Azzams poeng er i tråd med Forestilt felleskap: Militante islamisters opplevelse av felles lidelser er i sentrum for hva fremmedkrigerne dannet felleskap om: Å ikke kunne organisere seg politisk, forfølgelsen, sensureringen, massehenrettelsene og eksilering – kjernen i fellesskapsfølelsen er derfor felles lidelser. Han forkynte at den eneste måten å bryte den onde sirkelen på er å gripe muligheten som Gud ga mujahedinen gjennom hellig krig (*jiḥād*). Afghanistan var ment som utskytningsrampen for å danne idealstaten (*kalifat*).

I Join the Caravans del tre om «*Clarifications about the Issue of Jihad Today*», er Azzam direkte i sitt budskap om hvorvidt væpnet kamp er nødvendig for å gjøre Afghanistan til emiratet som skal befri den muslimske verdenen fra kolonialisme og post-kolonialistisk innflytelse:

«We have spoken at length about the status of jihad today in Afghanistan, Palestine and other usurped Muslim lands of the like. We have confirmed what has been agreed upon by the earlier (salaf) and latter (khalaf) generations of hadith scholars, exegetes, jurists, and scholars of religious principles (usul), mainly that: “when a span of Muslim land I occupied jihad becomes individually obligatory (fard’ayn) on the inhabitants of that piece of lands . . . The obligations of Jihad today remains fard’ayn until the liberation of the last piece of lands which was in the hands of Muslims but has been occupied by the Disbelievers . . . There is no permission needed from anybody in the case of an individual obligation (fard’ayn), according to the principle, “there is no permission necessary for an individual obligations (fard’ayn)”» (Abdallah Azzam 1987, 2001, 29).

Bildene ble hentet

28.10.2022 [Pictures of Abdallah](#)

[Azzam – The Caravan \(azzambook.net\)](#) og

[The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad - YouTube](#)

Azzam bemerker også at familieforhold må være tilrettelagt i forkant slik at man ikke

forlater dem i økonomisk nød. Han konkluderer fortsatt at væpnet kamp like påbudt (fard’ayn) som fasting og avslutter Join the Caravan med å koble maskulinitet med religiøs fromhet:

«The Jihad is in need of money, and men are in need of Jihad.» (Abdallah Azzam 1987, 2001, 29, 32f).

Azzams definisjon av en god muslim ble ikke lenger tradisjonelt bundet til familien, men heller forebygge tilstander som korrumpere samfunnet. Hensikten var å etablere dydige forhold som sikret fremtidige, gode muslimske familier. Azzams litteratur, mens han hyller Qutb, var i brudd mot ham. Qutb fordømte moralsk hule institusjoner (jahiliyya) og – indirekte – politikerne som er skyldige for systemet som fortrenge yringsfrihet i sekulære land. Azzam deler de samme fellestrekkene hvor han og Qutb setter familie, økonomisk omfordeling og autonomi fra kolonimakter i sentrum for islamistisk statsdannelse. Der Azzam bryter fra Qutb, er Azzams usjenerte fordømmelser regjeringer, politiske aktører og eksplisitte oppfordringer til væpnet kamp, som det store litterære kontinuitetsbruddet. Azzam

forkynte at striden i Afghanistan er like påbudt som fasting (*fard'ayn*). Dette populariserte ham gjennom seminarene sine om martyrdom. Andre metoder var mediekkanaler og litteratur (Abdallah Azzam 1987, 2001, 17f).

Det er umulig å dra en empirisk slutning om at Azzams omdefinering av fremmedkrigerdoktrinen oppfordret til uinnskrenket drap av sivile slik al-Qae'da handlet bevisst på. Azzam ble likvidert av en mystisk bilbombe i Peshawar i november 1989, ni måneder etter Sovjets uttrekning i februar og tolv år før angrepene på Tvillingtårnene. De yttergående islamistenes mål om å gjøre Afghanistan til en stabil islamistisk stat ble knust av den påfølgende borgerkrigen. Alle internkonfliktene, svikene og tillitsløse alliansene i mujahedinen utløste en ny fase av den blodige konflikten. En frivillig i mujahedinen beskrev borgerkrigen som «. . . *drinking much blood and offering little hope.*» (Stenersen 2011, 108f).

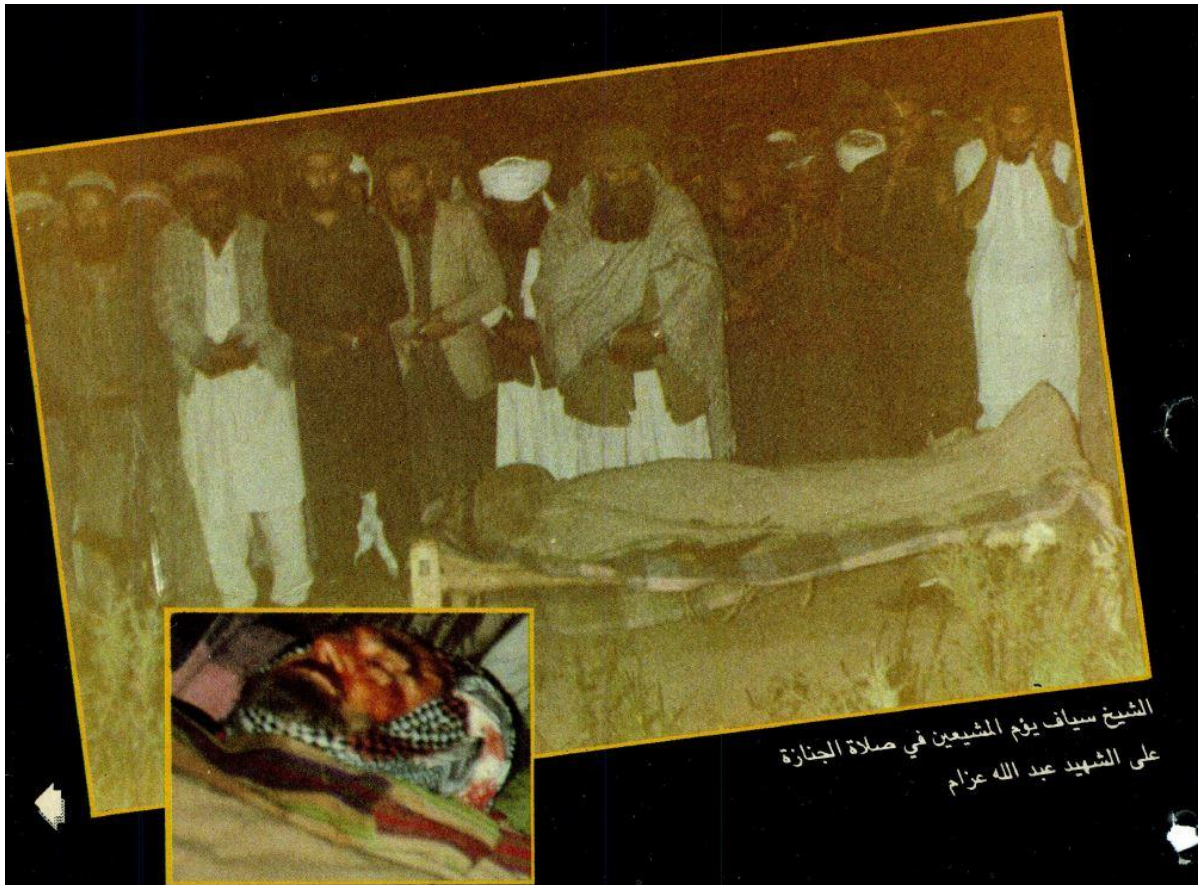
En del fremmedkrigere returnerte til sine hjemland, men mange ble igjen ettersom hjemkomst til arabiske republikker kunne lede til fengsel. Det har hittil ikke blitt bevist hvem som stod bak attentatet mot Azzam. I kildefunnet av Hegghammer, Kepel og Torbjørn Knutsen, diskuterer de at de mistenkte kan ha vært etterretninger. Årsaken kunne være at Afghanistan ble uinteressant for statsaktørene etter Sovjets nederlag, men de ville ikke etterlate seg løse tråder. Bin Ladin var også mistenkt ettersom likvideringer internt i egne kretser forekom for å konsolidere organisatorisk makt og større sosial innflytelse. Uavhengig av hvem som drepte

Azzam, i lys av globaliseringen av militant islamisme var det al-Qae'da som kulminerte omdefineringen av fremmedkrigerdoktrinens siste fase. De begynte å bevisst angripe sivile som militære mål (Simsolo 2020; Hegghammer 2020a; 2020b, 498-508; Gilsenan 1988, 81f; G. Kepel 2002, 288ff; Knutsen 2003, 134f, 169ff).

Vrakrestene etter det mystiske attentatet som tok livet av Azzam og sønnene hans i Peshawar, Pakistan 1989. Stedet var foran en moske og tidspunktet en fredag. Hentet 18.08.2022. [Pictures of](#)

[Abdallah Azzam - The Caravan \(azzambook.net\)](http://Abdallah Azzam - The Caravan (azzambook.net))

Begravelsen av Azzam 1989. Hentet 28.10.2022 [Pictures of Abdallah Azzam - The Caravan \(azzambook.net\)](http://Pictures of Abdallah Azzam - The Caravan (azzambook.net))

8

Tann for Tann

Antyder yttergående jihadisters kampvilje.

Illustrasjonen er skapt gjennom kunstig intelligens programvaren Midjourney. 15.09.2022.

«Blood is more valuable than tears.» (Abdallah Azzam 1988, 2009, 4)²².

«What do you seek?» spurte journalisten.

*«What I seek is what is a right for any living being: that our land be liberated from enemies,
liberated from the Americans.» - Usama Ibn Muhammad bin Ladin*

²²Utsagnet var skrevet av Mujahedin kommandøren «Sheikh» Tameem Al-Adnani i 1988. Den var dedikert til mujahedinen. Hvorvidt utsagnet oppfordret til uinnskrenket vold mot sivile er umulig å dra en slutning om, men en ting er klart i den nye fremmedkrigerdoktrinen: Umiddelbar væpnet handling er rettfærdig, religiøst pliktet og bin Ladin handlet bevisst på sin ekspansjon av Azzams fremmedkrigerdoktrine.

(G.M. Kepel, Jean-Pierre 2005, 58).

Hentet 28.10. 2022. [IL 10 MARZO 1957 NASCE OSAMA BIN](#)

[LADEN - Il Popolano](#)

Pandoras eske er åpnet

Al-Ma'sada-prosjektet var et militært eksperiment ledet av bin Ladin som ledet til dannelsen av al-Qae'da (*the base*).

Med utsprang fra et tidligere prosjekt ledet av Azzam – al-Badr leiren – bidro

koalisjonsfinansieringen fra statlige aktører etableringen mulig²³ (Stenersen 2011, 90).

Militærleirens grunnleggelse i 1986 oppstod som en reaksjon til hvor dårlig trent krigere kunne være. Utover våpenstøtten og styrke i manntall, ville bin Ladin ekspandere på Azzams arv (Hegghammer 2020b, 181ff, 195ff). Åtte menn knyttet al-Ma'sada-prosjektet stemte ja til dannelsen av denne elitegruppen for spesialtrening. Aktørene bestod av bin Ladin, Abu Ubayda al-Banshiri²⁴, Abu Hajir al-Iraqi²⁵, Abu Hafs al-Masri, Abu Khalid al-Masri, Abu al-Rida al-Suri, Abu Mahmud al-Suri, Abu Ayub og Abu Ubayda. Etersom prosjektet tiltrakk mer enn 70-120 krigere og deltok i flere sabotasjeoppdrag mot både Sovjet og afghanske sikkerhetsstyrker, fikk krigerne et kjent rykte for å være svært stridsdyktige. De omdøpte prosjektet til en formalisert gruppe: Al-Qae'da. Etersom al-Qae'da bygde sin sosiale profil gjennom militære seiere, var det flere av de mest yttergående aktørene knyttet Afghansk Tjenestebyrå som ble med gruppen. Dette ble et samfunn i vekst som bevisst ekspanderte på Azzams mål om å gjøre Afghanistan til en islamistisk stat. De boret flere undergrunns tunnelsystemer, sykehus, arbeidsplasser for bygging og vedlikehold (Hegghammer 2020b, 345f, 336-346).

Relevansen den voksende gruppen hadde i lys av globaliseringen av militant islamisme er dets forkynning og militante kampanje som kulminerte terrorangrepet i USA i 2001. Mens Azzam forkynte for *clean jihad*²⁶ som innebærer militære mål, forkynte og handlet al-Qae'da

²³ Azzams nære forhold til saudiske forretningsmenn som Muhammad Yasir muliggjorde al-Badr leiren

²⁴ «Abu» kan også være en formell tittel som står for 'faren til'. Abu Ubayda al-Banshiri var den øverste lederen av al-Ma'sada-prosjektet.

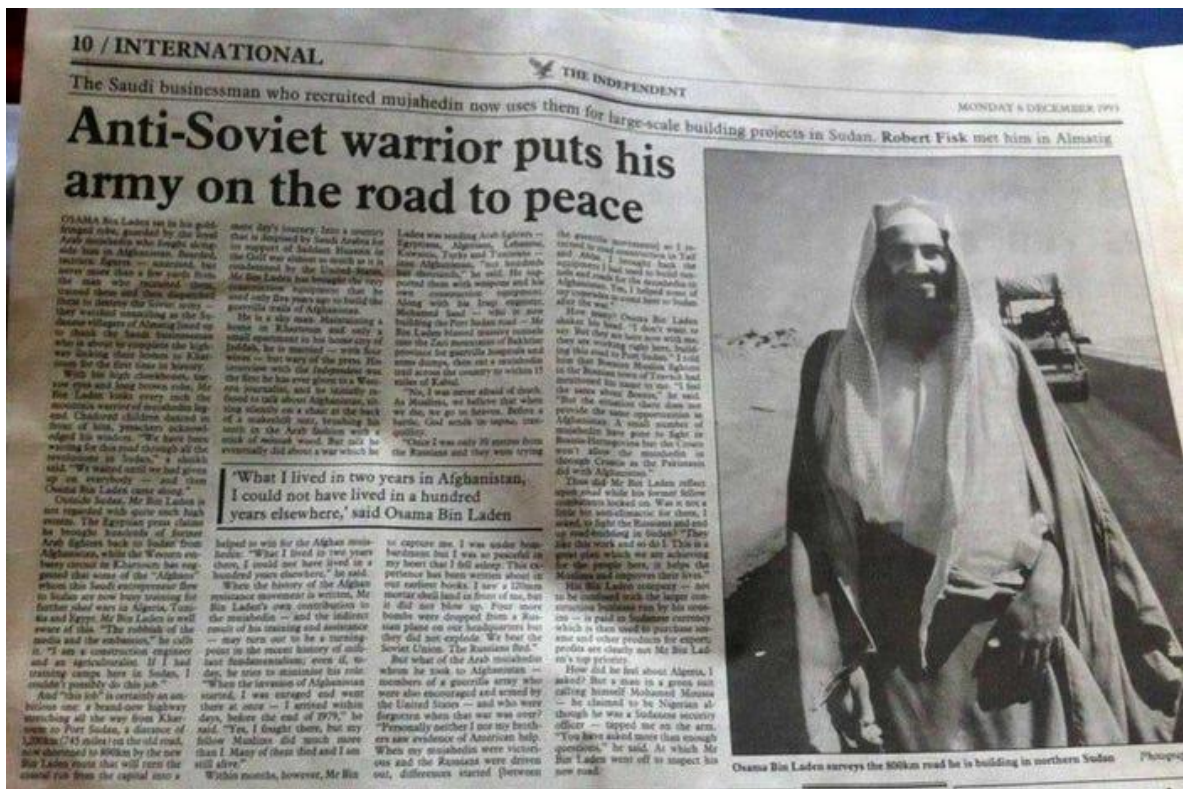
²⁵ Utdanningsdirektøren.

²⁶ Hegghammer beskriver Azzams militante doktrine som *clean* fordi han sammenligner de militære taktikkene til al-Qae'das som er dramatisk voldeligere. Azzams doktrine har likevel en rekke folkerettstridige kjennetegn som manglende motstand til mishandling av krigsfanger. At doktrinen er *clean* er forankret i at væpnede aksjoner skal fokusere på militære mål framfor sivile.

en dramatisk ekspansjon på Azzams krigsfilosofi. Dette ledet til slutt som bruddet og kulminasjonen av globaliseringsprosessen av militant islamisme som et globalt fenomen. Geriljagruppens syn på skattebetalere er hovednøkkelen til å forstå hva endringen var. Skattebetalere ble ansett som like skyldige som statsaktørene ettersom de finansierer deres maktutøvelse i Midtøsten. Dette var ikke en konsensus som var umiddelbart utbredt i den yttergående militante bevegelsen, men den var størst konsentrert i al-Qae'das innerste sirkel rundt bin Ladin. I et 1988-intervju med Tamim al-Adnani – en profilert kommandør knyttet Azzam og bin Ladin – delte han Azzams oppfordring til begrenset krigføring for å unngå sivile tap. Dette var al-Qae'das innerste sirkel uenig i (Hegghammer 2020b, 308, 488f).

Saudi-USA

Bin Ladin var rasende. Mens Sovjet slepte seg ut av krigen i Afghanistan, fikk han beskjed om at monarkiet i hjemlandet hans undertegnet en forsvarspakt med USA. For USA, var dette en strategisk avtale som sikret både mer innflytelse, tilgang til mer olje og konsoliderte flere allierte i sin kamp om globalhegemoni mot Sovjet. For bin Ladin var dette høyforræderi å tillate USA å bygge militærbaser i hans hjemland. Han kritiserte den saudiske kongefamilien åpent ved hans hjemkomst i 1989. I både saudisk offentlighet og amerikanske medier var bin Ladin hyllet som krigshelt, men i Saudi-Arabia var feiringen kortlevd.

Hentet 31.10.2022 [1993 Independent Article About Osama Bin Laden \(businessinsider.com\)](https://www.businessinsider.com)

Ettersom den saudiske regjeringen slo ned på hva som kunne ha vært en revolusjon ti år tidligere med al-Utaybi, hadde de lite tålmodighet for bin Ladin. Han ble fratatt statsborgerskap og eksilert. Den saudiske kongefamiliens antagelse var at hans utestengelse fra borgerskapet og dets mektige midler var nok. I de påfølgende årene levde bin Ladin som mange andre militante islamister, en jaktet omstreifer med få trygge holdeplasser. USA skiftet sitt syn om bin Ladin da al-Qae'da begikk en rekke angrep i Øst-Afrika mot amerikanere. Angrepene tok sted mot amerikanske ambassadene i Kenya og Tanzania i 1998. 224, deriblant tolv amerikanere omkom og mer enn 4 500 ble såret. I oktober 2000, to selvmordsbombere fra al-Qae'da angrep fregatten USS Cole. 17 marinesoldater døde og 40 ble såret (Scheuer 2011, 79; FBI 1996; Hegghammer 2020b, 494).

Kulminasjonen: Den fjerne fienden (*al-Adou al-baeed*)

Angrepenes betydning demonstrerte al-Qae'das brudd fra Azzams krigsfilosofi: Sivile som militære mål ble ansett som legitime mål å angripe både som verdige ofringer for en større sak og som del av den hellige kampen (*jihad*) for regional autonomi fra vestlige militære tilstedeværelse i Midtøsten. Dette var argumentet bin Ladin brukte for å rettferdiggjøre muslimer som også omkom i al-Qae'das angrep. Bin Ladin hadde to begreper som kjennetegnet al-Qae'das brudd fra Azzam: Den nære fienden (*al-Adou al-Qareeb*) og Den fjerne fienden (*al-Adou al-Baeed*) eller Langt unna fienden (Gerges 2009, 1ff; G.M. Kepel, Jean-Pierre 2005, 3-6). Den nære fienden (*al-Adou al-Qareeb*) er det samme som Qutb og Azzam har forkynt. Det er en forkynnelse for at muslimer er pliktige i å verne sine hjem mot sekulære regimer i Den muslimske verdenen. Historiske gjengangere er sekulære republikker som Egypt, Syria, Libya og Irak. Bin Ladin la til Saudi Arabia som en av De nære fiendene (*al-Adou al-Qareeb*) for at landet ble tilbøyelig for USAs utenrikspolitiske «korsfarer»-politikk. Den fjerne fienden (*al-Adou al-Baeed*) var en ekspansjon og kulminasjon av fremmedkrigerdoktrinen knyttet kampen mot Sovjet. Det handler om å kjempe mot aktører lengre unna som også har tilstedeværelse i Den muslimske verdenen. Det innebærer historiske kolonimakter som USA. Israel inngår den samme betegnelsen ettersom det er vestlig skapt og dermed ansett som en koloni som okkuperer palestinsk land (G. Kepel 2002, 293-300; G.M. Kepel, Jean-Pierre 2005, 51f, 54f; Rubin 2010, 8f).

Bin Ladins legitimitet i al-Qae'da var forankret i hans kulturkapital. Det bestod av hans kroppsliggjøring av å fremstå som en dedikert kriger og lærd. Hans status som kriger var hovedsakelig forankret i hans bidrag til kampen mot Sovjet. Intervjuene og litteraturen hans

er også relevant for å forstå hvordan bin Ladin syntetiserte begrepet Den fjerne fienden (*al-Adou al-Baeed*).

« . . . fight the pagans all together as they fight you all together . . . fight them until there is no more tumult or oppression, and justice and faith in God prevail . . . And why should you not fight in the cause of God and those who, being weak, are ill treated (and oppressed)? – women and children, whose cry is ‘Our Lord, rescue us from this town, whose people are oppressors; and raise for us from thee one who will help!’ » .

Bin Ladin var eksplisitt i sin retorikk om å utøve væpnet motstand, i sin ulikhet fra Azzam og Qutb. Nødhjelp har fortsatt beholdt sin kontinuitet, som hvordan Azzam var politisk kritisk og Qutb var sosioøkonomisk orientert. Bin Ladin oppfordret mest gjennomgående til væpnet revolt. Ifølge flere intervjuer med han som publikasjonen World Islamic Front Statement Urging Jihad Against Jews and Crusaders: « . . . little is the comfort of this life, as compared with the hereafter. Unless you go forth, He will punish you with a grievous penalty, and put others in your place; but Him you would not harm in the least . . . So lose no heart, nor fall into despair. For you must gain mastery if you are true in faith. » (G.M. Kepel, Jean-Pierre 2005, 55f).

Oversatt versjon: [World Islamic Front Statement Urging Jihad Against Jews and Crusaders \(fas.org\)](https://www.fas.org/publications/2022/02/11/world-islamic-front-statement-urging-jihad-against-jews-and-crusaders) Hentet 02.11.2022.

Originalversjon: [World Islamic Front Statement Urging Jihad Against Jews and Crusaders \(fas.org\)](https://www.fas.org/publications/2022/02/11/world-islamic-front-statement-urging-jihad-against-jews-and-crusaders) Hentet 02.11.2022.

Selv om bin Ladins anti-kolonialisme beholder sin plass i kontinuiteten, graden av militantisme opererer uinnskrenket voldelig. Felles med Azzam, uttrykker bin Ladin en dyp sympati for palestinere i flere brevpublikasjoner i konteksten om kritikk mot grådighet. Yttergående islamistiske publikasjoner som World Islamic Front Statement Urging Jihad Against Jews and Crusaders hjalp bin Ladins moralske entreprenørskap ved å bevæpne Azzams romantisering av Qutbs oppfordring til nødhjelp.

«You need to know this: when a nation punishes a weak man because he has kille done of its citizens for money, while letting a powerful man go free when he kills thousands of citizens, also for money . . . The same goes for your allies in Palestine. They terrorize women and children, they kill and capture men as they lie sleeping.

Just remember that for every action there is a reaction.» (G.M. Kepel, Jean-Pierre 2005, 76).

Selv om bin Ladin kritiserer umoralsk kapitalisme, er hans budskap veldig ulik fra Qutbs. Bin Ladin som en *«jihadi venture capitalist»*, dyrket en militant form for 'grønn' kapitalistisk ånd: Den eneste måten å dyrke gode markedskrefter er på samme måten som hvordan man skal praktisere religion gjennom moralsk fromhet. Bin Ladins syn er dypt forankret i hans bakgrunn som borgerskapssønn i sin fars private eierskap over Saudi-Arabias største bygg- og anleggsselskap. Han mente at siden foretaket hadde en god arbeidsmoral, kan den samme holdningen fungere som basis for politikk og samfunnsutvikling. Slik mente han at samfunnet kunne sikre et sunt miljø, fornybare naturforhold og en islamsk rettsstat gjennom omfattende felles innsats på privat entreprenørskap nedenifra. Bin Ladins privat entreprenørskapssyn er forankret i mistillit til den Saudiske kongefamilien som eksilerte ham.

Betydningen av 11. september 2001 som kulminasjonspunktet for globaliseringen av militant islamisme, er forankret i nettverket bin Ladin benyttet. Dette var arenaen han rekrutterte dedikerte krigere til sitt nettverk fra samfunnets undergrunnsmiljøer i motstand til Nære fiender (*al-Adou al-Qareeb*) og Fjerne fiender (*al-Adou al-Baeed*). Opprørsbevegelsen legitimerte seg ikke lenger til karismatiske ledere, men hadde forankring i felles lidelser. Derfor var det mulig for bin Ladin å drive håndplukket rekruttering over mange år i selv overvåkede områdene, til tross for å være i skjul. Målet hans var å finne likesinnede aktører internt som ville kapre flyene som et ultimatum mot vestlige militære tilstedeværelse i

Midtøsten. Al-Qae'da gjennomføring av dette angrepet, viste fremmedkrigerdoktrinens helhet. For de mest yttergående militante islamister: Aksjonen som ledet til at 3 000 sivile omkom i fire flystyrtinger, ble angrepet stående som det ultimate motstandssymbolet til al-Qae'da mot Vesten. Det var en hevnaksjon for all undertrykkelsen al-Qae'da mente amerikanerne som et homogent konsept fortjente for å ha ført en global krigsinnsats mot alle muslimer. I al-Qae'das øyne var angrepet ansett som legitimt i lys av de millionene av sivile som omkom av kolonialistiske og post-kolonialistiske krefter. Dette var ansett som et hevningangrep. Likevel var 9/11-planen holdt hemmelig rundt al-Qae'das innerste sirkel rundt bin Ladin. Frem til noen dager før angrepet, ble angrepsplanen redegjort internt i al-Qae'das innerste sirkel. De anså opptrappingen av NATOs militærkampanjer i Midtøsten og Nord-Afrika som et mål som må eskaleres tilbake på NATO-landenes egne hjembaner. Metoden var avskrekking med mål for å presse NATO ut av den muslimske verdenen. Dette forkynte bin Ladin som nødvendig for å oppnå regional autonomi, både på egen hjemmebane der fienden er nær (*al-Adou al-Qareeb*) og der fienden befinner seg langt unna (*al-Adou al-Baeed*) (Gerges 2009, 278ff, 284ff):

«[T]he people of Islam have suffered from aggression, iniquity, and injustice imposed on them by the Zionist-Crusader alliance . . . Their blood was spilled in Palestine and Iraq. The horrifying pictures of the massacre of Qana, in Lebanon, are still fresh in our memory. Massacres in Tajikistan, Burma, Kashmir, Assam, the Philippines, Somalia, Eritrea, Chechnya, and in Bosnia-Herzegovina took place, massacres that send shivers in the body and shake the conscience.» (Porter 2003, 880).

Konklusjon

Fra venstre: Qutb, Azzam og bin Ladin.

I innledningen spurte jeg hvordan militant islamisme ble globalisert i lys av endret fremmedkrigerdoktrine og hva det historiske bakteppet er. Svaret er en endringsprosess av fremmedkrigerdoktrinen hvor rekrutteringen ble desentralisert og fiendebilde ble ekspandert. Detten var motivert av felles lidelser mellom særlig fremmedkrigere, som båret med seg videre tankegodset om troen på å bygge et islamsk ordenssamfunn gjennom væpnet kamp (*jiḥād*). Fremmedkrigerdoktrinens utvikling gjennomgikk to kontinuitetsbrudd:

Omdefineringen og kulminasjonen. Det nye jeg tillegger i forskningslitteraturen om militant islamisme er en rød tråd fra fødekrybben i Egypt, summen av analysemodellen mellom materialistisk historieforståelse og hvordan felleskapet blant fremmedkrigere (*umma*) ble dannet. Da fikk jeg frem en kontinuitet av felles lidelser som utviklet seg som et gjennomgående motiv for hva ulike islamister ønsket. Felles lidelser ble derfor en årsak av dårlige materielle vilkår og et symptom for felleskapets (*umma*) framvekst. Kjernen i filosofien var en islamistisk organisering av staten.

Islamisme begynte som en ikke-militant folkebevegelse. Hovedstrømningen av islamister demonstrerte for politisk, økonomisk og sosial rettferdighet. I lys av materialistisk historieforståelse, viste jeg hvorfor islamistene ble de populære fanebærerne for denne bevegelsen framfor sosialistene. Hovedgrunnen var forankret i assosiasjonsaspektet: Ettersom den egyptiske arbeiderklassen og bondestanden var undertrykt av fremmede sekulære krefter, opplevde de lite tillit til sosialistene grunnet deres sekulære holdninger. På grunn av de brutale forfølgelsene i Egypt, ble yttergående islamister som Qutb mer radikal. Qutbs henrettelse ble en manifestasjon for martyrdom i ettertid blant radikale og militante islamister. Romantiseringen av martyrdom ble en del av Azzams omdefineringsprosess for fremmedkrigerdoktrinen. Azzam ekspanderte derfor på Qutbs politiske filosofi for hvordan veien til et godt samfunn skal gjennomføres på eksplisitt væpnet vis.

Ved å vise til islamismens opprinnelse i Egypt i 1928 til Qutbs henrettelse i 1966, kastet jeg lys på tankegodsets opprinnelse. Qutbs betydning for globaliseringen av militant islamisme er forankret i litteratur og betydningen av fengslingsprosessen hans frem til henrettelsen. Han ble en ikonisk martyr blant radikale islamister. Litteraturen hans bevegde seg fra å forkynne moralsk politikk og økonomisk omfordeling til skarpere fordømmelser av sekulære regjeringers institusjoner (*jahiliyya*). Det nye jeg frembrakte i del en var den materialistiske tilnærmingen om hvorfor islamistene ble så populære og en rød tråd for hans rolle i globaliseringsprosessen. Ved å bruke materialistisk historieoppfatning som teoretisk innspill, belyste jeg et gjennomgående tema som moderate islamister og yttergående aktører hadde et felles ønske om: De felles materielle lidelsene folk opplevde var forårsaket av moralsk hule institusjoner (*jahiliyya*) og institusjonene var av kolonialistiske opprinnelser. Årsaken ble koblet til sekularisme og må derfor systematisk utryddes gjennom religiøst fromhetsbasert politikk (*sharia*) og en religiøs rettstat (*kalifat*). Islamister deler en felles forståelse om at dette er nødvendig for å oppnå islamsk samfunnsutvikling og frihet fra å tjene fyrster til å tjene Gud isteden. Den islamistiske bevegelsens politiske fremmedgjøring i Egypt og andre arabiske republikker ble en katalysator for fremmedkrigerforkynners budskap om væpnet samfunnsomveltning. Den palestinske flyktingen Azzam ble en slik skikkelse som forkynte dette på et nytt nivå.

Azzams brudd fra Qutb er endret fremmedkrigerdoktrine og et bredt omfang av rekrutteringskraften. Han lyktes i å omdefinere Qutbs filosofi fra å drive moralsk entreprenørskap til væpnet motstandskamp gjennom en fremmedkrigerdoktrine med global rekrutteringsevne. Mens den ideologiske kontinuiteten mellom Azzam og Qutb allerede har blitt forsket på, er litteraturen om det første bruddet lite omdiskutert. Derfor brakte jeg frem en nyere analyse om felles lidelser som den viktigste utløsende årsaken på grasrotnivå og Tibbis analyse om Forestilt felleskap (*umma*), i islamistenes kamp mot urettferdighet (*jahiliyya*). Azzams fremmedkrigerdoktrine handlet bevisst om at politisk aktivisme burde utøves på væpnet vis der historisk muslimske landområder okkuperes av ikke-muslimske aktører. Aktører som Sovjet, Israel og Vesten fikk en aktiv rolle i Azzams fremmedkrigerdoktrine der de blir fordømt for krig og okkupasjon. Kritikken var rausere mot de som ikke var i direkte opposisjon til Israel. Gjennom en opportunistisk krigerkultur, ble Afghanistan under Sovjets invasjon i 1979-1989 tilfeldigvis det sentrale stedet i globaliseringsprosessen på grunn av maktvakuemet som oppstod. Kjernen i fremmedkrigerdoktrinen er at man ikke lenger trenger autoriteters godkjennelse for å reise ut

til hellig streben (*jihad*). Demokratiseringen av ordrehierarkiet satte individet i sentrum om avgjørelser for militante aksjoner. Dette åpnet muligheter for at al-Qae'da kulminerte globaliseringsprosessen for videre rekruttering og angrep med global rekkevidde.

Jeg brukte Forestilt felleskap-teorien for å kartlegge hvordan et globalt samfunn av fremmedkrigere ble dannet. Gjennom relasjonsdannelse om felles lidelser, dannet de et felleskap i møte med forkynnere i forkant av Afghanistan. Deres erfaringer bandt dem sammen i møtet på slagmarka til tross for at få kjente hverandre i forkant av konflikten. I deres syn, kjempet de en hellig kamp til forsvar for sin religion og danne en ny grobunn for islamsk samfunnsutvikling. Dette motiverte ca. 8 000 menn til å reise fra hele verden til det som utgjorde fremmedkrigerne blant mujahedinen i Afghanistan. Bin Ladin benyttet omfanget av nye fremmedkrigere til å rekruttere ytterligere aktører til al-Qae'da.

Den tredje faktoren jeg kastet lys på er min innfallsvinkel på statlige aktørers involveringer og deres motiver. Jeg fremstiller statlige aktører som egennyttige med lav grad av interesse for grasrotbevegelsenes motivasjoner og ulikheter mellom ulike grupper. De statlige aktørene var heller opportunistiske for hvordan de benyttet militante grupper for sine maktinteresser. Jeg kom frem til at statlige aktørers involveringer i mujahedinen er forankret i deres stormaktspolitikk under Den kalde krigen. USA, Pakistan og Gulfstatene ga derfor fremmedkrigere og andre deler av mujahedinen store mengder med våpen. Siden jeg analyserer statlige aktører som egenrådige, var den afghan-arabiske bevegelsens politiske dybde uinteressant for USA. At de støttet mujahedinen med etterretning, våpen og trening gjennom Saudi-Arabia og Pakistan var viktigere for å vinne en regional seier mot Sovjet. Det er uklart om USAs taktikk i Afghanistan hadde vært annerledes dersom de hadde visst at fundamentalistiske aktører ville lede til konsekvenser på egen hjemmebane. Sentrale aktører som Azzams skarpe anti-vestlige holdninger, verdensomspennende reiser, rekrutteringskraft og bin Ladins ekspansjon av fiendebildet utviklet seg usjenert.

Bin Ladins bevisste ekspansjon av Azzams fremmedkrigerdoktrine ledet til et brudd som var kulminasjonen av globalisert militant islamisme. I praksis, var al-Qae'das inkorporering av sivile i sin skyteskive et brudd fra Azzam. Dersom Azzam hadde vært i live lenge nok til å vitne bin Ladins videre forkynning av hans fremmedkrigerdoktrine, måtte Azzam ha endret flere sentrale poeng i sin doktrine grunnet motsigelser om hvorvidt sivile er legitime angrepsmål. Bin Ladins brudd kan derfor oppsummeres i begrepet hans *Den fjerne fienden (al-Adou al-Baed)*, der han forkynte at krigere må også angripe langt-unna fiender som

amerikanere. Felles mellom Qutb, Azzam og bin Ladin er at alle tre ønsket en islamisering av statsapparatet, men metodene deres varierte dramatisk. Bin Ladins og al-Qae'das uinnskrenkede voldsgrad rammet sivile på udiskriminert vis. Det innebåret et ekspandert fiendebilde som inkluderte Vesten (*al-Adou al-Baeed*).

Bibliografi

Abdallah Yusuf Azzam

- Azzam, A. 2008. A message to every youth.
Azzam, Abdallah. 1979-1989. Film Sheikh Abdullah Azzam. archive.org.
---. 1979, 2002. *Defence of the Muslim Lands*
The First Obligation After Iman, ed Brothers in Ribatt.
adviceforparadise <https://adviceforparadise.com/books/73/>.
---. 1981, 2019. *The Ruling On Meat Slaughtered In The West*.
adviceforparadise <https://adviceforparadise.com/books/81/> (accessed 22.09.2022).
---. 1987, 2001. "Join the Caravan." 37. <https://adviceforparadise.com/books/74/>.
---. 1988, 2009. *The Lofty Mountain*. adviceforparadise <https://adviceforparadise.com/books/93/>
(accessed 22.09.2022).
---. 2007. *A Message To Every Youth*. adviceforparadise <https://adviceforparadise.com/books/75/>.
Hegghammer, Thomas. 2020a. The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad.
---. 2020b. *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*. Cambridge University Press.
Intelligence, Canadian. 2020. Thomas Hegghammer - Who was Abdallah Azzam? | Episode 33.
Canada.
Laut, Kapal. 1979-1989. Ceramah Abdullah Azzam.

Sayyid 'Ibrāhīm Ḥusayn Qutb

- Calvert, John. 2009. *Sayyid Qutb and the Origins of Radical Islamism*. Cary: Cary: Oxford University Press, Incorporated.
Qutb, Sayyid. 1964. *Milestones*. Egypt: Holy Koran Publishing House Beirut.
---. 2004. *A Child from the Village*. Syracuse University Press.

Usāmah bin Muhammad bin 'Awad bin Lādin

- FBI. 1996. Osama bin Laden.
Kepel, Gilles; Milelli, Jean-Pierre. 2005. *Al Qaeda in its Own Words* Presses Universitaires de France.
Knutsen, Torbjørn. 2003. *Blodspor : om bakgrunnen til 11. september*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
Porter, J. M. B. 2003. "Osama Bin-Laden, Jihad, and the Sources of International Terrorism." *Indiana international & comparative law review* 13 (3): 871-885. <https://doi.org/10.18060/17783>.
Scheuer, Michael. 2011. *Osama bin Laden*. Oxford ;,New York: Oxford University Press.
Stenersen, Anne. 2011. "Brothers in jihad : explaining the relationship between al-Qaida and the Taliban, 1996-2001." University of Oslo, Faculty of Humanities.
Tønnessen, Truls Hallberg. 2015. "Al-Qaida in Iraq : the rise, the fall and the comeback." Department of Archaeology, Conservation and History, University of Oslo.

Uncategorized References

- Abdel-Nasser, Dr. Hoda Gamal. 2017. Biography

- A historical sketch of President Gamal Abdel-Nasser. edited by Bibliotheca Alexandrina.
- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined communities : reflections on the origin and spread of nationalism*. Rev. ed. ed. London: Verso.
- Archive, AP. 2015. "Presidential address to Congress on terrorism plus reax." Accessed 26/03. <https://www.youtube.com/watch?v=zB145D3XJzE>.
- Bangstad, Sindre 2020. salafisme. Accessed 06.07.
- Bell, Paul M. 2007. *Pakistan's Madrassas -- Weapons of Mass Instruction?*
- Berg, Jørn Aleksander. 2012. "Fysisk aktivitet og arbeidslivet - en litteraturstudie." bachelor, Høgskolen i Molde (35). https://himolde.brage.unit.no/himolde-xmloi/bitstream/handle/11250/152655/bachelor_berg.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Bjerre-Poulsen, Niels. 2013. "Eisenhowerdoktrinen." <https://denstoredanske.lex.dk/Eisenhowerdoktrinen>.
- Bosoni, G. Jørgen. 2021. ideografi.
- Buzz, Es. 2020. 4 Historical Speeches by Egypt's Gamal Abdel Nasser.
- Charny, Israel W. 1994. *Genocide : a critical bibliographic review : 3 : The Widening circle of genocide*. Vol. 3. London: Mansell.
- Cull, Nicholas J., David Culbert, and David Welch. 2003. *Propaganda and mass persuasion : a historical encyclopedia, 1500 to the present*. Santa Barbara, Calif: ABC-CLIO.
- Damslara, Svein. 2019. "materialistisk historieoppfatning." SNL. Accessed 16.03.2022. https://snl.no/materialistisk_historieoppfatning.
- Divine, Donna Robinson. 1999. *Directions of Change in Rural Egypt*. Milwaukee: Milwaukee: University of Wisconsin-Milwaukee.
- Durkheim, Émile, Dag Østerberg, and Halvor Roll. 1991. *Selvmodet : en sosiologisk undersøkelse*. 2. utg. ed. *Le suicide*. Oslo: Gyldendal.
- Durrani, Hamid. 2019. "Al-Wala wa-l-Bara and the Western Foreign Fighters of the Islamic State." University of Waterloo.
- Eggen, Øyvind. 2021. det globale sør.
- Engelhardt, Tom. 2018. America's 'War on Terror' Has Cost Taxpayers \$5.6 Trillion.
- Films, Icarus. 2016. "NASSER'S REPUBLIC, THE MAKING OF MODERN EGYPT." 19. aug, Video.
- Fosshagen, Kjetil. 2022. globalisering. Accessed 29.11.2022.
- Gall, Sandy. 2021. *Afghan Napoleon*. London, UK: Hans Publishing Ltd.
- Gerges, Fawaz A. 2009. *The far enemy : why Jihad went global*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilsenan, Michael. 1988. Kepel, "Muslim Extremism in Egypt" (Book Review). New York: New York: Middle East Research & Information Project.
- Hegghammer, Thomas. 2013. "'Abdallāh 'Azzām and Palestine." *Welt des Islams* 53 (3-4): 353-387. <https://doi.org/10.1163/15685152-5334P0003>.
- . 2017. *Jihadi culture : the art and social practices of militant Islamists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Intelligence, US. 2001. https://web.archive.org/web/20100324195110/https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2002/DCI_18_June_testimony_new.pdf. Internet Archive Wayback Machine US Intelligence.
- James, Laura. 2006. Whose Voice? Nasser, the Arabs, and 'Sawt al-Arab' Radio.
- Jensehaugen, Jørgen. 2018. panarabiske bevegelse.
- Joya, Angela. 2020. *The roots of revolt : a political economy of Egypt from Nasser to Mubarak*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kepel, Gilles. 2002. *Jihad: The trail of political Islam*. Harvard University Press.
- Kourgiotis, Panos. 2018. "Understanding Egyptian capitalism through the Muslim Brotherhood's eyes: the quest for an 'Islamic economy' in the 1940s and its ideological and social impact." *British journal of Middle Eastern studies* 45 (3): 464-479. <https://doi.org/10.1080/13530194.2017.1320973>.

- Lacina, Bethany, and Nils Petter Gleditsch. 2005. "Monitoring Trends in Global Combat: A New Dataset of Battle Deaths." *European journal of population* 21 (2/3): 145-166.
<https://doi.org/10.1007/s10680-005-6851-6>.
- Lia, Brynjar. 2006. *The society of the Muslim Brothers in Egypt : the rise of an Islamic mass movement, 1928-1942*. Reading: Ithaca.
- McLeave, Hugh. 1969. *The last Pharaoh : the ten faces of Farouk*. London: Michael Joseph Ltd.
- NAOB. 2023. "Kleptokrati." <https://naob.no/ordbok/kleptokrati>.
- Nesser, Petter. 2011. "Jihad in Europe : patterns in islamist terrorist cell formation and behaviour, 1995-2010." University of Oslo.
- Nordenson, Jon. 2019. Gamal Abdel Nasser.
- NRK2. 2019. "Jihad." Afghanistans evige strid. Last Modified 12. september 2020 kl. 01:05. Accessed 22.04. <https://tv.nrk.no/serie/afghanistans-evige-strid/sesong/1/episode/2/avspiller>.
- Parnell, E. 1987. "STINGERS IN A TALE." *Far Eastern economic review* 138 (45): 33-33.
- Pascoe, Robert. 2015. "Nasser and the modernization of Egypt." *Arena journal* 43-44 (44): 156-177.
<https://doi.org/10.3316/jelapa.512932563211461>.
- Piketty, Thomas, and Arthur Goldhammer. 2020. *Capital and Ideology*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Radwan, Rawan. 2019. "How the 1979 siege of Makkah unfolded." Arab News. Accessed 06.04.2021.
<https://www.arabnews.com/node/1586736/saudi-arabia>.
- Rose S., Christopher. 2018. *Famine, Disease, and Death in Egypt, 1914-1919*. 13.
- Rubin, Barry. 2010. *The Muslim Brotherhood : the organization and policies of a global Islamist movement. The Middle East in focus*. New York: Palgrave Macmillan.
- Røstum, Mette. 2007. *Legitimacy and the Islamist challenge : a comparative study of the regime's strategy towards the Muslim Brotherhood in Egypt and Jordan, 1980-1989*.
- Schackt, Jon. 2022. gerontokrati. 1.
- Sharara, Sahar; Arabi, Afif. 2019. *Nasser the Radio Star and Sound Icon in Arab Collective Memory*. 5.
- Shata, Doha. 2013. "Miswak: First toothbrush in history." Arab News. Accessed 29.03.
<https://www.arabnews.com/news/459712>.
- Shechter, Relli. 2018. *The Rise of the Egyptian Middle Class: Socio-economic Mobility and Public Discontent from Nasser to Sadat*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Simsolo. 2020. "The Caravan: A Conversation with Thomas Hegghammer and Abdallah Anas." Centre for Islamic and Middle Eastern Studies, Department of Cultural Studies and Oriental Languages, University of Oslo. Accessed 25.03.
<https://www.youtube.com/watch?v=aJYX3yyMXYk>.
- Staff, Scott Baldauf. 2001. "A neighbor's view of the Al Qaeda network ; Arab fighters who fled Jalalabad last week left a trail of clues, from warfare training manuals to mortars: ALL Edition." *The Christian Science monitor* (1983).
file:///C:/Users/Hauk_/Downloads/A_neighbors_view_of_the_Al_Qae.pdf.
- state.gov. 2001. *The Global War on Terrorism: The First 100 Days*.
- Steine, Bjørn Arne, Bernt Hagtvet, and Øystein Sørensen. 2012. *Politikk og religion : en farlig kombinasjon?* Oslo: Dreyer.
- Strand, Arne; Johannessen, Bjørn. 2022. *Afghanistans befolkning*. Accessed 12.10.2022.
- Sørensen, Øystein. 2011. *Drømmen om det fullkomne samfunn : fire totalitære ideologier - én totalitær mentalitet?* Oslo: Aschehoug.
- Utvik, Bjørn Olav. 2020. *Islamismen*. 3. utgave. ed. Bergen: Fagbokforlaget.
- . 2021 "Hans Nielsen Hauge har et moderne motstykke i Det muslimske brorskap."
<https://forskersonen.no/kronikk-meninger-politikk/hans-nielsen-hauge-har-et-moderne-motstykke-i-det-muslimske-brorskap/1861111>.
- War, The Cold. 2022. *Nasser, Nationalism and the Arab Super State - Cold War DOCUMENTARY*. USA.
- Wilkins, Brett. 2015. "

Doctors' group says 1.3 million killed in U.S. 'War on Terror'." *Digital Journal*, 2015.

<http://www.digitaljournal.com/news/world/study-1-3-million-killed-in-usa-war-on-terror/article/429180>.

Zeidan, Adam. 2022. mujahideen. In *mujahideen*

Islam, edited by The Editors of Encyclopaedia Britannica.

Zorgati, Ragnhild Johnsrud. 2019. "islams fem søyler." SNL. Accessed 28.03.

https://snl.no/islams_fem_s%C3%B8yler.